

Stranački život i smrt

JESENJA PREVIRANJA U OPOZICIJI

Privreda i korona

KO JE NAJGORE PROŠAO

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515

9 770353 802002

VREME

broj
1558

12. novembar 2020.

AMERIČKI IZBORI: POBEDA DŽOZEFA BAJDENA

TEŠKO NASLEĐE DONALDA TRAMPA

Dopisnici "Vremena" iz SAD: Kako je Bajden pobedio
u Džordžiji, a Tramp u Floridi | Ko je za koga glasao
| Šta su dobile demokrate, a šta republikanci |
Kakva će biti uloga žalbi na izborni rezultat

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Čirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Stanković, Slobodan Tasić;

lektori: Olga Babić, Živana Rašković,
Ivana Stanković;

korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.
Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

- 04 **SAD:** Pobjeda Džozefa Bajdena
06 **TV Manijak:** Seča Trampa
09 **Džordžija:** Zaokret u plavo
10 **Lični stav:** Pobjednik izbora je vakcina
11 **Druga strana predsedničkih izbora:**
Kad ovacije utihnu
13 **"Njuz korp"** Ruperta Mardoka: Izvor moći
15 **Nuspojave:**
Vulinov frizer i (m)oralna panika

16 **Suđenje za ratne zločine na Kosovu i Metohiji: Haška trojka iz Prištine**

- 18 **Stranački život i smrt:**
Jesenja previranja opozicije
21 **Reč-dve o medijima:**
Postoji li dno vrednosnog posrnuća
22 **Korona i zakon:**
Jednostrano priznanje pandemije
24 **Privreda i korona:** Ko je najgore prošao
26 **Šikaniranje frilensera:**
Pretnja iz vedra neba
28 **Lični stav:** Predsednik Republike i ja
31 **Reagovanje:**
O pravom novinarstvu, koje nije PR

32 **Intervju:**

Ljubiša Simović

- 34 **Lični stav:** Čas akademske nečestitosti
36 **100 godina lider u štampanju:**
Rotografika – Subotica
38 **O regulatornom radiodifuznom telu:**
Sve se može ako se hoće

KULTURA

42 **Intervju:**

Dejan Radovanović

- 45 **Pozorište:** Strah
47 **Predlog za prevod:**
S glavom u čeljustima lava
48 **Bioskop:**
Vikend sa čaletom i Rat sa dekom

SVET

- 50 **Nagorno-Karabakh:**
Moskva kao garant primirja

MOZAIK

- 52 **Velikani:** Crnjanski
55 **Nova umetnost:** Nevidljivi deo filma
57 **Kurioziteti:**
Breme Hipokratove zakletve
59 **Navigator:** Čiji robot crnu vunu prede
60 **Strip:** Vanvremeni
62 **Vreme uživanja:** Ritual

Da li je pokretanje postupka protiv vođa kosovskih Albanaca znak da na Kosovu započinje primena standarda pravne države ili je reč o načinu da se osvedočeni ratni zločinci operu i nastave svoju političku karijeru

SLOBODAN GEORGIJEV

Aleksandar Vučić je u intervjuu za RTS onomad rekao: "Nemojte mi pominjati tog lopova Simovića, o njemu imam debelu knjigu dokaza da je lopov", a potom je hor njegovih poslušnika udario svom snagom po bivšem gradonačelniku Kraljeva, "lopovu" Simoviću, koji je "unakazio unesrećene od zemljotresa". Sada, kada su uhapšeni pravosnažno oslobođeni, to je prošlo gotovo nezapaženo

RAZGOVARAO: VUKAŠIN OBRADOVIĆ

"Svaki spomenik je u suštini memento događaja ili ličnosti kojoj je posvećen i ujedno spomen na stanje duha i svesti onoga ko ga podiže. Ovaj ima samo drugu komponentu jasno i nedvosmisleno iskazanu – nasilje, uzurpacija, bezobzirnost kao odliku postavljača."

RAZGOVARALA: ALEKSANDRA ČUK

Fotomontaža na naslovnoj strani: **VREME/IH**

TEŠKA ZAO DONALDA

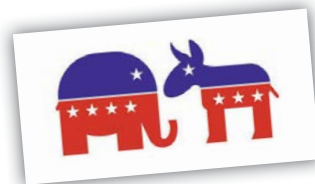
Donald Tramp je pobedio na Floridi. Džozef Bajden u Džordžiji. I tako redom, u državi za državom. Politička karta Amerike je podeljena na plave i crvene površine. Duboko podeljeno je i američko društvo. Više od 71 milion Amerikanaca glasalo je za aktuelnog republikanskog predsednika, više od 75 miliona za demokratskog izazivača. Četiri godine "trampizma", besomučnih laži, teorija zavere, pretvaranja političkih protivnika u neprijatelje, zloupotrebe položaja, degradacije institucije predsednika "lidera slobodnog sveta", izolacionističke politike, stvaranja neprijatelja širom sveta, pretvaranja politike u rijaliti šou nije odbilo gotovo polovinu Amerikanaca od Trampa. Naprotiv, iako odlazi iz Bele kuće, novonastala milionska armija "trampista" ostaje. Republikancima ostaje veliki problem da Amerikance koji su sledili Donalda Trampa vrata u okrilje partije od koje se on odmetnuo. Bajden stoji pred gotovo nepremostivim izazovom – da razjedinjenu Ameriku ponovo ujedini oko demokratskih vrednosti koje je Tramp razgrađivao gde je stigao. Čini se da obračun između Trampa i predtrampovske Amerike nije okončan pobedom Bajdena, već da tek počinje

OTPUŠTEN SII: Poster sa omiljenom Trampovom rečenicom i budući predsednik Amerike, Džozef Bajden

Fotografije: AP

STAVŠTINA A TRAMPA

Za "Vreme" iz Majamija

Mada će se na zvanično proglašenje rezultata predsedničkih izbora u SAD čekati nedeljama, Džo Bajden je, po svemu sudeći, pobedio Donalda Trampa. Sada je još samo preostalo da se nađe neko ko će izaći na kraj sa idejama o rasnoj nadmoći belaca, američkom protekcionizmu, zidu na granici sa Meksikom i raznim belosvetskim zaverama koje je, direktno ili indirektno, svesno ili nesvesno, podržalo više desetina miliona Amerikanaca.

To ne znači da oni koji su dali glas kandidatu republikanaca zaista veruju kako korona može da se izleči ubrizgavanjem sredstva za dezinfekciju. Deo njih verovatno misli da u tome možda ima neko zrnice istine što, na sreću, nisu proveravali na sebi ili drugima, ali su im zato daleko privlačnija razmišljanja da se treba trajno rešiti migranata, pokazati zube Kini i napraviti od Amerike ponovo veliku zemlju, zbog čega će republikanci najverovatnije i zadržati većinu u Senatu.

Svako od njih je u *trampizmu* našao nešto za sebe tako da će Bajdenu biti potrebno poprilično državničkog umeća da ostvari svoje obećanje o "ujedinjenju duboko podeljene zemlje", koje je dao tokom prvog obraćanja naciji nakon što je proglasio pobjedu na predsedničkim izborima. Tim pre što su oni koji su sada podržali Trampa savršeno dobro znali sa kim imaju posla, što se ne bi baš moglo reći za prethodne predsedničke izbore kada su glasali za njega iz paničnog straha što se njihov svet ruši; tražili su nekoga ko će ih zaštititi od sebičnih interesa vašingtonskog establišmenta i nezasirostiti multinacionalnih kompanija.

SANIRANJE NEZADOVOLJSTVA

Govoreći za "Vreme" o tome da je više od 70 miliona Amerikanaca glasalo za Donalda Trampa, što je oko sedam miliona više nego na prethodnim izbori-

ma, bivši specijalni savetnik za Evropu u administraciji Baraka Obame Čarls Kapčan kaže da tim Džo Bajden – Kamala Haris sada mora da radi na "saniranju izvora temeljnog nezadovoljstva koje je dovelo do prvog izbora Donalda Trampa i da se pozabavi uzrocima podrške koju i dalje uživa njegova politika".

"Borba protiv ekonomske nesigurnosti i reforma imigracione politike moraju da budu glavni prioriteti. U svetlu političkih podela u Americi, Bajden i Haris moraju da urade sve što je u njihovoj moći da ponovo uspostave politički centar", smatra Kapčan, koji je trenutno jedan od članova američkog Saveta za spoljne poslove.

RASNO PODELJEN GRAD

To će u Floridi možda biti mnogo veći izazov nego na nekim drugim mestima, jer je suprotno očekivanjima i predviđanjima u ovoj saveznoj državi Tramp odneo ubedljivu pobjedu nad predsedničkim kandidatom demokrata. Uprkos tome, Majami je u tišini dočekao izborne rezultate iz ostalih saveznih država.

U ovom delu Amerike nije bilo većih tenzija ni kada su se nemiri i protesti proširili zemljom nakon smrti Džordža Flojda, uz paljenje policijskih vozila, sukobe sa policijom, uništavanje imovine i pljačkanje radnji. Dešavalo se, doduše, da u severnom delu Majamija gde najvećim delom živi brojna afroamerička zajednica, morate da sačekate desetak minuta u kolima dok grupa ljudi stoji na ulici sa transparentima "Životi crnaca su važni", ali nije bilo ništa više od toga.

Ogromna većina žitelja ovog grada nije bila previše osetljiva na vidljive tragove rasne podvojenosti, mada u tom, treba li uopšte reći, siromašnom i zapuštenom delu ovog megapolisa možete videti škole u kojima nema nijednog đaka bele puti, kao što, na primer u mondenskom centru Majami Biču, koji se nalazi samo

nekoliko kilometara dalje prema obali okeana, pohađa nastavu zanemarljiv broj dece tamne boje kože.

RADNIČKI MILIJARDER

Poslednji ženski marš je održan dan posle Trampove inauguracije. Mogli ste da vidite samo jednu zatvorenu ulicu u dalekom Majami Gardensu i nekoliko desetina učesnika protesta, ukoliko vas nije mrzelo da se vozite kolima više od sat do ovog skupa koji nije privukao nikakvu pažnju milionskog Majamija, mada se još tada moglo čuti da je Trampovo predsedništvo počelo maršem žena i da će se završiti glasanjem tih istih žena protiv njega.

Rečeno, učinjeno. Oni koji su ignorisali ova i slična okupljanja, sada sa nekom vrstom tihe zebnje iščekuju smenu vlasti na čelu zemlje, jer su u neotesanom, samohvalisavom i činjenicama nesko-

nom predsedniku videli pravu osobu za obične ljude Floride, nazivajući ga "svojim radničkim milijarderom", gledajući gotovo svakodnevno njegove luksuzne posede u obližnjem Doralu.

Upravo na Floridi živi ogromna, velikim delom radnička, latino-američka zajednica – gotovo svaki četvrti stanovnik Floride vuče poreklo iz Latinske Amerike. Veliki broj njih je glasao za Donalda Trampa uprkos tome što se on borio protiv dolaska imigranata. Deo objašnjenja leži u njihovoj dubokoj lojalnosti Sjedinjenim Američkim Državama. Veliki deo njih ili njihovih roditelja došao je sa Kube i svako spominjanje "socijalizma", bez obzira što niko u Bajdenovom timu nikada nije rekao da podržava slične ideje, budi neprijatna sećanja na ono od čega su utekli glavom bez obzira.

KUBA IZVAN KUBE

Nedaleko od Majamija, duboko u Meksičkom zalivu, leži niz malih ostrva povezanih sa kopnom auto-putem simboličnog naziva US1, koji potom ide na sever do Džordžije. Kada dođete na sam kraj tog puta, u pitoreskni gradić Ki Vest, putujući do tamo beskrajnim mostovima preko tirkiznog okeana, videćete poveći metalni stub što obeležava tačku koja je udaljena svega 90 milja (150 kilometara) od Kube. Svuda oko su kubanski restorani u kojima se služi tradicionalna čorba od crvenog pasulja sa dimljenom *lacon* svinjetinom i pirinčem, puše "havane", pije rum i mohito, sluša salsa, pleše mambo, ali sve to bez Kubanca. Kubanci tu rade, ali su gosti iz svih drugih delova Amerike.

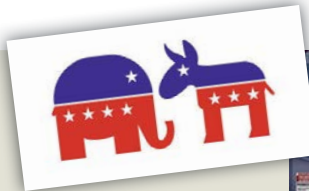
Na toj tački Ki Vesta gotovo nikada neće te sresti nekoga od tih milion i po Kubanca koji žive na Floridi kako nostalgично stoji u

TVMANIJAK

DRAGAN ILIĆ

Seča Trampa

"Slučaj Tramp" je zanimljiv jer je otkrio slabosti američke demokratije u sadašnjem trenutku i ukazao na neuralgične tačke jednog okoštalog sistema politike, medijske i finansijske elite

U trci za predsednika SAD ovog puta bila su dva najstarija kandidata, pa se može govoriti o gerontokratiji. Glasanje se odvijalo u senci pandemije korona virusa, a rekordan broj građana glasao je ranije ili putem pošte, i brojanje tih glasova traje neobično dugo.

Za mene je, kao TV manijaka, bio posebno zanimljiv televizijski presedan kada su tri nacionalne TV mreže (ABC, CBS i NBC) gotovo istovremeno prekinule prenos Trampove konferencije za štampu. Već posle 35 sekundi, MSNBC (koja važi za glas liberalne Amerike) prekinuo je prenos, sa objašnjenjem da predsednik iznosi neosnovane optužbe za izbornu krađu. Gotovo simultano, Tramp je nestao sa malih ekrana širom Amerike, a TV mreže su manje-više istim rečima objašnjavale svoju odluku da cenzurišu najmoćnijeg čoveka na planeti. Ovo je verovatno poslednja Trampova epizoda u svojevrstnom rijalitiju koji je vodio tokom svog mandata. Bez obzira da li ga volite ili mrzite, Tramp je, često intuitivno, pogadao i dovodio u pitanje sve ustaljene paterne američkog političkog sistema. Ne samo da je izazvao političku elitu, već

je testirao i demokratske kapacitete medija. Da bismo razumeli odluku medijskih moćnika da "iseku" Trampa, moramo se vratiti unazad.

Tramp je prvu ozbiljnu cenzuru doživeo na društvenim mrežama. Sećate se, sa početkom pandemije, ali i pre toga, Tviter je najavio da neće tolerisati političku propagandu. Pošto su "tradicionalni" ili mejnstrim mediji od početka mandata nenaklonjeni Trampu, on je suštinu svoje političke promocije vodio na Tviteru. Ovo nije slučajno, jer se tu predsednik pojavljuje kao gledalac koji komentariše TV program, ali je takođe slao kratke poruke svom biračkom telu, u prvom licu, objavljujući se kao otelotvorenje moći. Zato mu je neobično teško pala odluka Tvitera da ga ograniči, a kasnije i označi kao izvor neproverenih informacija. Posle izbornog poraza, ova društvena mreža je već najavila da će Trampu biti promenjen status i da će izgubiti privilegije koje je kao predsednik imao. To vam je kao da vam u analognom svetu ukinu penziju ili obezbeđenje.

A onda je na red došla televizija.

IZNENAĐENJE S JUGA: "Latinosi za Trampa" na Floridi

Foto: AP

jela sa slika, klimajući glavom na sve što vas pitaju, jer većina tih, po mentalitetu i navikama nama sličnih ljudi, ne prihvata činjenicu da ne razumete njihov jezik.

SUROVI AMERIČKI SAN

Ukoliko one sa kojima možete da se sporazumete pitate zbog čega podržavaju Trampa, dobićete jednostavan odgovor: zbog toga što on razume biznis, zalaže se za radnike i niske poreze. Pritom su mnogi od njih upravo za vreme Trampovog mandata bili prinuđeni da počnu da rade i po dva posla, pre podne u jednom, popodne u drugom restoranu, popodne u banci, pre podne u agenciji za promet nekretnina. Nije retkost da sretnete mlade ljude koji su zaposleni u noćnim smenama, a u ranim jutarnjim satima jure da uhvate Uber ili Lyft da bi stigli na predavanja na fakultetima koji se nalaze

»

redu za fotografisanje, kao što ćete videti one koji su pobjegli sa Balkana da čekaju na slobodan sto u *Rakija Loungeu* u glavnoj turističkoj ulici Majami Biča da bi pojele nešto što se naziva čevapčićima.

Sa druge strane, ta latinoamerička zajednica je, velikim delom, ostala potpuno neintegrisana. Imate ogromne gradove poput Hajlije, šestog po veličini u Floridi, gde gotovo niko ne govori engleski. Ne samo što je "mala Havana" jedna od najpopularnijih destinacija za turiste

u samom Majamiju, nego se uz tu Osmu ulicu nižu kilometri kvartova sa prodavnicama, uslužnim servisima i restoranima gde se isključivo govori španski.

Kod frizera vas obično ništa ne pitaju, već vas srede onako kako misle da treba da izgleda svako ko drži do sebe, tako da ćete sebe zateći na izlazu sa izbrižanom glavom iznad ušiju i briljantinom zalizanog ostatka kose iznad čela; kod automehaničara se sporazumevate rukama, dok u restoranima pokazujete prstom na

Prvi ozbiljan sukob sa velikim TV mrežama Tramp je imao na početku pandemije. Sve njegove čarke sa novinarima, ispadi na konferencijama za štampu, prozivanje CNN-a, pa čak i FOX-a da rade protiv njega, postale su nebitne kada je predsednik počeo da lupa na temu korone. Setite se gafova sa izbeljivačem i sličnih gluposti, koji su doveli do toga da su proizvođači "kućne hemije" morali da na ambalaži pišu kupcima da ne piju varikinu. Lekari su pognute glave ćutali. Ne snalazeći se tokom pandemije, uz ponašanje koje je bilo daleko od disciplinovanog, kada se i sam zarazio, Tramp je još jednom radio u korist svoje štete, dajući unapred alibi za cenzuru koja je usledila.

Naredni primer cenzure desio se tokom famoznih TV duela, neposredno pred izbore. Prvi duel ušao je u istoriju TV prenosa jer je Tramp 76 puta prekinuo Bajdena, ili voditelja, drsko upadajući u reč, vređajući sagovornike u najgorem maniru rijaliti programa. Nedeljama su na televizijama zgranuti bili ne samo producenti, već i gledaoci, a Bajden je tada odneo pobedu samom činjenicom da je, kako reče britanski kolega, "izdržao ogromnu količinu pita u lice".

Sledeće sučeljavanje je otkazano, svaki od kandidata je imao solo šou. U trećoj debati uvedeno je pravilo da se mikrofoni isključuju, pa ste mogli čuti samo govornika koji ima reč. U takvom modelu prinudne uljudne komunikacije Tramp nije dobio priliku da se svađa u programu, a njegove poruke bile su konfuzne, u stilu: "Ako izaberete Bajdena, politika će ponovo postati dosadna!"

A onda je počeo veliki cirkus, koji u smanjenom intenzitetu još traje.

Maratonsko brojanje glasova, detaljna analiza svakog okruga u neopredeljenim državama, optužbe za prevaru glasovima koji stižu poštom, živopisan Trampov nastup, poma-

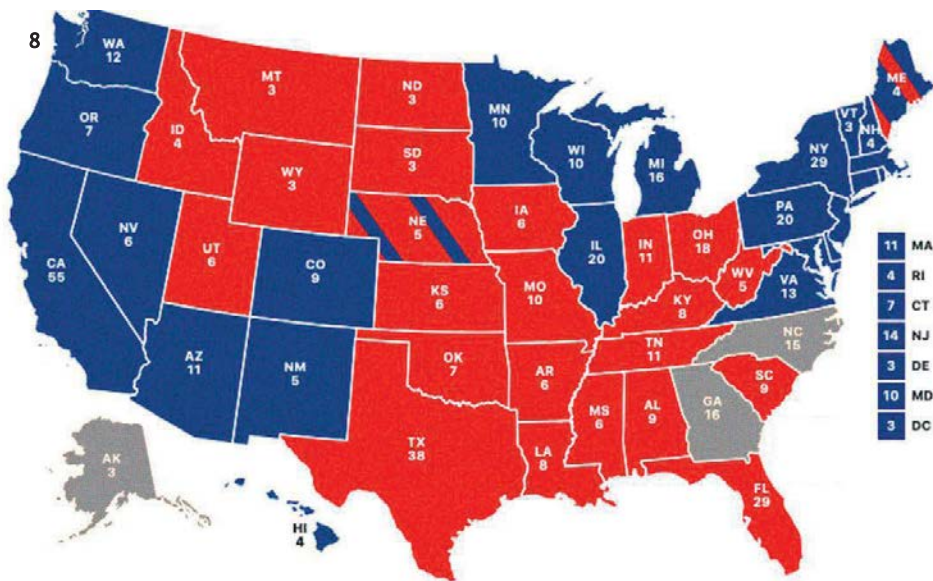
lo konfuzni Bajden i superelegantna Melanija – sve su to elementi za odličan TV šou. Posle nekoliko dana, gledali smo već ošamućene novinare pored ekrana sa rezultatima glasanja, sa brojkama koje se menjaju za jednu decimalu. Paradoksalno je da nakon 160 miliona glasača sudbinu Amerike određuje, zbog arhaičnog elektorskog sistema, nekoliko hiljada glasova iz močvara Floride ili neke vukojebine u Ohaju, da izvinite na izrazu. CNN je valjda zato na svakih pola sata uveo svojevrstan intermeco, 30 sekundi relaksacije uz neke prelepe i puste predele. Da ljudi odmore mozak i oči.

Kulminacija je svakako pomenuti prekid prenosa, jer su frustrirani mediji uradili ono što, čini mi se, nikako nisu smeli. Prekidajući prenos, Trampu su potvrdili status mučenika kojeg razapinju mejnstrim mediji. Istini za volju, kablovski kanali, ili dva najvažnija – CNN i FOX, emitovali su ga u celi ni, uz poruku u kajronu u kojoj je pisalo da predsednik iznosi neproverene tvrdnje o izbornoj krađi. Ovaj presedan sa cenzurom, baš kao i anglosaksonsko pravo, preti da postane model ponašanja medija koji preuzimaju ulogu sudija. Mediji prenose informacije, a sudovi utvrđuju verodostojnost dokaza i osnovanost optužbi.

Možda je izbornih manipulacija i bilo, utvrdiće se u kojoj meri i sa kakvom namerom, ali se u Americi pokazalo da su TV mreže moćnije od predsednika. Da se razumemo, ja sam poslednji kojeg bi mogli nazvati ljubiteljem Trampa, jer sam veoma često sa zabrinutošću gledao kako se impulsivno i nekontrolisano ponaša najmoćniji čovek na planeti. Ipak, "slučaj Tramp" je zanimljiv jer je otkrio slabosti američke demokratije u sadašnjem trenutku i ukazao na neuralgične tačke jednog okoštalog sistema politike, medijske i finansijske elite.

Cenzurisane Trampa će, bojim se, zato imati upravo suprotan efekat.

¶

PODELJENA NACIJA: Američke države u kojima je većinu dobio Trump (crveno) i Bajden (plavo)

desetinama kilometara daleko, pošto je gradski prevoz u Majamiju potpuno neupotrebljiv; ili da pre i nakon školskih obaveza sedaju u svoja kola i kao vozači Lyfta ili Ubera razvoze svoje sunarodnike koji obavljaju različite poslove u kućama imućnih Amerikanaca.

Oni često rade bez i jednog slobodnog dana u nedelji, neretko teške građevinske ili komunalne poslove pod užarenim suncem Floride, i kada to ne mogu više da izdrže, uzmu odmor. Naravno, pošto najčešće nemaju pravo na taj odmor, preostaje im jedino da daju otkaz, predahnu malo i nađu novi sličan posao, prihvatajući to kao neminovnost tvrdog američkog života u kome su se zatekli tražeći neku obećanu zemlju. Tako se veliki broj njih našao na istoj tački gledišta sa Trampovim okorelim pristalicama u Teksasu, Oklahomi ili Kanzasu, s tim što se na srednjem zapadu uz isti celodnevni rad, na koji se niko nikada ne žali, dodaje i ono – “Učiniti Ameriku ponovo velikom”.

ZAROBLJENI U VREMENU

Predavač na vašingtonskom Univerzitetu Džordžtaun Čarls Kapčan primetiće tokom našeg razgovora “da su Trampove pristalice ostale daleko iza promena kroz koje prolazi svet, bilo da je reč o globalizaciji, digitalnoj ekonomiji, imigracijama ili socijalnom napretku”. “Oni osećaju revolt prema političkom establišmentu i pokušavaju da vrate vreme unazad, poput većine populista u Evropi. Ova vrsta političkih podela predstavljaće i dalje izazov za političare sa obe strane Atlantika”, smatra Kapčan.

Takav kakav je, Tramp se i dalje ne predaje, tvrdeći da je “izbornim prevarama sprečen njegov ponovni izbor”. Njegov pravni tim podneo je tužbu federalnom sudu Pensilvanije tvrdeći da je sistem glasanja poštom u ovoj saveznoj državi prekršio osnovne principe “mogućnosti provere i transparentnosti”, zahtevajući da se spreči proglašenje Džoa Bajdena za porednika u toj državi, mada su slični pokušaji već odbačeni u Džordžiji i Mičigenu.

“Sumnjam da će Tramp uspeti da ospori izbore pravnim sredstvima. Bajden je ostvario ogromnu prednost na izborima, tako da osporavanje jednog broja glasova tu i tamo nemaju nikakav značaj”, kaže za “Vreme” profesor Čarls Kapčan.

UKIDANJE TRAMPOVIH ODLUKA

U međuvremenu, Džo Bajden u svojstvu “izabranog predsednika” već uveliko bira članove svog tranzicionog tima sa kojim se priprema za preuzimanje vlasti nakon inauguracije koja je predviđena za 20. januar. Formirana je komisija za borbu protiv korone, s obzirom da će borba protiv pandemije biti jedan od ključnih prioriteta nove administracije, a već je odlučeno da se prvog radnog dana ukinu Trampove odluke o povlačenju iz Svetske zdravstvene organizacije i napuštanju Pariskog klimatskog sporazuma. “Sjedinjene Države će se vratiti na međunarodnu scenu kao timski igrač, tako da mnoge zemlje širom sveta mogu odahnuti”, kaže Kapčan.

Kao neko ko je radio u administraciji predsednika Baraka Obama kao specijalni savetnik za Evropu, gde je novoizabrani prvi čovek Amerike bio potpredsednik, Čarls Kapčan ističe da Bajden čvrsto

veruje u partnerstvo između Amerike i Evrope: “Kao predanom ‘atlantisti’ Bajdenu je izuzetno stalo do Evrope i posebno Balkana. Kosovo i druge države u regionu treba da očekuju odlučan američki angažman.”

PRAVEDNO ODMERENA KAZNA

Bez obzira što je Uprava za opšte poslove, koja obavlja prenos vlasti sa starog na novog predsednika, saopštila da neće biti tranzicije ovlašćenja dok se pravno ne potvrdi pobeda Džoa Bajdena, i što Trampove republikanske kolege poručuju da on ima pravo da iscrpi sve pravne opcije oko mogućih izbornih neregularnosti, aktuelni predsednik je sve usamljeniji, jer je od samog početka bio i ostao izvan bilo kog sistema. Nade totalitarista, konzervativaca i političkih ekstremista širom sveta da će neko otići u šume Severne Karoline i organizovati ustanak zbog glasova koji su, regularno i legitimno stizali i nakon što su zatvorena birališta, pokazale su se uzaludnijim od lečenja kovi- da UV zracima. Desničari jednostavno ne vole gubitnike, tako da će, uz više ili manje žaljenja i besa, potražiti nekog drugog simboličkog vođu.

Tako se stvari polako vraćaju na ono što su bile, koliko je to uopšte moguće, jer su još stari poučavali da se dva puta ne može ući u isti tok reke. Preko noći su počele da nestaju table sa Trampovim imenom iz besprekorno očišanih travnjaka duž senovitih ulica Koral Gejblsa u Majamiju, kao da se radilo o nekoj nenamernoj omaški. Naravno, ne treba imati iluzija da se sa novom administracijom u Vašingtonu neće ponovo pojaviti onaj panični strah ljudi da su izbačeni na tržište poput svih onih stvari na koje će, pažljivo birajući najbolje, potrošiti sav novac koji su zaradili između dva petka, kada ogromna većina zaposlenih dobija čekove sa platom.

Ali ako stvari već moraju da se svedu na crveno-plavu, republikansko-demokratsku bipolarnost, Amerika je na ovim izborima pokazala da je bolja od alternativne stvarnosti Donalda Trampa, ali istovremeno i nedorasla viziji Bernija Sandersa, tako da izbor Džoa Bajdena dođe kao neka vrsta pravedno odmerene kazne.

SLOBODAN KOSTIĆ

Zaokret u plavo

Tesnu pobjedu Džozefu Bajdenu doneli su glasači koje su ranije izborna pravila demotivisala da izađu na izbore, a među njima mnogi Afroamerikanci

Za "Vreme" iz Severne Dakote

Džo Bajden bi pobedio na predsedničkim izborima i da nije dobio tanušnu većinu u Džordžiji. Pobjeda demokratskog kandidata u državi sa deset miliona stanovnika, od kojih više od jedne trećine čine crnci, jeste istorijski pomak. Džordžija je deo je američkog Juga koji republikanci decenijama čvrsto drže u šaci. Od 1992. godine, kada se Bil Klinton izborio za njihove elektorske glasove (dobrim delom zahvaljujući tome što je treći kandidat, Ros Pero, uzeo 300 hiljada glasova Džordžu Bušu starijem), nijedan demokrata nije dobio većinu.

Slična situacija je i u okolnim južnjačkim državama Južnoj Karolini, Tenesiju ili Alabami, gde Tramp ne samo da je pobedio sa velikom razlikom, nego su mahom bez ikakvih teškoća pobedili republikanski kandidati za Senat, Predstavnički dom i lokalnu upravu. U Južnoj Karolini je republikanski senator Lindzi Grejem glatko pobedio Džejmija Harisona, u kojeg su demokrate polagale velike nade. Harisonu su istraživanja javnog mnjenja davala prednost, on je zahvaljujući dobrovoljnim priložima stotina hiljada ljudi iz čitave Amerike u izbornu borbu ušao sa budžetom od 57 miliona dolara – najvećim koji je jedan kandidat za mesto u Senatu ikada imao na raspolaganju.

URBANI PROTIV RURALNIH GLASAČA

Džordžija se, međutim, izdvojila. U ovom ciklusu su na red za izbore došla oba senatora iz Džordžije i nijedan nije izgubio. Prema tamošnjim pravilima, pobednik mora da dobije najmanje jedan glas više od pedeset posto važećih glasova, što se nije dogodilo. Senatski izbori u Džordžiji su važni zato što su demokrate prošle lošije nego što su se nadale i u trenutku kada nastaje ovaj tekst, čini se da će upravo tu pasti odluka o većini u Senatu.

Tačni brojevi će se znati za koju nedelju, kada pristignu svi prekomorski gla-

sovi, kada se provere svi sumnjivi listići i sve instance još jednom pečatiraju konačni zbir. Pošto je, po svemu sudeći, razlika između dva predsednička kandidata manja od pola procenta, moraće ponovo da se prebroje i svi glasački listići sa predsedničkih izbora. Naknadna prebrojavanja nikad dosad nisu dala značajno različite rezultate.

Demokrate više glasova dobijaju u gradskim sredinama gde je koncentrisan veliki broj birača, u grupacijama sa višim i visokim obrazovanjem, među mlađom populacijom, crncima i drugim manjinama. To pravilo važi i za južne države, pa su demokrate polagale nadu u rezultate u Atlanti ili Savani. U Džordžiji je, međutim, pobjedu Džozefu Bajdenu donela jedna žena – Stejsi Abrams.

ISTORIJAT DISKRIMINACIJE CRNACA

Ustavni amandmani koji su Amerikancima obezbedili pravo glasa doneti su krajem 19. veka. Borba se nastavila u 20. veku. Izbore u SAD organizuju savezne države na osnovu lokalnih pravila, pa su poneke države (pre svega na Jugu) tu okolnost iskoristile da neke grupacije (pre svega crnce) onemoguće da glasaju.

Početkom 20. veka direktna diskriminacija se sprovodila tako što su uvedene takse za registrovanje glasača, tolike da su praktično onemogućavale glasanje siromašnima među kojima je bilo najviše Afroamerikanaca. Tu su bili i zloglasni "testovi pismenosti" koji nisu bili "samo" ono što im ime kaže, jer je u nekim državama samo nekoliko godina pre uvođenja tog zakona opismenjavanje crnaca bilo zabranjeno zakonom. Ti testovi su se često pretvarali u usmene ispite sa ciljem da crnce osujete da glasaju: beli birač je, recimo, morao da pročita i prepriča jednu rečenicu iz Ustava,

JA SAM GLASAČ U DŽORDŽIJI:

Kampanja za izlaznost

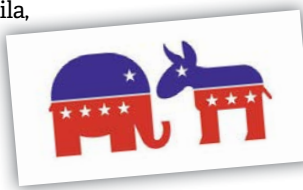
Foto: AP

a crnci bi dobili zadatak da naglas čitaju zamršene odredbe iz Krivičnog zakona i da objasne njihovo značenje. U nekim sredinama je bilo toliko malo crnih glasača da je dovoljna bila odredba da niko ne može da se registruje kao novi glasač ukoliko ne dovede nekog već registrovanog glasača koji za njega može da jemči.

Veliki iskorak je bio federalni izborni zakon koji je donet sredinom šezdesetih godina prošlog veka, ali on nije rešio sve probleme. Umesto direktne diskriminacije, uvedene su razne mere i postupci koji nepoželjnim glasačima otežavaju pristup izborima. Borba za pravo glasa, iako nominalno dobijena, zapravo se i dalje vodi.

STEJSI ABRAMS

Tu borbu u Džordžiji predvodi crna demokratska političarka Stejsi Abrams. Snaga lokalne republikanske političke elite velikim delom počiva na tome što tamošnji sistem obeshrabruje i otežava izlazak na izbore glasačima koji im tradicionalno nisu naklonjeni – Afroamerikancima, Hispanoamerikancima i pripadnicima siromašnih

jih slojeva. U nedavno objavljenoj knjizi *Nashe vreme je sada* (*Our Time is Now*) Stejsi Abrams opisuje kako je njena nevladina organizacija radila najpre na tome da sistematski pomaže glasačima da se registruju, što je prvi i neretko veoma komplikovan korak na putu do glasačke kutije.

Pored pružanja tehničke pomoći pojedinih glasačima, ona je borbu vodila i na sudovima, dokazujući da su mnoge pojedinačne mere skrojene tako da nesrazmerno pogađaju samo ciljane grupacije, te da su u tom smislu neustavne. Tako je pre nekoliko godina uvedeno pravilo "tačnog poklapanja" imena u dokumentima,

što znači da će biti odbačen kao nevažeci glasački listić ukoliko se pronađe makar i najmanje neslaganje u načinu na koji je ime uneto u sva zvanična dokumenta, od vozačke dozvole pa do ugovora. Iako na prvi pogled to pravilo deluje logično, ono je u praksi diskriminisalo Afroamerikance.

Naime, među tamošnjim crncima je uobičajeno korišćenje apostrofa u imenu, kao i dvostrukih prezimena sa crticom između, a verovatnoća da će neki činovnik taj apostrof ili crticu otkucati na mašini ili kompjuteru sa razmakom pre ili posle, ili sa pogrešnim velikim ili malim slovom, nije zanemarljiva. Dovoljna je jedna takva sitna greška nekog činovnika, pa da glasač ostane bez prava da glasa. Povrh svega, nije postojala obaveza da se glasači čiji je glasački listić bio nevažeci zbog pogrešno ispisano imena, o tome obaveste, pa nisu mogli tu grešku da isprave. Oni su u praksi ostajali bez prava glasa. Stejsi Abrams se protiv toga borila na sudovima.

MOĆ NEMOĆNIH

Važan aspekt njene misije je bio i sasvim političke prirode – trudila se da motiviše glasače, da im ulije samopouzdanje, da im objasni koliko je važno što imaju pravo glasa i da to pravo moraju da iskoriste. Ljude koji se osećaju marginalizovano i nemoćno ona je neumorno uveravala da im je otvoren put do moći, da postoji način da utiču na svoj život i da im je put do promena, ako ih žele, otvoren. Ona smatra da je posao političara ne samo da pokrene već aktivne glasače, nego da se sa jednakom energijom mora obraćati i onima koji se iz bilo kojih razloga još nisu uključili u politički život.

Pre dve godine Stejsi Abrams je bila prva crnkinja u istoriji koja se izborila za to da bude kandidat za guvernera neke države. Odlična ilustracija situacije u Džordžiji je što je njen protivkandidat tada bio aktivni guverner u čijem je opisu posla i da nadgleda izborni proces, i sa kojim je ona vodila pravne i političke bit-

ke oko različitih elemenata tog procesa. Abramsova je izgubila te izbore iako je za nju glasalo 1,9 miliona ljudi, što je najveći broj glasova koji je ikada neki demokratski političar dobio u Džordžiji; nedostajalo joj je 17.000 glasova da uđe u drugi krug izbora. Stari guverner je ostao na svojoj poziciji, a Stejsi Abrams je nastavila da još odlučnije radi ono što je i do tada radila – da povećava broj aktivnih glasača.

Pre četiri godine je na predsedničkim izborima u Džordžiji glasalo nešto više od četiri miliona birača, ove godine je izlaznost bila veća za gotovo trećinu, a za Bajdena je glasalo blizu 2,5 miliona ljudi. Značajan doprinos tom broju je dala i izborna jedinica iz koje je došao nedavno preminuli senator Džon Luis, koji je bio jedan od ključnih aktera u donošenju federalnog izbornog zakona šezdesetih godina prošlog veka. Džordžija je uspeła da se otme inerciji, da probudi svoje skrivene snage i na najboljem je putu da napravi ozbiljan zaokret. ¶

ALEKSANDRA KOSTIĆ

LIČNISTAV

Pobednik izbora je vakcina

Tranzicioni tim novoizabranog predsednika SAD Džozefa Bajdena moraće da stavi akcenat na upravljanje krizom koju je prouzrokovao virus kovid 19. Posle završene izborne euforije, verovatno je da i SAD očekuje pooštrevanje mera ili čak "lock-down", kao što je slučaj u većini zemalja Starog kontinenta. To je već viđeno u toku marta i aprila kada se Francuska zatvorila samo nedelju dana pre Velike Britanije, dok su SAD slično postupile dve nedelje kasnije.

Međutim, prvi radni dan postizborne nedelje obeležila je vruća vest da je Fajzer objavio studiju u kojoj se navodi da se vakcina protiv kovida 19 koju razvijaju i koju je primilo nekoliko desetina hiljada ljudi pokazala efikasnom u 90 odsto slučajeva. Tržište je izuzetno pozitivno reagovalo na potencijalne znake koji najavljuju ulazak u stabilniju fazu "menadžmenta" pandemije. To indirektno znači da bi avio-kompanije prve mogle osetiti oporavak u odnosu na trenutno minimalno poslovanje.

Takva hipoteza utiče i na cenu nafte, te stoga ne iznenađuje što je cena naftnih "futures" skočila više od osam odsto tokom otvaranja tržišta na samom početku ove nedelje. Pozitivna dešavanja na finansijskim tržištima, kao rezultat pobeđničkog dua "Bajden-vakcina", nisu se zaustavila samo na nafti, već su rasprostranjena širom svetskih berzi, što se vidi i na primeru indeksa "Standard and Poor" koji je skočio

Piše: **dr Miloš Starović**

Managing director u
Bank of America

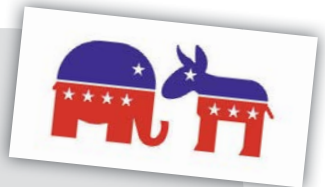
za 3,5 odsto, dok je "Dow Jones" porastao više od pet odsto.

Samo pre nedelju dana, prvog dana nakon završetka izbornih radnji, tržište je davalo drugačiju sliku zbog određene verovatnoće nega-

tivnog razvoja događaja, pogotovo ukoliko bi došlo do tesne razlike u konačnoj kvantitativnoj odrednici pobednika američkih izbora, ili čak socijalnih nemira zbog, sada i empirijski dokazane, podele američkog društva. Međutim, iako je trenutni predsednik SAD Donald Tramp osvojio više od 70 miliona glasova, tržišta su pozitivno reagovala pridajući daleko veći značaj izjavama vezanim za pandemiju, nego optužbama o navodnoj neregularnosti izbornih radnji.

Do pune primene vakcine neophodno je odgovoriti trenutno preovlađujućim izazovima, poput obima fiskalne stimulacije za oporavak ekonomije. Obim fiskalne podrške neće biti glatko izglasan s obzirom na podeljenost između demokratskog predsednika sa jedne i Senata, gde dominiraju republikanci, sa druge strane. Pretpostavlja se da će višedecenijsko iskustvo izabranog predsednika biti odlučujući faktor u postizanju konsenzusa i dogovora o odgovarajućem obimu neophodne fiskalne podrške. Na kraju krajeva, pobednici pišu istoriju, a pravi pobednik biće – vakcina.

Stavovi autora u ovom tekstu su zasnovani na ličnom, profesionalnom i akademskom iskustvu i ne predstavljaju stavove kompanije u kojoj je zaposlen

Kad ovacije utihnu

Euforija dela građana i medija izvesno će potrajati još neko vreme. Kada ovacije pobedniku utihnu, u prvi plan će ponovo izbiti činjenica da demokrate ipak nisu potpuni pobednici izbora održanih 3. novembra

VERA U PREVARU: Pobornici Donalda Trampa u Arizoni

Foto: AP

Na osnovu prebrojanih glasova je izvesno da je Džozef Bajden pobednik predsedničkih izbora u SAD iako u trenutku pisanja ovog teksta još uvek nije sigurno poznato ko je pobednik u Severnoj Karolini, Džordžiji, Arizoni i na Aljasci. Bajden je osvojio većinu elektora i bez pobeđe u bilo kojoj od pomenutih država. Za njega je glasalo impozantnih 74 miliona Amerikanaca, najviše u istoriji SAD. Međutim, još uvek postoji formalna mogućnost da sudovi uvažavaju neke od brojnih žalbi Trampovog pravnog tima i time utiču na ishod izbora u državama u kojima je Bajden tesno pobedio, kao što su Mičigen ili Pensilvanija. Glavni Trampov advokat i nekadašnji gradonačelnik Njujorka Rudi Đulijani je istakao da republikanci imaju "dokaze da su ovi izbori pokradeni u najmanje tri ili četiri, a možda i u deset država".

Glavne primedbe Trampovog tima u vezi sa izborima odnose se na tvrdnju da je bilo onemogućeno prisustvo njihovim posmatračima pri brojanju glasova na velikom broju biračkih mesta u

nekolicini ključnih država. Druga ključna primedba jeste da ne postoji osnov za prihvatanje glasova pristiglih putem pošte nakon zatvaranja biračkih mesta, što je bio slučaj u nekim državama. U Pensilvaniji su, na primer, prihvaćeni svi glasovi pristigli poštom do tri dana po okončanju izbora, ukoliko su overeni (predati) na dan izbora ili ranije. Velika većina ovih glasova pripala je Džozefu Bajdenu. Trampov tim će zahtevati njihovo poništavanje, kao i ponovno brojanje glasova na nekim mestima. Pored toga, zbog male razlike u glasovima i primedbi o neregularnostima, uslediće i bez odluke suda ponovno prebrojavanje glasova u Viskonsinu i Džordžiji, što bi teorijski moglo da dovede do promene konačnog ishoda.

Šanse za uspeh ovakvih zahteva republikanaca u prvostepenom postupku nisu velike. Po njihovim žalbama će najpre odlučivati sudovi u savezним državama u kojima su podnete, a jedan broj žalbi je već odbijen. Potom republikanci mogu da se žale Vrhovnom sudu SAD

kao drugostepenoj instanci. Imajući u vidu da je Donald Tramp imenovao čak troje sudija Vrhovnog suda, te da je u njemu trenutno dvotrećinska većina sudija konzervativnih opredeljenja, deluje da bi tu imao veće šanse. Međutim, verovatnoća da ova instanca donese odluke koje bi fundamentalno uticale na ishod izbora je samo teorijska. Sve će definitivno biti okončano kada elektorski koledž 14. decembra izabere predsednika SAD.

BITKA ZA SENAT

Drugi razlog zbog koga pobeda demokrate (još uvek) nije potpuna je što nisu uspeali da osvoje većinu u Senatu SAD, u kome su republikanci dominantni još od 2014. godine. Paralelno sa predsedničkim izborima održani su i izbori za kompletan Predstavnički dom i za 35 članova Senata. Demokratski kandidati su ostvarili pozitivan skor i smanjili zaostatak za republikancima – odbranili su sva mesta

POBEDNIK I POBEĐENI: Dž. Bajden (gore) i Trampove pristalice (dole)

Foto: AP

kom januara. Demokrate bi pobedom na izborima za oba mesta mogle da dođu do čarobnog broja od 50 senatora i time znatno osnaže svoj uticaj.

Šanse za to nisu velike, imajući u vidu da je republikanac Dejvid Perdj u prvom krugu redovnih izbora osvojio 49,8 odsto glasova i bio nadomak pobe u prvom krugu. Njegov demokratski protivkandidat Džon Osof osvojio je dva odsto manje glasova. Na vanrednim izborima za drugo senatorsko mesto kandidat demokrata Rafael Vornok jeste bio prvoplasirani sa skoro 33 odsto glasova, ali su dva republikanska kandidata u zbiru imala gotovo 46 odsto, pa će republikanci biti favoriti i u ovoj trci.

DOBITCI REPUBLIKANACA

Iako to deluje začuđujuće, republikanci su dobitnici jednog dela izbora održanih 3. novembra. Na izborima za Predstavnički dom američkog Kongresa republikanci nisu uspeali da osvoje većinu, ali su dobili minimum šest kongresmena više u odnosu na prethodne izbore (neki rezultati se još čekaju). Pored toga, na izborima za guvernera saveznih država, koji su se održavali paralelno sa izborima za predsednika i Kongres SAD, republikanci su uspeali da osvoje jedno više guvernersko mesto u odnosu na one koje su do sada posedovali.

U Americi su održani i izbori za 86 zakonodavnih tela unutar 44 savezne države, koje Denis Kolundžija sa pravom naziva "najvažnijim sporednim izborima u SAD, a Republikanci su uspeali da zadrže kontrolu u većini zakonodavnih tela saveznih država. Uspeali su i da pobe u velikom broju "kolebljivih" država, kao što su Florida, Ohajo ili Mičigen, te da odbiju ozbiljne pokušaje demokrata da im preotmu Teksas i

Džordžiju. Imajući u vidu da će ova tela odlučivati o novim granicama distrikata u kojima će se birati članovi Predstavničkog doma Kongresa SAD, a sve kao posledica nove preraspodele broja mandata u Kongresu usled rezultata redovnog desetogodišnjeg nacionalnog popisa stanovništva, ovaj rezultat je izuzetno značajan.

Ne može se reći ni da su na predsedničkim izborima republikanci doživeli fija-

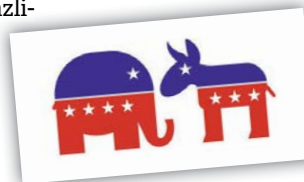

koja su prethodno držali, sa izuzetkom jednog senatorskog mesta u Alabami, a uspeali su da "preuzmu" po jednog senatora od republikanaca u Koloradu i Arizoni. Ipak, demokrate nisu uspele da prestignu republikance u nekim državama u kojima su se dobro kotirali po anketama, kao što su Severna Karolina, Mejn i Ajo-va. Time su stigli do broja od ukupno 48 senatora u demokratskom kokusu (46 iz redova Demokratske partije i dva nezavisna senatora koji su deo ovog kokusa). Za većinu im je potrebno barem 50 od 100 senatora, jer kad je Senat podeljen "zlatni glas" ima potpredsednica SAD, a od januara naredne godine to će (gotovo izvesno) biti Kamala Haris.

Bez većine u oba doma američke legislative, Bajdenova administracija biće ograničena u svom delovanju i neće moći da usvoji budžet, donosi nove zakone ili ratifikuje nove međunarodne ugovore bez dogovora sa senatskim republikancima. Takođe, Senat mora da odobri i imenovanje velikog broja javnih funkcion-

ra nove administracije na brojnim pozicijama. Vođa republikanaca u Senatu Mič Mekonel već je to stavio do znanja Bajdenu, ukazavši mu da postoji prostor za saradnju i da bi republikanci mogli da podrže imenovanje centrističkih kadrova demokrata, ali da neće odobriti postavljanje levičara i progresivaca na važna mesta. Takav ishod mogao bi da antagounizuje odnose između različitih frakcija prilično heterogene Demokratske partije.

Ipak, demokrate još uvek imaju teorijsku šansu za većinu u Senatu. Izbornu zakonodavstvo države Džordžija je specifično i predviđa drugi krug izbora za Senat ukoliko u prvom krugu nijedan kandidat nije osvojio više od 50 odsto glasova. Ove godine su se održali izbori za oba senatorska mesta u ovoj državi (za jedno redovni, za drugo vanredni) i u obe trke će dva prvoplasirana kandidata ići u "baraž", koji će se održati počet-

sko. Donald Tramp je po broju glasova građana na ovogodišnjim izborima drugi u istoriji – odmah iza Bajdena koji ga je ove godine pobedio. Rezultat od oko 71 milion glasova je veliki skok u apsolutnom broju glasova u odnosu na manje od 63 miliona iz 2016. godine, bez obzira na to što je tada Tramp uspeo da pobedi u elektorskim glasovima. Očigledno je da je Tramp i dalje izuzetno popularan kod gotovo polovine građana SAD i u većini saveznih država. Njegov rezultat na izborima u velikom broju država bio je mnogo bolji nego što su prognozirali brojni istraživači javnog mnjenja. Sve ovo ukazuje na to da je “trampizam” daleko od potpunog poraza i da je isključivi razlog za pobedu demokrata uspeh u mobilizaciji najšire koalicije protiv Trampa, a, nikako pad broja njegovih sledbenika u SAD.

ŠTA ČEKA BAJDENA

Ukoliko i formalno bude potvrđen kao predsednik, a republikanci zadrže većinu u Senatu, Džozefa Bajdena čeka mnogo izazova u narednom periodu. Pre svega će morati da balansira između kompromisa sa republikanskim senatorima i potrebe održavanja jedinstva u veoma heterogenoj Demokratskoj partiji. Levo krilo partije može biti revoltirano ukoliko Bajden, kako bi dobio podršku Senata, postavi centriste na ključne pozicije. Sa druge strane, centristi već ispoljavaju svoje nezadovoljstvo činjenicom da partija ide ulevo. Demokratski kongresmen iz Pensilvanije Konor Lemb, koji je “za dlaku” pobedio na izborima u svom distriktu 3. novembra, rekao je kako partija gubi veliki broj umerenih birača zbog pomeranja u pravcu levih ideja i kako se to mora zaustaviti.

Ako pobedom opijene demokrate budu potcenile izazove koji su pred njima i nastavile da precenjaju pobedu Bajdena kao “sahranjivanja trampizma”, to bi moglo da im se obije o glavu već na narednim izborima za Predstavnički dom i jednu trećinu članova Senata 2022. godine, a možda i na predsedničkim izborima 2024. godine, bez obzira na to da li će republikanski predsednički kandidat ponovo biti Donald Tramp ili neko drugi.

MILAN KRSTIĆ

Asistent na Fakultetu političkih nauka i urednik portala www.americki-izbori.rs

Izvor moći

Da li će ishod američkih predsedničkih izbora promeniti medijsku politiku izrazito konzervativnog “Foks njuz”? Na koji način Rupert Mardok i njegova “Njuz korporacija” utiču na društvene prilike i menjaju politički pejzaž u zemljama u kojima posluju i zbog čega je bivši australijski premijer Kevin Rad ovu medijsku imperiju nazvao “mafijaškom organizacijom”

MEDIJSKI MOGUL: R. Mardok

Foto: David Shakhbone

Dok je u SAD u izbornoj noći još uvek trajala neizvesnost oko prebrojavanja glasova, zbog jedne vesti na “Foks njuzu” republikancima je zastao zalogaj u grlu. Ova TV stanica, koja je godinama bila izrazito naklonjena Trampu, te večeri je pre svih objavila vest da je u Arizoni pobedio kandidat demokrata Džo Bajden, čime je stekao nedostižnu prednost u broju osvojenih elektorskih glasova. Ljutiti Tramp je, kako piše “Njujork tajms”, pozvao vlasnika “Foks njuz” Ruperta Mardoka bezuspešno zahtevajući od njega da naredi svojim urednicima da povuku informaciju o rezultatima u Arizoni.

Ova anegdota o direktnoj telefonskoj vezi između šefa najmoćnije države sveta i uticajnog medijskog magnata najplastičnije opisuje bliske veze između politike i medija. “Foks njuz” nije slučajno bio Trampova “omiljena” TV stanica koja je besomučno prenosila desničarske komentare, napade na Trampove političke protivnike, obrušavala se na “neprijateljsku” Kinu, poricala klimatske ili proglašavala kovid 19 smešnim. Prema podacima “Vašington posta”, Donald Tramp dao je čak 82 intervju ovoj televiziji i još 16 poslovnoj “Foks biznis mreži”, što predstavlja više od 40 odsto intervju-a koje je dao tokom svog četvorogodišnjeg mandata.

PETICIJA ZA PROMENE

U poslednje vreme gomilaju se optužbe na račun globalne “Njuz kor-

poracije” u vlasništvu osamdesetdevetogodišnjeg medijskog magnata Ruperta Mardoka, koja posluje na tri kontinenta. Bivši australijski laburistički premijer Kevin Rad jedan je od najglasnijih kritičara medijske politike “Njuz korp” i njenog vlasnika. On tvrdi da ova globalna medijska imperija zloupotrebljava dominantan položaj na tržištu, iskripljuje činjenice i obmanjuje javnost, nazvavši je “kancerom koji razara demokratiju”.

Kevin Rad, koji je u dva navrata bio premijer Australije, rekao je da Mardokova “Njuz korporacija” “više nije zainteresovana za izveštavanje bazirano na činjenicama”, već da funkcioniše kao “mafijaška organizacija sa dobro finansiranim zaštitnim prstenom za one političare koji podržavaju njene komercijalne interese i zagovaraju čvrstu ideologiju po pitanjima kao što su klimatske promene”.

Vodeći svoj privatni “krstaški rat” protiv moćnog magnata i njegove imperije koja broji više stotina štampanih, televizijskih i internet glasila, bivši premijer Australije pozvao je svoje sugrađane da potpišu peticiju za pokretanje državne istrage protiv “Njuz korp” i njenog monopolističkog položaja na tržištu medija. Za nepunih mesec dana peticiju je potpisalo rekordnih pola miliona ljudi, nadmašivši tako prethodni apel građana koji je bio fokusiran na klimatske promene. Sadašnja konzervativna vladajuća koalicija desnog centra koja je na vlasti u Australiji

nije spremna da izmeni zakonsku regulativu na štetu "Njuz korpa" i da na taj način spreči direktan uticaj Mardokovih medija na tamošnji politički ambijent.

MOĆ I UTICAJ

Mardokovo medijsko carstvo, koje godišnje prihoduje deset milijardi dolara, prostire se od Ujedinjenog Kraljevstva, preko Sjedinjenih Američkih Država, pa sve do Australije. Ono obuhvata, između ostalog, komercijalnu televiziju "Foks njuz", zatim dnevne listove "Volstrit žurnal" i "Njujork post" u Americi. U Velikoj Britaniji "Njuz korp" vlasnik je "ponosa britanske žurnalistike", dnevnog lista "Tajms", kao i visokotiražnog tabloida "San". Međutim, uticaj Mardokove medijske mreže posebno je izražen u njegovoj rodnoj Australiji, gde "Njuz korporacija", prema nekim istraživanjima, kontroliše skoro 70 odsto dnevnih listova i brojne najgledanije TV stanice u toj zemlji.

Britanski "Gardijan" navodi da Australija ima "najkoncentrisanije vlasništvo nad medijima u zapadnom svetu", a pojedini analitičari tamošnjih političkih prilika navode da je "Njuz korp" "najmoćnija politička sila u Australiji – veća od vodećih partija i uticajnija od zajedničke snage svih sindikata".

Nastojanja da se zakonski ograniči monopolistički položaj koji ova kompanija ima u Australiji poklopila su se sa odlukom Mardokovog mlađeg sina Džejsma (47) da okrene leđa ocu i podnese ostavku u upravnom odboru "Njuz korporacije". On je odluku da napusti porodičnu firmu obrazložio "neslaganjem sa nekim od sadržaja objavljenih na kanalima u vlasništvu kompanije, kao i zbog neslaganja sa nekim drugim strateškim odlukama". Razmimoilaženja u porodici vidljiva su bila i u odnosima prema predsedničkim kandidatima u Americi: Rupert Mardok već godinama podržava predsednika SAD Donalda Trampa, dok je Džejsm izdvojio preko milion dolara za predizbornu kampanju Trampovog rivala Džoa Bajdena.

DINASTIČKA TRVENJA

Ovaj porodični raskol došao je u najgorim trenutku za "Njuz korp" i njenog vlasnika, koji su već izvesno vreme suočeni sa različitim političkim i finansijskim izazovima. Pandemija korona virusa dovela je do

značajnog pada prihoda od oglašavanja, pa je medijski mogul, u nameri da kompaniju orijentiše na digitalan način poslovanja, doneo odluku da ugasi više od stotinu australijskih štampanih izdanja. Ove mere pogodiće čak jednu trećinu zaposlenih u tim medijima, koji će usled ovog digitalnog restrukturiranja ostati bez posla.

Prošle godine, suočen sa rastućim uticajem striming servisa tehnoloških giganta poput Epla, Amazona i Netfliksa, Rupert Mardok je bio "prinuden" da rasparča svoj biznis i da "Dizniju", za čak 71 milijardu dolara, proda kompaniju "21st Century Fox", koja je bila okosnica njegove medijske i filmske imovine. Izvori američkog "Blumberga" navode da je od basnoslovne transakcije svako od Mardokovo šestoro dece, uključujući "buntovnog" Džejsma, dobilo po dve milijarde dolara. Kako bi raskrstio sa negativnim konzervativnim imidžom Mardoka i njegovog "Foks njuza", "Dizni" je nedavno doneo odluku da promeni ime legendarnog filmskog studija u "20th Century Studios".

ČLAN BLEROVOG KABINETA

U Velikoj Britaniji mediji pod kontrolom "Njuz korpa" u potpunosti su promenili politički pejzaž te zemlje. Mardokova glasila svesrdno su se zalagala za Bregzit i bila su važna medijska podrška tamošnjim populistima i liderima Konzervativne partije da realizuju izlazak iz EU. Ali nisu se libili da podrže i drugu stranu kad su to nitalagali zajednički interesi.

U vreme dok je Toni Bler bio na vlasti u Velikoj Britaniji, a Džordž Buš mlađi predsednik SAD, mediji u vlasništvu Mardokove korporacije svesrdno su podržavali njihov rat u Iraku. Objavljeni dokumenti iz tog vremena pokazali su da je medijski magnat imao direktnu vezu sa bivšim britanskim premijerom i da je njegov uticaj u vladi bio vidljiv u tolikoj meri da je jedan od spindoktora i savetnika u Downing stritu Lens Prajs govorio za Mardoka da je faktički "član Blerovog kabineta".

U Australiji, pak, tamošnji mediji pod kontrolom "Njuz korporacije" bili su neretko optuživani za širenje dezinformacija, a umeli su i da prete političarima i uticajnim javnim ličnostima da će

objaviti dosijea i njihov "prljav veš" ukoliko ovi ne prestanu da kritikuju poslovnu praksu Mardokovog medijskog carstva. U prethodnoj deceniji njegove novine zdušno su pomogle u obaranju dva laburistička premijera te zemlje: već pomenutog Kevina Rada, kao i Džulije Gilard.

NEIZABRANI MAJSTOR POLITIKE

Osim što ima ogroman uticaj na globalni medijski pejzaž, analitičari posebno apostrofiraju činjenicu da je Rupert Mardok, tokom svog višedecenijskog prisustva u javnosti, u potpunosti ovladao "umetnošću vršenja političke moći" iako nikada nije bio izabran na političku funkciju. Novinar i vlasnik nekoliko medija u

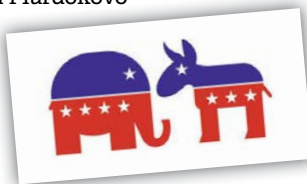
Australiji i bivši urednik Mardokovog "Herald sana" Erik Bičer naveo je da je "tokom sedam decenija" koliko Rupert Mardok utiče na poli-

tičke i društvene prilike na tri kontinenta, "15 australijskih premijera, 13 američkih predsednika i 14 britanskih premijera steklo i izgubilo vlast".

Iako su glasila pod kontrolom Ruperta Mardoka dosledno podržavala politiku predsednika SAD Donalda Trampa, mediji su preneli vest da je vlasnik "Nuz korpa" uoči predsedničkih izbora svojim saradnicima rekao da će demokratski kandidat Džo Bajden "sa velikom razlikom" pobediti aktuelnog stanara Bele kuće. Kao ključni razlog zbog čega je Mardok predvideo Trampov poraz navodi se njegovo tvrdoglavo odbijanje da poslušati "najbolje savete" o načinu na koji je Amerika trebalo da se suoči sa krizom izazvanom pandemijom virusa kovid 19.

Sva je prilika da budućnost "Foks njuza" neće biti dovedena u pitanje ni kada se Džo Bajden zvanično useli u Belu kuću. Ambiciozni naslednik i potpredsednik "Njuz korp" imperije Leklen Mardok, koji deli političke svetonazore svog oca, uveren je da Bajdenovo predsednikovanje neće naštetiti temeljima porodične korporacije. "Povećali smo rejting tokom administracija obe političke stranke", rekao je Mardok mlađi, a ove reči potvrđuje činjenica da je "Foks njuz" najgledanija kablovska informativna mreža u SAD još od 2002. godine. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Vulinov frizer i (m)oralna panika

Ako "režim" i njegove protagoniste ne analizirate nego ih prosto "cinkarite", logična nuspojava je da se autoritarni društveni obrasci mišljenja i delanja samo dodatno učvršćuju

Ono što su Americi i dobrom delu evroatlantskog sveta donele četiri godine trampizma, to je Srbiji – samo mnogo oštrije, jer je gotovo bez protivteže – donelo osam godina vučićizma: društvo kao celina unutar koje postoji neprestano demokratsko i pluralističko vrenje različitih interesa i opredeljenja razoreno je, više nema ni najelementarnije *zajedničke stvarnosti*, živimo svako u svom mehur od probranih fragmenata spoljne realnosti, onih koji mogu da prođu kroz naš perceptivni i interpretativni filter, a sve drugo ostaje napolju, ne dobacuje do nas.

Kako to izgleda u Americi, gledamo ovih dana, i gledaćemo još neko vreme. Ponekad izgleda dramatično, ponekad groteskno, ali ne bih se ja mnogo sekirao za Ameriku: kad je preživela Trampa, preživeće i proces odstranjenja tog razornog agensa iz svog tkiva.

A kako izgleda u Srbiji – e, to je, izgleda, beskrajna priča, ili tačnije, saponica koja se snima ritmom od po jedne epizode dnevno i onda se odmah, tako nemontirana, emituje. Paralelnih podzapleta je mali milion i niko živ to više ne može da isprati, a pri tome su sve luđi i luđi, i nemaju više ni najosnovnije, da prostite, "dramaturško opravdanje". Ko koga i ko kome, kako, zašto, otkud... to kao da je postalo sasvim nerazvidno, ali i savršeno nevažno: bitno je samo da svakog dana dobijemo novu dozu, novu epizodu morbidne telenovele bez glave i repa. I sve to se, obratite pažnju, snima u najmanje dve varijante: u jednoj, jedni su negativci, a drugi sveci, u drugoj je raspored uloga iliti dramskih funkcija obrnut.

To šta sve u tom smislu radi "režim", dobro nam je poznato, i o tome se i u ovim novinama stalno piše. Međutim, odavno mi se čini da je infekcija zahvatila i onu drugu stranu, i to nije ništa čudno: osmogodišnji proces degeneracije društvenog tkiva se pre svega manifestuje kao postepeno odumiranje demokratskih i reaktiviranje jedva uspavanih autoritarnih obrazaca mišljenja i delanja. U tako kontaminiranoj atmosferi, i mnogi "protivnici režima", pa i oni medijski, zapravo usvajaju premise autoritarnog ponašanja kao nešto zadato i poželjno, "hvatajući" režim i njegove čelnike jedino u njihovom nedoslednom poštovanju. Ne analiziraju ih, dakle, nego ih prosto *cinkare*. Na taj način se, moram li da nacrtam, sam nakaradni autoritarni društveni model učvršćuje, umesto da se demontira.

Ako vam sve ovo zvuči kao suviše teoretisanja, hajde da pokušamo malo da osvetlimo jedan sasvim svež bizaran "slučaj" iz naše medijske stvarnosti, tj. baš iz onog njenog ubedljivo manjinskog, "antirežimskog" dela. Evo, dakle, inserta iz tobože uzbudljivog (a tako palanačkog, zar ne?) prestoničkog života: izvesni građanin je iz svog stana mobilnim sokočalom

uslikao novopečenog ministra policije Vulin Aleksandra kako izlazi, s pratnjom, iz nekog valjda frizerskog salona. Onda je to što je uslikao poslao koekude, pa je to onda preplavilo "društvene mreže", odakle je, dakako, završilo u onih nekoliko politički i svetonazorski od vlasti nezavisnih medija. A onda su ovi složno zacoktali u ritualnom (i sasvim je sigurno: suštinski *hinjenom*) zgražavanju nad ministrovim ponašanjem.

Hm, zapravo, nad kojim tačno delom ministrovog ponašanja? Ispostavilo se da je policija pokušala da *locira i uhiti* građanina-snimača, ali je malo okasnila, a građaninu je pri tome, sasvim moguće, i prekršila izvesna zakonska prava. Da li je to za osudu – jeste. Ali, mene na ovom mestu, na nivou fenomena, zanima nešto drugo. Naime, šta je narečeni ministar uopšte izvorno zgrešio, šta je bilo ono "u čemu je uhvaćen", pa je onda slao žbire da pokupe perje iz rasporenog jastuka, bačeno sa vrha solitera? Ministar je, naime, uslikan kako "bez maske izlazi iz frizerskog salona". I to se već danima ponavlja i razvlači naokolo kao neka mantra, i niko da stavi prst na čelo i kaže elementarnu stvar u prilog ne ministru, nego zdravom razumu: "pa šta?!" Pa šta ako je neki građanin, pa neka je i ministar policije, pa neka je i tako opskurna ličnost kakva je predmetni Vulin, viđen kako "izlazi na ulicu bez maske"? Zar ne izlaze gotovo svi građani bez maske na ulicu, uključujući i većinu inače vrlo revnosnih pobornika nošenja epidemioloških psiho-feredža? Nošenje tzv. maski na otvorenom, osim u nekim specifičnim prigodama, nije obavezno čak ni po nalogima pravno fantomskog "Kriznog štaba", ono je generalno izrazito manjinsko ponašanje čak i među kovid-paničarima, i svakako – što je ovde najvažnije – ministar izlaskom na ulicu bez maske nije počinio nikakav prekršaj. Štaviše, idem ovde i korak dalje: čak i da, u nekom vrlo nategnutom tumačenju, dođemo do toga da to jeste nekakav prekršaj, radilo bi se o kršenju pravila *logike vanrednog stanja* i "koronatotalitarizma". Insistirati na tom i takvom prekršaju kao na pogonskom gorivu za podizanje moralne panike, znači pristajanje na autoritarne matrice koje je režim upravo tog veselog Vulina ustoličio, a tokom epidemije i pod izgovorom epidemije ih dodatno usavršio.

Kako se izlazi iz ovog vrzinog kola? Hajde da se ponovo pozovemo na Ameriku, ali onu od pre stotinak godina. Zamislite sebe u vreme prohibicije. Kritičar ste vlasti, želite njenu promenu. U tu svrhu, rado ganjate licemere iz vlasti koji potajno šljokaju, a raji zabranjuju i kriglu piva ili čašicu viskija. Zanimljivo, možda i kuražno, ali sasvim promašeno. Jer, važno je samo jedno: *čemu uopšte prohibicija?* I važna je borba za njeno ukidanje. Valjda smo se razumeli? A onog Vulina pitajte za kanadsku tetku, a ne za modne detalje.

Haška trojka iz Prištine

Da li je pokretanje postupka protiv vođa kosovskih Albanaca znak da na Kosovu započinje primena standarda pravne države ili je reč o načinu da se osvedočeni ratni zločinci operu i nastave svoju političku karijeru

Usred usmerene pažnje javnosti na horor pandemije i neizvesnost rezultata izbora u SAD, prošle nedelje stigla je vest da je na Specijalnom sudu u Hagu (Nizozemska) potvrđena optužnica protiv trojice vođa nekadašnje Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) Hašima Tačija, Jakupa Krasničića i Kadrija Veseljija za dela iz oblasti ratnih zločina.

Istog dana kada je objavljena vest iz suda u Hagu, u četvrtak 5. novembra 2020, Hašim Tači podneo je ostavku na mesto predsednika uz argument da je ranije bio obećao kako "predsednik Kosova neće ići na sud". Tako su se u istom avionu na putu za pritvorsku jedinicu našli stari saborci a doskora politički lideri kosovskih Albanaca: predsednik, predsednik parlamenta i raniji predsednik parlamenta. U ratu 1998/99. bili su na različite načine vođe pobunjenika okupljenih u OVK: Tači kao politički lider i vojni zapovednik, Veselji kao "bezbednjak" i Krasnići kao glasnogovornik.

U ponedeljak 9. novembra Krasničiću i Tačiju pročitane su optužnice i oni su se izjasnili kao nevini, uz zahtev njihovih branilaca da ih sud pusti da se brane sa slobode.

Portal Kossev iz Severne Mitrovice preneo je neke detalje iz optužnice. To su ratni zločini "nezakonitog ili proizvoljnog hapšenja i lišavanja slobode", "surovog postupanja", "mučenja i ubistva", kao i zločini protiv čovečnosti, kao što su "zatvaranje, drugi nehumani postupci, mučenje, ubistvo, prisilni nestanci lica i progoni"; dogodili su se od marta 1998. do septembra 1999. godine.

"Na nekoliko lokacija širom Kosova, kao i u Kukešu i Cahanu u severnoj Albaniji, pripadnici Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) izvršili su krivična dela iz optužnice nad stotinama civila i lica koja nisu učestvovala u neprijateljstvima", saopštila su Specijalizovana veća 5. novembra – istog dana kada su i uhapšeni op-

tuženi, odnosno dva dana kasnije u slučaju Krasničića.

Žrtve su lica za koja se smatralo da ne podržavaju OVK i kasnije privremenu vladu Kosova. To su bili Srbi, Romi i Aškalije, ali i Albanci za koje se verovalo da sarađuju sa srpskim vlastima ili komuniciraju sa Srbima, podržavaju Demokratsku ligu Kosova ili su bili povezani sa tom i drugim strankama, oni što se nisu pridružili OVK ili je nisu podržavali, lica koja su na osnovu svog trenutnog ili bivšeg zaposlenja važili za protivnike OVK...

Potvrđena optužnica navodi da su Hašim Tači, Kadri Veselji, Redžep Seljimi i Jakup Krasnići "individualno krivično odgovorni po raznim oblicima krivične odgovornosti za krivična dela iz optužnice, koja su izvršena u kontekstu oružanog sukoba nemeđunarodnog karaktera na Kosovu i koja su činila deo raširenog i sistematskog napada na lica za koja se smatralo da su protivnici OVK".

Kakav god bio ishod ovog postupka, jedno je sigurno: ovim suđenjem vođa OVK stavlja se tačka na jedan krvavi deo istorije tog dela Srbije u kome će se pokazati ili ono što je srpska strana tvrdila sada već decenijama unazad – da je to mahom bilo terorističko delovanje, ili će se skloniti ljaga sa ljudi koji su povelili albanski narod u borbu za oslobođenje od srpskog aparthejda, kako se na Kosovu ponekad govori o periodu od 1990. do 1999. godine.

Svi koji prate politički život na Kosovu i u Srbiji komentarisali su ovaj događaj kao dobru stvar, a čini se da je to pozicija i optuženih: njihov dobrovoljni odlazak kao da je poruka da se "svetost borbe i heroizam" članova OVK ne sme uprljati pričama o žrtvama drugih jer je "na stradalništvu albanskog naroda nastala Republika Kosovo".

SUD SA KOSOVA U NIZOZEMSKOJ

Svako ko površno prati događaje na Balkanu a u vezi sa ratovima na terito-

riji nekadašnje Jugoslavije, mogao bi da pomisli da su optuženici sa Kosova otišli u isti sud koji je postojao u Hagu deceniju i po unazad i na kome se još uvek dovršavaju procesi nekadašnjim vođama bosanskih Srba Ratku Mladiću i Radovanu Karadžiću. Međutim, ovaj sud u Hagu zapravo je deo kosovskog pravosudnog sistema, u skladu sa Ustavom i zakonima Republike Kosovo. On je u Hagu i u njemu rade međunarodne sudije i tužioci zbog toga što je ispravno procenjeno da bi u Prištini bilo nemoguće organizovati suđenje optuženima iz redova OVK.

Tači, Veselji i Krasnići samo su vrh ledenog brega i, kako ocenjuju neki analitičari, izabrani su da bi sud, čiji se početak rada čekao godinama unazad, odmah na početku stekao kakav-takav kredibilitet radeći na najtežim i najvećim slučajevima.

Time je dvadeset i jednu godinu nakon završetka rata na Kosovu otvoreno pitanje ponašanja u ratu OVK i njenih lidera, koji su potom dugo ne samo na Kosovu nego i u većini zapadnih država bili prepoznati kako borci za slobodu protiv "stranog zavojevača". Godinama se govorilo samo o zverstvima i zločinima srpske strane u ratu, dok su druge žrtve zanemarile ne samo međunarodne snage i pravosuđe nego i sama Srbija.

Dok se na Kosovu gradio identitet Kosovara zasnovan na "oslobođilačkoj borbi" pod vođstvom OVK, Srbija je nastojala da se izbavi iz toga narativa, prepuštajući brojne slučajeve ratnih zločina koje su dokumentovale organizacije kao što je Fond za humanitarno pravo ili istraživački novinari – institucionalnom zabravu. Izgledalo je kao da je svima dobro: Albanci su dobili to što su hteli i rade šta hoće na stvaranju svoje države, a Srbija nije dirala odgovorne za ratne zločine osim kad su pitanju slučajevi pred Haškim sudom.

Ova uravnilovka je trajala sve dok se 2008. godine nije saznalo iz knjige neka-

**KONAČNO
PRED LICEM
PRAVDE:
Hašim Tači**

Foto: AP Photo

dašnje tužiteljke Karle Del Ponte da u vreltima Prokletija na albanskoj strani postoje tragovi zločina nad civilima. Kasnije je američki istraživački novinar Majkl Montgomery otkrio da su saznanja o postojanju logora koje je organizovala OVK postojala još 2003. godine, ali, kako je sam Montgomery izjavljivao kasnije, niko nije mogao da veruje u priču da su logori služili za vađenje organa zarobljenicima i prodaju tih organa na crnom tržištu.

ŽUTA KUĆA I SLEPA PRAVDA

Priča o "žutoj kući" koju su otkrili i dokumentovali istražitelji misije UN, i koju pominje najpre Karla Del Ponte, a detaljno o njoj izveštava Montgomery, bila je osnova za istragu koju je sproveo Dik Marti, švajcarski političar i tužilac za potrebe Saveta Evrope.

Njegov izveštaj o "žutoj kući" u brdima Albanije pokazaće svu okrutnost i svirepost zločina koje je organizovala OVK u ratu na Kosovu; u sebi je spajala i ratne zločine i otimanje i zlostavljanje i ubistva civila i organizovani kriminal – prodaju izvađenih organa. Nedvosmisleno je dokazano da je u selu Burelj u Albaniji organizovano vađenje organa iz tela zarobljenika da bi ih potom prodavali preko Kosova i Turske za potrebe raznih klinika.

Ovaj izveštaj je prezentovan sada već daleke 2010. godine i od tada se govori da će najjači lideri sa Kosova morati kad-tad

da odgovaraju za počinjena krivična dela. Dosije Dika Martija, zvanični dokument Saveta Evrope, poslužiće kao osnova za stvaranje Posebnog suda u Hagu koji danas vodi postupak protiv Tačija i ostalih.

U međuvremenu, svašta se dešavalo u odnosima Kosova i Srbije, a najmanje na polju o kome se i danas govori kao osnovi dijaloga Beograda i Prištine: rešavanje pitanja nestalih i imovine. Ako je srpski režim sprovodio takozvane asanacije terena, što je značilo uklanjanje tragova ubijenih žrtava i transport njihovih ostataka u masovne grobnice oko Beograda i na drugim lokacijama u centralnoj Srbiji, OVK je činio zločine i tokom rata, a posebno u periodu posle završetka bombardovanja kada se vojna struktura etablirala na čelu političkih institucija na Kosovu.

Sve to više se ticalo porodica žrtava nego "država" koje su bile zaokupljene nekim "većim temama". Najdrastičniji primer je što je u Beogradu vođenje sećanja na nestale Srbe prepušteno opskurnoj ličnosti Simi Spasiću, "korisnom idiotu" trenutne vlasti, koji je svojim naka-radnim delovanjem unizio i sećanje na žrtve ali i potragu za istinom o tome kako su ti ljudi skončali.

GDE JE DRUG

U danima nakon objavljivanja optužnice i odlaska Tačija u Hag, samo se predsednik Srbije Aleksandar Vučić nije pre-

terano bavio tom temom. Naime, njih dvojica su imali zajedničke planove o tome kako je moguće rešiti "kosovsko pitanje" tako da se nijedna strana ne oseći poraženom.

Cinik bi mogao da kaže da se upravo dan nakon Tačijevog odlaska pojavio besan na TV Pinku i vikao na sve živo zato što ga je zaboleo Tačijev pad, koji će ga zasigurno dugo držati izvan političke arene. Sada kada njega i Veseljija nema, kada je Haradinaj kompromitovan – s kim će Beograd za pregovarači sto? U Prištini su na vlasti naslednici Tačija i Haradinaja, ali je najjača opcija ona koju predvodi Aljbin Kurti, vođa pokreta Samoopredeljenje; u svom kratkom mandatu na čelu kosovske vlade on je odbio da igra po notama na koje su navikli jedan drugog Tači i Vučić.

Kako sada izgleda – što zbog epidemije virusa korona, što zbog ovih turbulencija u Prištini – nema ništa od dijaloga i pokušaja da se ide ka "normalizaciji odnosa". Prištinu čeka nova rekonstrukcija političke scene, a za to vreme Beograd će čekati, kao i do sada.

Oni koji neće da čekaju su ljudi koji će se tiho iseljavati, bilo da su Srbi bilo Albanci. Rat završen pre 21 godinu nikada nije doneo mir, jer niti ima pravde niti ima zakona. A sudske odluke u budućnosti teško da će doneti pomirenje. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Jesenja previranja opozicije

Zajedno sa onima koje su izašle na parlamentarne izbore, i bojkotaške partije žele da pod okriljem Evropske unije pregovaraju s vlašću o uslovima za učešće na predsedničkim i beogradskim izborima. Razlog za promenu njihovog stava je jednostavan: ovog puta vide šansu za dobar rezultat, a u Beogradu, veruju, čak i za pobedu

Celokupna srpska opozicija sa desetinama političkih stranaka, strančica, pokreta, udruženja i jednočlanih bendova u ovom trenutku se strateški, u pogledu svojih dugoročnih planova i ambicija za borbu protiv vlasti Aleksandra Vučića, ili preciznije za dolazak na vlast, deli na dve celine, ili pak ako upotrebimo onaj famozni izraz, u dve "kolone": jedni bi da sa SNS-om prave prelaznu tehničku vladu koja bi za godinu dana stvorila uslove za zaista fer izbore, a drugi da s naprednjacima posle najavljenih vanrednih parlamentarnih izbora uđu u koalicionu vladu punog mandata.

Ovi drugi svoju agendu javno neće priznati, kako ne bi postali meta optužbi za neprincipijelnost i "izdaju", dok u jednačini prvih ima više nepoznanica. Unutar ove dve kolone – rečeno uobičajenom opozicionom terminologijom – postoje po dve struje: kod prvih imamo podelu na one koji su bojkotovali izbore i na one koji su na njih izašli, dok kod drugih imamo problem liderstva, sa bar dvoji-com pretendenata.

U isto vreme, u prethodnih desetak dana politički najzanimljivije poteze, koji se mogu doživeti kao direktno ugrožavanje autoriteta predsednika Vučića i premijerke Ane Brnabić, nije napravila opozicija već potpredsednica Vlade i nova ministarka rudarstva i energetike Zorana Mihajlović.

GRAĐANI NEĆE NASILJE

Da odmah bude jasno: velika većina opoziciono orijentisanih građana ne želi nasilnu promenu vlasti ili, preciznije, ne želi da bude umešana u nasilnu promenu vlasti. To se pokazalo u bar dva navra-

ta. Prvi je održavanje maratonskih protesta "Jedan od pet miliona", kada takozvanim običnim građanima na ulicama nasilje nije padalo na pamet, a i opozicioni političari glatko su odbijali predloge pojedinaca o zauzimanju Narodne skupštine – upad u RTS ostao je na nivou izolovanog incidenta Boška Obradovića. Drugi pokazatelj da većina, čak i među najstrastvenijima, ne želi nekakav pokušaj revolucije jasno se pokazao na demonstracijama početkom jula ove godine, kada su ekstremni desničari i, osnovano se sumnja, njihovi "saigrači" iz bezbednosnih službi ostali usamljeni u huliganskim ispadima.

Ključni opozicioni političari ne žele nasilnu promenu vlasti zbog etičkih ali i pragmatičnih razloga: pre svega, ne žele da nose tuđu krv na rukama, ali su i svesni da ne postoji dovoljna masa koja bi takav pokušaj učinila ostvarivim – na vrhuncu protesta koji su trajali od jeseni 2018. do početka 2020. na ulicama Beograda nije bilo minimalno neophodnih 50.000 ljudi da bi se krenulo u radikalnu akciju, kamoli 100.000 koji bi značajno umanjili faktor rizika od spektakularnog neuspeha. A gde je tu podrška iz državnih struktura, kao i međunarodne zajednice, što su sve bazični preduslovi za uspeh revolucije. Na ovo pomenuto, setimo se neispunjenih opozicionih najava o pozivanju ljudi na građansku neposlušnost, blokade institucija i raskrsnica, štrajkove i slično. Ništa od svega.

Jedino što dolazi u obzir, zaključak je, jeste promena vlasti na izborima i borba za bolje izborne uslove korišćenjem institucionalnih mehanizama, odnosno u dijalogu s vlašću uz posredovanje Brisela.

PREOKRET PREMA EVROPI

Savez za Srbiju, setimo se, u susret kampanji za izbore prvobitno raspisane za 26. april 2020, pa zbog pandemije održane 21. juna, nije insistirao na evropskoj medijaciji. Dejvid Mekalister, Eduard Kukan, Knut Flekenštajn, kao i Tanja Fajon, pokušavali su da ubede opoziciju da učestvuje na izborima, dok su stranke SzS-a svoje odluke o bojkotu donosile u periodu maj–avgust 2019. bez namere da ih preispitaju.

Evropljane su tada, zapravo, pozivali Pokret slobodnih građana i deo Demokratske stranke, dok su iz SzS-a stizale poruke da niko sa strane ne može pomoći jer da se "za svoju slobodu moramo izboriti sami", da je EU čvrsto uz Vučića zbog Kosova, i tome slično. Bojkot je bio zakućana odluka SzS-a, bez ikakve volje da se povuče, dok su neki drugi, poput PSG-a, a na lokalnom nivou Nebojše Zelenovića i Borisa Tadića, odlučili da učestvuju i, ispostaviće se, dožive debakl.

Posle junskih izbora došla je nova etapa u opozicionoj borbi. Zagovornici bojkota pokreću kampanju dokazivanja da su parlament bez opozicije i porazi na lokalnu potvrda njihove ispravne odluke, zapravo da su čak "pobedili", ali je u isto vreme raspušten SzS i osnovana labava asocijacija Udružena opozicija Srbije, čak i realno manja u odnosu na počivši Savez – bez Dveri i Zajedno za Srbiju, a s više marginalnih udruženja. Na drugoj strani, opozicione organizacije koje su izašle na izbore započinju svoja pregrupisavanja i obnovu teško oštećenog legitimiteta.

Ono što jedne i druge ovog puta spaja jeste namera da, pod okriljem Evropske unije, tačnije Evropskog parlamenta, pre-

GRAĐANI NE PRIHVATAJU NASILJE KAO SREDSTVO POLITIČKE BORBE: Demonstracije u Beogradu, jul 2020.

Foto: Vladimir Paunović

kreta "Ne davimo Beograd" u susret opozicionom pregovorima o načina izlaska na izbore u prestonici.

Ipak, ono što sve pomenute i dalje povezuje jeste odbacivanje bilo kakvog pakiranja sa Vučićem i SNS-om, osim kroz jednogodišnju tehničku vladu, po uzoru na situaciju posle 5. oktobra 2000. sa podelom resora između SPS-a, DOS-a i SPO-a i s koministrima.

LIDERSKA NEPOVERENJA

Svemu za šta se UOS sada zalaže blizak je najveći deo opozicije koja je izašla na izbore, ali upravo zbog ovog "izbornog greha" među njima još nema bilo kakve saradnje. PSG, Tadićev SDS i Nova stranka su letos pokrenuli razgovore o planovima opozicije za budućnost, što su stranke iz UOS-a prvo diskretno, pa onda sasvim otvoreno – bojkotovale. A to je politički sasvim racionalno, čemu davati na političkom značaju onima koji su pre samo koji dan samo svojom krivicom nokautirani?

PSG je posle junskih izbora promenio predsednika i krenuo u ujedinjavanje s Novom strankom, koja takođe ima novog lidera, ali veliko je pitanje šta ih sve skupa čeka. Đilas i Jeremić daju donekle različite poruke: dok lider Stranke slobode i pravde sugerise da je za učešće opozicije na predsedničkim i gradskim izborima spreman na saradnju i s nekima od onih koji su prekršili odluke o bojkotu, predsednik Narodne stranke poručuje da je tu svaka saradnja isključena. Takođe, dok Đilas prilično otvoreno govori da je izlazak na naredne izbore maltene rešena stvar i da je uveren da će u pregovorima s vlašću uz posredovanje EU biti postignut dovoljan napredak, pre svega u vezi sa RTS-om, izjave Jeremića su uglavnom formatirane "ako ne budu bolji uslovi, opet u bojkot".

Između dvojice ključnih lidera opozicije – a ovaj izraz koristimo zbog njihove lične prepoznatljivosti, rada na jačanju SSP-a i NS-a dok ostali stagniraju ili tonu, finansijske snage, medijske prisutnosti – već dugi niz godina postoji ozbiljan problem poverenja, koji do danas nije rešen. Ipak, i kada u medijima sevine poneka varnica, poput "istrčavanja" Narodne stranke sa gašenjem SzS-a ili situacije s Nikolom Jovanovićem, kriza se bar za javnost brzo primiri. Sve dok procenjuju da su jedan drugom potrebni i da su

govaraju s vlašću o uslovima za učešće na predsedničkim i beogradskim izborima. Razlog za promenu stava kod onih koji su bojkotovali junske izbore je jednostavan: ovog puta vide šansu za dobar rezultat, a u Beogradu, veruju, čak i za pobeđu.

MANEVRI BOJKOTAŠA

Postizborna strategija ključnih nosilaca bojkota, a to su pre svih Dragan Đilas i Vuk Jeremić, bila je jasna: Narodnom skupštinom bez opozicije, dakle bez značajnog dela naroda, dovesti vlast u neodrživu situaciju; potpuno marginalizovati one u opoziciji koji su izašli na izbore i pritom čak nisu prešli smanjeni cenzus, a one u bojkotu potpuno staviti pod svoje okrilje; usmeriti svu snagu na predsedničke i beogradske izbore, posle kojih bi se izašlo sa zahtevom za formiranje prelazne, tehničke vlade sa SNS-om koja bi za godinu dana organizovala slobodne fer izbore na svim nivoima, pre svega parlamentarne. U ovom planu su delimično uspeali, ali "izborna" opozicija se za sada pokazuje žilavijom nego što se 21. juna uveče možda moglo pretpostaviti, dok je Vučićev strateški manevar sa privremenom koncentracijom vladom i najavom vanrednih parlamentarnih izbora za najkasnije april 2022. dodatno sve zakomplikovao.

Udružena opozicija Srbije nema ni osnivački akt, ni zajednički program ni formalne organe, ali defakto je naslednica SzS-a, odnosno nastavlja putem opisane strategije Đilasa i Jeremića. Od starta blizak tom redosledu koraka – bojkot, pa jak

rezultat na izborima za predsednika i Beograd, pa privremena tehnička vlada – i dalje je Boško Obradović, koji nije ušao u UOS i koji trenutno prolazi kroz još jednu krizu identiteta, pa sada govori da Dveri "nisu desnica, pogotovu ne ekstremna desnica" i da im je među prioritetima ekologija. Jedan od kreatora SzS-a Mladen Đorđević takođe nije u UOS-u; on je osnovao pokret Oslobođenje i odlučio da tvrdim stavovima o Kosovu i Rusiji zauzme prostor na političkom spektru koji su držale upravo Dveri, ali i radikali.

Izuzimanje iz UOS-a onih koji su u domaćoj i međunarodnoj javnosti doživljeni kao proruski nacionalisti, potez je u interesu svih strana: Đilas i Jeremić se i pred Zapadom i pred građanima oslobađaju balasta tvrde desnice, idu ka modernom centru i mogu da, između ostalog, pokreću inicijative prema EU (za sve ovo im je zadržavanje lojalnosti DS-a preko Zorana Lutovca posebno važno), dok Obradović i Đorđević imaju punu slobodu za svoja manevrisanja i obraćanja biračima koji su antagonistični prema Briselu, a sve to u susret pojačavanju nastojanja EU i SAD da Srbija i Kosovo postignu konačan sporazum.

Situaciju dodatno komplikuje neodazivanje onih koji su bili pozvani u UOS, poput pokreta "Ne davimo Beograd" i Lokalnog fronta koji su bojkotovali junske izbore. Razlozi za taj stav nisu do kraja jasno objašnjeni, ali u osnovi se svode na njihovo duboko nepoverenje prema Đilasu i Jeremiću, na insistiranje na novim licima u politici, te na podizanje uloga po-

koristi od savezništva mnogo veće nego od raspada, Đilas i Jeremić će ostajati u ovoj zajednici od političkog interesa. Ali nadgornjavanja će uvek biti, pogotovo kako se bude približavalo pravljenje dogovora o načinu izlaska na izbore u Beogradu i o kampanji za predsedničke, a još više Vučićevim ulaskom u jednačinu s najavom vanrednih parlamentarnih.

PRETENDENTI DA ZAMENE SPS

Ukoliko opozicija bude učestvovala na izborima za predsednika i prestonicu, biće izuzetno teško, praktično nemoguće da i stranim posrednicima i biračima objasni zašto bi bojkotovala parlamentarne. A kao što smo više puta pisali na ovim stranicama, spajanje svih ovih izbora, pa čak i njihovo razdvajanje, pogotovo tako da oni za Skupštinu grada i Skupštinu Srbije budu spojeni, a predsednički pre ili posle njih budu odvojeni, apsolutno nije u interesu opozicije i isto toliko je u interesu naprednjaka.

Rezultat: opozicija će se vratiti u državni parlament, priznaće mu legitimitet, a imaće maksimalnih trećinu poslanika, mada mnogo realnije četvrtinu ili tek petinu. Insistiranja na tehničkoj vladi i novim izborima bila bi posle toga iluzorna. To je zamka koju Vučić sprema, i ako zaista odluči da je realizuje, opozicija će u Skupštini biti u bezizlaznoj situaciji, pogotovo kad uzmemo u obzir očekivani rasplet s Kosovom i pritiske koje će imati iz svetskih centara moći, neki od EU i SAD, neki od Rusije, da se ponaša na određeni način.

I šta tu činiti? Deluje da neki u opoziciji, deo onih koji su izašli na junske izbore i u nemilosti su "bojkotaša", a u isto vreme su u dobrim odnosima sa zapadnim ambasadorima, imaju svoj odgovor: izaći svom snagom na parlamentarne izbore, ne trošiti se na predsedničke i gradske, preći cenzus i onda, sa politikom "hoćemo da preuzmemo deo odgovornosti oko Kosova, hoćemo da Srbija što brže ide ka EU", zamene SPS u novoj naprednjačkoj vladi. Oni će ovu tezu zvanično svakako negirati, ali sve ukazuje na to da najnovija pozicioniranja Nebojše Zelenovića, doskorašnjeg gradonačelnika Šapca, na nacionalnom nivou upravo imaju ovu strategiju, ovaj cilj, što potvrđuje i sklapanje sporazuma o saradnji sa Građanskim demokratskim forumom, udruženjem koje je 21. juna izašlo na izbore u okviru Ujedinjene demokratske Srbije, liste koja je dobila 0,9 odsto glasova i čiji je jedan od lidera postao ministar – Gordana Čomić.

"Šta će Zelenoviću GDF?", bilo je pitanje tih dana, i najrealniji odgovor je ovaj: treba mu jer hoće da se profilise kao tvrda proevropska struja, bez obzira što su marginalni, oni mu daju ideologiju i širinu posle lokalne politike, a cilj je da uđu u Vučićevu vladu i podrže ga oko Kosova, što bi snažno pozdravili Evropa i Amerikanci.

Neka vrsta prirodnog partnera, vrednosno, ako ne i u smislu ovih ambicija, jeste krilo Demokratske stranke koje predvodi Branislav Lečić. Vrlo je moguće da je to nova koalicija koja se sprema Srbiji u susret svim predstojećim izborima, s tim

da je ograđivanje Zelenovića od pojedinaca iz tog krila, koji su hteli da mu pomognu u izlasku na izbore u Šapcu, a pogotovo u postizbornom ratovanju sa SNS-om (odličan alibi za buduću saradnju zarad višeg cilja), ukazuje na to da izvestan problem u odnosima postoji. Veliko je zato pitanje da li bi, još s obzirom na zlu krv ovih aktera oko propalog "ujedinjenja" DS-a, Lečićeve (bivše) demokrate pristale da ih na izbore vodi Zelenović.

DAČIĆ I MIHAJLOVIĆ

I zbog svega rečenog oko mogućih ambicija "proevropske konstruktivne opozicije", ne treba da čudi nedavna izjava Ivice Dačića, kojoj mediji nisu posvetili zasluženu pažnju, da bi SPS na beogradskim i vanrednim parlamentarnim izborima trebalo da bude na listi sa SNS-om. To mu je način da se socijalisti najčvršće vežu za naprednjake jer samo nastup na njihovoj listi garantuje da ih neko neće posle izbora zameniti.

No, dok lider SPS-a ponovo iskazuje najdublju lojalnost Vučiću, ministarka Zorana Mihajlović se nakon promene resora posvetila solo nastupima i malim senzacijama: prvo je na svom Instagram profilu imala opasku koja se vrlo lako mogla protumačiti kao cinična žaloka na račun Ane Brnabić, a potom je uputila čestitku Džou Bajdenu i Kamali Harris ne sačekavši da to prvo uradi predsednik ili eventualno premijerka, zbog čega je postala meta oštrih naslova u tabloidima. Ta će se situacija tek raspetljivati.

NIKOLA TOMIĆ

Reagovanje

Dovođenje u zabludu

Da li će jadarit biti naš kriptonit, "Vreme" br. 1557

U tekstu "Da li će jadarit biti naš kriptonit", objavljenom u nedeljniku "Vreme" broj 1557 dana 5. novembra 2020. godine, autor Milivoje Pantović iznosi navode iz prepiske i razgovora obavljenog pre više od tri meseca, stavljajući ih u kontekst trenutno aktuelne situacije u vezi s projektom "Jadar".

Kako u kompaniji ne radim od 1. septembra 2020. godine, pozivanje na moje izjave iz avgusta ove godine i njihovo slobodno interpretiranje u novom kontekstu, predstavljaju zloupotrebu novinarske profesije i dovođenje čitalaca "Vremena" u zabludu u pogledu aktuelnosti iznetih navoda.

Relevantne tehničke informacije o statusu projekta "Jadar", usled njegove složenosti i dinamičnog razvoja, mogu dati jedino aktuelni predstavnici kompanije Rio Tinto, koji rade na njegovom razvoju, a koji u pomenutom članku nisu citirani, te vas molim da vaše čitaoce upoznate s gore navedenim navodima.

DR JELENA ALEKSIĆ

bivša menadžerka korporativnih poslova projekta "Jadar"

Postoji li dno vrednosnog posrnuća

Ne bi trebalo odustajati sve imajući u vidu ponekad jalove pokušaje isterivanja pravde i borbe za vrednosti. Odustajanje jeste neka vrsta pristajanja na to da postoje oni koji nekažnjeno i bezgranično mogu da vređaju

Piše: **Đorđe Vlajić, novinar**

U programu vrednosno sumnjive Televizije Pink, u do ovog teksta poslednjem izdanju vrednosno sporne emisije "Hit-tvit", vrednosno upitan gost Aleksandar Vuksanović, poznatiji kao Aca Lukas, izvređao je novinarku Žaklinu Tatašević. Zaposlena je u TV N1, izvesno vrednosno suparničkoj medijskoj kući vrednosno sumnjive televizije. Ova novinarka inače redovno predstavnicima vlasti postavlja nedopadljiva pitanja sa upornošću koja ih očigledno nervira.

Voditeljka vrednosno sporne emisije, izvesna Verica Bradić, neubedljivo je pokušala da zaustavi ničim izazvanu skarednu tiradu razgoropađenog gosta. No, brzo se povukla pred njegovom istrajnošću da dokraja izlije salvu uvreda. Nije iskoristila nijedan od uređivačkih i tehničkih mehanizama da zaustavi besprizornost. Valjda kao slučajni svedoci, dva preostala gosta vrednosno sporne emisije, Aleksandar Šapić i Zoran Čirjaković, ćutala su na uvredljivu tiradu na račun mlade novinarke. Pogните glave, doduše. To ih je gurnulo preko ivice vrednosti i ličnog dostojanstva. Ovo stoga što nisu neslaganje, ako ga je uopšte bilo, izrekli glasno i u krajnjem slučaju spasi obraz napuštanjem emisije. Ostanom i ćutanjem postali su saučesnici. Voljno ili nevoljno, sada je potpuno nevažno.

"Mudro" za sada čute predstavnici vlasti, posebno resor za kulturu i medije. Institucije, regulator naročito, sporošću dokazanom u bezbroj ranijih sličnih situacija, ne reaguju iako im je posao da štite javni interes i njegove vrednosti u elektronskim medijima. Ne bi iznenadilo da se pokriju nekim vrednosno sumnjivim pravnim objašnjenjem sve gurajući u prvi plan da nisu cenzori i da se neće tako ponašati.

Ni visoki predstavnici vlasti se ne izjašnjavaju, i tako izostaje poruka da je narečeni incident neprihvatljiv. Kao da ponovljeno po-

ručuju da je sve dozvoljeno protiv njima neprijateljskih medija i novinara. Uostalom, ova vlast za sada sasvim komforno živi na podeli na "naše i njihove", ne samo medija i onih koji u njima rade nego i celokupnog društva. Ona ne toleriše one koji drugačije misle i to javno govore. To su za vlast, njene predstavnike i simpatizere neprijatelji, mrzitelji. Protiv njih, kao takvih, sve je dozvoljeno.

Deo provladinih medijskih "boraca" dobro je nagrađen za svoju vređalačku misiju. To je deo sistema vladanja. Ciljano napadaju neprijatelje vlasti a ona ih štiti na svaki način. Ima doduše i ličnih inicijativa, kakvom mi se čini skaredni incident koji je povod za ovo pismo. Valjda u želji da se vlasti preporuče. Dodatno, uberu malo pažnje javnosti i porade na sopstvenoj promociji. Pobegnu od uobičajene beznačajnosti. Nema tu ni moralnog ni vrednosnog okvira niti granice. Ovog puta meta je bila novinarka.

Nisu naravno izostale reakcije. Profesionalna udruženja, ženski deo novinarske profesije koji je opravdano u svemu prepoznao i mizogini sastojak besprizornosti, novinari pojedinačno, medijski radnici, javne ličnosti... Svi na suprotnom vrednosnom polu od vrednosno sumnjive televizije, oštro su osudili ispad, reakciju u studiju. Biće takvih reakcija još. Izrečene uvrede ne bole samo uvređenog. U ovom slučaju uvređenu koja se hrabro oglasila izrekom da nije uplašena i da neće odustati.

Pitam se, nisu li profesionalna udruženja osim oštre saopštenjske reakcije, mogla da sastave nekakav tim i preduzmu neku ozbiljniju akciju. Recimo, da pokrenu neke, na zakonu zasnovane postupke. I ne samo udruženja. Matična televizija izvređane novinarke možda bi mogla i institucionalno da pokrene neki zakonski mehanizam zaštite svojih novinara. Da pošalje poruku, kao i udruženja, da neće postrance posmatrati napade i vređanja svojih članova, zapo-

ŽRTVA BEZOČNOG VREĐANJA:
Žaklina Tatašević

Foto: Zoran Lončarević

slenih, novinara, kako god. Isto pitanje i za nevladin sektor koji se bavi medijima i ljudskim pravima. Ajde nešto konkretnije. Uveren sam da ima dovoljno pravnog osnova za konkretno delanje. Ne bi trebalo odustajati sve imajući u vidu ponekad jalove pokušaje isterivanja pravde i borbe za vrednosti. Odustajanje jeste neka vrsta pristajanja na to da postoje oni koji nekažnjeno i bezgranično mogu da vređaju i oni koji su vređani.

Ovakvo, salva osuda i anatemisanja izgrednika u vrednosno spornoj emisiji vrednosno sumnjive televizije nekako mi liči na glavnu junakinju eksperimenta sa kuvanjem žabe. Gicne se svaki put kada "naučnik" preterano poveća temperaturu. Dok ne bude potpuno skuvana. Još se, izgleda, gica. Hoće li iskočiti iz šerpe?

Ovaj incident, ako je uopšte incident a ne pravilo, još jedan je opori detalj u sumornoj medijskoj, ali i ukupnoj stvarnosti duboko vrednosno razorenog i podeljenog društva u Srbiji. Legitimnim mi se čini pitanje: ima li ovome kraja? Postoji li dno ovakvog vrednosnog posrnuća? Mislim da, kao svaka moralna i društvena kriza, i ova u Srbiji nema jasno definisano dno. Kraj potonuća. Čini mi se da u socijalnom ambijentu gde vlast razara vrednosti takvo dno ne postoji. ¶

Jednostrano priznanje pandemije

Osam meseci od pojave prvog slučaja zaraze korona virusom u Srbiji, 66.888 zaraženih i 915 smrtnih slučajeva kasnije, Srbija konačno zakonski prepoznaje i virus Sars-CoV-2 i bolest kovid 19 i Krizni štab za sprečavanje ove bolesti

Udanu kada je ponovo oboren rekord u broju zaraženih korona virusom u Srbiji (utorak 10. novembar, zaraženih 2823), Narodna skupština konačno usvaja izmene i dopune Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti. Kažemo konačno jer zaista nije jasno zašto se čekalo punih devet meseci, od pojave prvog slučaja, pa da se zakon prilagodi novoj situaciji. Zapravo, nema nijednog dobrog razloga zbog kog ovaj zakon nije izmenjen još početkom ove godine, kada je bilo očigledno da kovid 19 neće zaobići Srbiju.

LEGALIZOVAN VIRUS

Koje su to nove izmene i šta one znače? Prvo i najvažnije jeste da Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti konačno prepoznaje kovid 19, bolest koju izaziva virus Sars-CoV-2. Široj javnosti verovatno nije poznato da se ovaj zakon ne odnosi na sve zarazne bolesti, već da su one taksativno nabrojane. Kriterijum po kom ulaze u zakon, definisan je članom 4. Zarazne bolesti prema kriterijumima u smislu zakona su: bolesti koje dovode ili mogu da dovedu do značajnog obolevanja i/ili do smrtnog ishoda, a posebno one za čiju je prevenciju potrebna šira koordinacija aktivnosti; bolesti gde razmena informacija može da obezbedi rano upozoravanje o pretnji po javno zdravlje; retke i ozbiljne zarazne bolesti, koje nisu prepoznate u Republici Srbiji, a za koje grupisanje podataka može da ukaže na faktore odgovorne za njihovu pojavu; bolesti za koje postoje efikasne mere sprečavanja u cilju dobrobiti stanovniš-

tva; bolesti kod kojih poređenje učestalosti sa drugim sredinama može doprineti proceni i unapređenju programa zaštite stanovništva od zaraznih bolesti.

Potom, u članu 5, te bolesti su eksplicitno nabrojane, pa tako znamo da je do 10. novembra (Svetska zdravstvena organizacija proglasila je globalnu pandemiju 11. marta, pet dana nakon pojave kovid 19 u Srbiji) zakon prepoznavao 52 zarazne bolesti. Najbliži srodnik kovid 19, SARS, poslednji je unet na spisak. MERS-a nema, iako je reč o poslednjoj ozbiljnoj bolesti koja se prenosi respiratornim putem i izaziva je patogen iz grupe korona virusa.

Zašto se ove izmene zakona događaju tek sada, može samo da se nagađa. Najrazumnija pretpostavka je čekanje na novi saziv parlamenta. Ne treba zaboraviti da nas je pojava korone u Srbiji zatekla u osvit izborne kampanje za izbore čije je održavanje planirano za april. Dalji sled događaja i čitava reakcija vlasti na pandemiju bili su stihijski i nesnađeni: prvo je raspušten parlament, pa je uvedeno vanredno stanje, a onda su izbori odloženi za jun. Isto tako je i raspušteni parlament 6. maja ipak imao jednu sednicu na kojoj je proglasio ukidanje vanrednog stanja (iako nije proglasio i njegovo proglašenje), a na istoj sednici usvojeni su sve uredbe i zaključci koje je Vlada Srbije donela od 15. marta do tog, 6. maja.

ŠTAB UŠAO U ZAKON, RETROAKTIVNO

Takođe, četiri i po meseca od formiranja Kriznog štaba za suzbijanje zarazne bolesti kovid 19, javnost nije znala ko sve sedi u ovom telu. Istina, 13. marta, na sajtu

Vlade pojavila se vest da je štab formiran (kasnije je predsednik Aleksandar Vučić ubeđivao javnost da je štab postojao još u februaru). Međutim, u toj vesti iz marta ne pominje se nijedno od imena ljudi koji su nas kasnije obavestavali koje su to mere doneli, a koje direktno utiču na naše zdravlje i svakodnevne aktivnosti. Tek 30. jula, na sajtu Vlade Srbije pojavio se tekstualni fajl, dakle, ne čak ni vest, sa punim sastavom Kriznog štaba, uz obaveštenje da ga je formirala – Vlada Srbije.

“Vreme” je već pisalo o tome da je nejasno po kom zakonskom osnovu štab formira Vlada, kad u Zakonu o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti lepo stoji član 11 u kom piše: “Radi utvrđivanja stručnih stavova o očuvanju i unapređenju zdravlja, sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, lečenju i zdravstvenoj nezi kao i o unapređenju i razvoju organizacije zdravstvene službe koja se bavi prevencijom, suzbijanjem, lečenjem zaraznih bolesti i podrškom obolelih zasnovane na dokazima i međunarodnim preporukama, osniva se Republička stručna komisija za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti (u daljem tekstu: Komisija). Komisiju iz stava 1. ovog člana, na predlog Zavođa i referentnih zdravstvenih ustanova, obrazuje ministar. Komisija razmatra ak-

KONAČNO LEGALIZOVANJE:

Krizni štab

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

kakvu slobodu garantovanu Ustavom, pa neće da stave masku, biće na licu mesta kažnjeni novčanom kaznom od 5000 dinara. Zakon ne ulazi u pitanje kakva je to sloboda, ako je ugrožava parče tkanine dimenzija 5 puta 20 centimetara, ali nije ni zakon svemoguć, pogotovo ne ovaj, bučkuriš novih i starih propisa koji se ili dupliraju ili međusobno potiru.

Kontrolu mera do sada je, makar u teoriji, sprovodila samo sanitarna inspekcija, a od sada će biti rasterećena jer u pomoć priskaću komunalna milicija i komunalni inspektori.

E sad, ne daj bože da Krizni štab, Vlada i ostali organi mere propišu tako da svima budu jasne. Tako sada postoje dve velike zabune: nošenje maske na otvorenom i zabrana okupljanja više od pet ljudi.

Počnimo od maski na otvorenom jer je tu zaista reč o slušivanju građana. Prvo je 15. jula štab preporučio nošenje maski na otvorenom, ali samo tamo gde nije moguće obezbediti distancu, npr. u redovima, većim gužvama ili na pijacama i autobuskim stajalištima. Onda je 16. oktobra Krizni štab zasedao i naredio obavezno nošenje maski na otvorenom, da bi istog dana članica štaba Darija Kisić Tepavčević izjavila da je to ipak samo preporuka, ali ne i obaveza. Pa sad... ko je šta i kad čuo i pohvatao, nek se tako vlada.

Najnovija mera je i zabrana okupljanja više od pet ljudi u zatvorenom i na otvorenom, međutim, ona se u zakonu ne pominje eksplicitno, već kao "načini ponašanja" koji mogu biti precizirani dodatnim propisima. Ipak, od Kriznog štaba, još pre nego što je legalizovan, javnost je saznala da se ovo odnosi na proslave, seminare, konferencije, ali ne i na bioskope, pozorišta i javni prevoz. To što velika većina građana češće ide na posao ili ulazi u autobus nego što pohađa seminare ili ide na slave, nema veze, a što bi i imalo, kad nijedna mera do sada nije smisljeno ni objašnjena ni komunicirana sa građanima. Nisu svi dužni da budu jednako ni odgovorni ni bištri. Koliko je ova mera zbunila pojedine građane, najbolje ilustruje poruka koju je ova novinarka dobila od jedne uplašene žene preko Fejsbuka. Poruka glasi: "Nas u kući živi sedmoro, hoće li da nas izbacuju, objasnite mi molim vas!"

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

tuelnu epidemiološku situaciju zaraznih bolesti u Republici Srbiji na osnovu izveštaja Zavoda, uspešnost realizovanih programa na teritoriji Republike Srbije i daje zaključke i preporuke za unapređenje zaštite stanovništva od zaraznih bolesti."

Ovaj član zakona ostao je netaknut, tako da komisija koja se u njemu pominje zapravo i dalje ne postoji. U zakonu je ostao i član 53 kojim se detaljno definiše šta su sve nadležnosti komisije (u principu, sve ono što već radi postojeći krizni štab), ali je dodat član 53a. Taj član se odnosi na ovlašćenja Vlade Srbije i u njemu su doslovno, doduše, malo opširnije, navedena ista ovlašćenja koja ima i pomenuta, nikad formirana komisija. Međutim, kao poslednji stav ovog člana navedeno je i da Vlada može "obrazovati krizni štab i odrediti druge odgovarajuće mere za zaustavljanje epidemije, odnosno pandemije i lečenje i zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti, kao i uslove, način sprovođenja i izvršioce".

Time je krizni štab "legalizovan", ali i dalje nije jasno zašto još u martu nije formiran u skladu sa ovim zakonom, niti zašto je štab formirala Vlada Srbije, a ne ministar zdravlja, kako već zakon nalaže.

U svakom slučaju, osam meseci od pojave prvog slučaja zaraze korona viru-

som u Srbiji, 66.888 zaraženih i 915 smrtnih slučajeva kasnije, Srbija konačno zakonski prepoznaje i virus Sars-CoV-2 i bolest kovid 19 i Krizni štab za sprečavanje ove bolesti.

NOVE MERE I NOVE ZABUNE

Na dan kada nastaje ovaj tekst, počele su kontrola sprovođenja protivepidemijskih mera i naplata novčanih kazni za njihovo nepoštovanje. Podsetimo, najbitnije mere su nošenje maske u zatvorenom prostoru, obezbeđivanje dezinfekcionih sredstava na radnom mestu, obavezna fizička distanca od metar i po... I ovo je ušlo u izmene i dopune Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti, pa član 85a sada kaže da će pravno lice, ako ne preduzme radnje i aktivnosti radi primene mera lične zaštite od infekcije, kao i ako ne odredi lice odgovorno za neposrednu primenu tih mera, biti prekršajno kažnjeno novčanom kaznom od 300.000 dinara. Za preduzetnike, kazna za isti prekršaj je upola manja. Direktori firmi u kojima se krše mere moraću da plate 50.000 dinara, a osoba odgovorna za primenu mera, takođe prekršajno, biće kažnjena sa 30.000 dinara, ako ne obezbedi primenu mera.

I konačno, najnovija sorta čudnih ljudi, antimaskeri, oni koji se pozivaju na ne-

MRAČNA BUDUĆNOST: Ekonomija u doba pandemije

Foto: Vladimir Paunović

Ko je najgore prošao

Postoje nagoveštaji “vruće zime” nakon što bude izmaknuta zaštitna mreža, odnosno kada od januara istekne zabrana otpuštanja u preduzećima koja su uzela pomoć države. U isto vreme bi firme, koje su uzele minimalce za svoje radnike, trebalo da krenu da otplaćuju doprinose za njih – u suprotnom će firme biti dužne da vrate novac koji je država uplatila njihovim radnicima

Država je u maju odlučila da pomaže sve firme zbog situacije sa korona virusom koja je, pokazalo se, tada bila mnogo blaža nego ova sadašnja. Zbog uvođenja vanrednog stanja 16. marta, na dan kada je Srbija imala ukupno 57 zaraženih korona virusom i 29 hospitalizovanih, i posledičnog zatvaranja škola, vrtića, zanatlija, ukidanja javnog prevoza, zabrane kretanja, najveći deo privrede doživeo je žestok udarac.

Tada, u maju, država je rešila da zaposlenima u svim firmama koje to budu htele uplati po tri minimalne zarade, uz obavezu poslodavaca da doprinose na ove zarade počnu da uplaćuju od 2021, kao i da ne smeju da otpuštaju zaposlene najmanje tri meseca nakon isplate poslednjeg minimalca, koja je došla u

julu. Nakon toga, uprkos zahtevima da nova pomoć bude “targetirana”, odnosno, da država ne pomaže i onima koji dobro posluju, već samo najugroženijima, država je odlučila da sve firme mogu da dobiju dva puta po 60 odsto minimalca, kao i da se plaćanje doprinosa odloži na mesec dana, uz isti uslov – da tri meseca od poslednje isplate (septembar) ne dođe do otpuštanja više od 10 odsto zaposlenih, pod pretnjom vraćanja dobijenog novca.

Jedino su hotelijeri bili među retkima koji su dobili “targetiranu” pomoć: u septembru su se prijavljivali za pomoć od 500 evra po sobi (350 evra po individualnom ležaju i 150 evra po smeštajnoj jedinici), krajem oktobra je ministar Siniša Mali objavio da je 312 hotela dobilo oko

145 miliona evra pomoći, opet uz uslov da do kraja decembra ne smeju da otpuste 10 odsto zaposlenih.

Do sada su ostali bez uslišenja želje i vapaji nekih drugih sektora koji su i dalje najviše pogođeni udarom korona virusa, poput turističkih agencija, ugostitelja, organizatora proslava, prevoznika... Uz ove najpogođenije biznise, odnosno poslodavce, često se previđaju oni najranjiviji – radnici koji rade “na crno” ili sa nesigurnim ugovorom i sezonskim karakterom posla.

Postoje nagoveštaji “vruće zime” nakon što bude izmaknuta ova zaštitna mreža, odnosno, kada od januara istekne pomenuta zabrana otpuštanja u preduzećima koja su uzela pomoć države. U isto vreme bi firme, koje su uzele minimalce za svo-

je radnike, trebalo da počnu da otplaćuju doprinose za njih – u suprotnom će firme biti dužne da vrate novac koji je država uplatila njihovim radnicima.

Sa druge strane, uprkos rekordnom budžetskom deficitu od 4,1 milijarde evra, ministar finansija Siniša Mali je u utorak najavio da će “država ponovo pomoći građane i privredu novim merama ukoliko se za to ukaže potreba zbog situacije u vezi sa virusom korona”.

“JOŠ UVEK NE SMEMO DA RADIMO”

Prema poslednjim podacima Republičkog zavoda za statistiku, u septembru ove godine broj dolazaka turista bio je za 43,1 odsto manji u odnosu na septembar 2019. godine, a broj noćenja u istom periodu za 22,9 odsto. Broj noćenja stranih turista manji je za 76,3 odsto u septembru 2020. Ukupno gledano, na nivou Srbije, broj dolazaka u prvih devet meseci tek je na polovini broja dolazaka turista u istom periodu prošle godine, dok je broj noćenja na oko dve trećine u odnosu na prvih devet meseci 2019. godine. U Beogradskom regionu broj dolazaka je tek oko jedne četvrtine, a broj noćenja oko jedne trećine u odnosu na prošlu godinu.

Sa druge strane, veći broj dolazaka u prvih devet meseci nego prošle godine zabeležili su banja Vrdnik (22,7 odsto više), Stara planina (37,8 odsto više) i Divčibare (8,4 odsto), pokazuju podaci RZS.

Nova ministarka turizma Tatjana Matić najavila je pomoć turističkim agencijama od 150 miliona dinara “za subvencije premija polisa osiguranja turističkim agencijama”. Iako se već nedeljama najav-

luje, do rešenja (ovog) problema turističkih agencija još nije došlo.

Prema rečima Ane Ječmenice iz Udruženja turističkih agencija Srbije (UTAS), od ukupno 415 agencija, osiguravajuće kuće su ponudile polise osiguranja za tek dvadesetak, a njih 12 je uzelo te polise, bez kojih poslovanje agencija nije moguće.

“Ne borimo se samo za ponovno uspostavljanje legalnih okvira za rad agencija, tj. za obezbeđenje polisa osiguranja, nego da poboljšamo poziciju turističkih radnika u ekonomskom smislu. Turistički sektor je jedan od najpogođenijih epidemijom. Banjski i planinski turizam jeste dobro prošao ove sezone, ali gradski hoteli i hoteli koji rade sa strancima su jako ugroženi. Takođe i agencije koje rade kako sa turistima koji dolaze u zemlju, tako i sa onima koji odlaze iz zemlje, naročito agencije koje su usko vezane za grupe iz inostranstva: strani turisti nisu mogli da dođu u Srbiju, samim tim i turistički vodiči nisu imali koga da vode po Srbiji”, kaže Ječmenica za “Vreme”.

Ona navodi da su osiguravajuće kuće ponudile polise osiguranja uglavnom velikim agencijama. “Nekim našim članicama je stigao uslov – da bi dobili ponudu za polis, moraju da imaju nekretninu u vrednosti od 150 odsto osigurane sume. Jedna koleginica je prokomentarisala – zamislite nekoga ko posluje u Boru i treba da uzme garanciju na 200.000 evra: on mora da ima nepokretnost od 300.000 evra. U Boru je kvadrat oko 300 evra, to znači da mu treba nekretnina od 1000 kvadrata, pošto se ne računa pokretna imovina. To retko ko može sebi da priušti,

male porodične firme sigurno ne poseduju neke hotele koje bi mogle da založe. I mi se sada borimo da obezbedimo jednake tržišne uslove, jer nama Ustav garantuje pravo na rad.”

Prema njenim rečima, procena je da je turizam u Srbiji do oktobra bio na gubitku od 1,2 milijarde evra, a da se zaposleni u turizmu približavaju još i većeg gubitka zato što je veoma neizvesno da li će se realizovati zimski aranžmani, a kaže i da postoji puno interesovanja širom sveta za proslavu Nove godine u Srbiji.

“Ali mi trenutno ni ne smemo da radimo, osim tih 12 agencija – niko nema mogućnost da organizuje putovanja. Ko je bio u mogućnosti, ako je preduzetnik, već odavno je stavio agenciju u mirovanje. Ko ima društvo sa ograničenom odgovornošću (d.o.o), ima problem zbog komplikovane procedure za gašenje takvog preduzeća. Otpušten je veliki broj radnika. Ukupno je (isključivo) u turističkom sektoru, bez srodnih delatnosti, bilo zaposleno 5000 ljudi pre krize, sada je ta brojka oko 3700. Mnogo kolega je uzelo i onaj drugi paket pomoći, što će omogućiti da zadrže radnike do kraja decembra, i tek tada će krenuti velika otpuštanja”, naglašava Ječmenica.

“KAKO TAČNO DA OPSTANEMO?”

U poslednjih nekoliko nedelja, u odvojenim saopštenjima su se oglašili udruženje ugostitelja i tzv. event industrija, odnosno organizatori proslava.

“Merama koje su, u različitim oblicima, na snazi više od šest meseci ugrožena je egzistencija ugostitelja, konobara, šankera, kuvara, poslastičara, muzičara, fotografa, dekoratera, pomoćnog osoblja, dobavljača pića i hrane, poljoprivrednih proizvođača, igraonica, organizatora svadbi i svih drugih koji godinama uredno plaćaju sve svoje obaveze, pune budžet i finansiraju javni sektor. Svi oni su sada zaboravljeni i ostavljeni na cedilu”, saopštila je krajem oktobra grupa ugostitelja iz Kragujevca, Niša, Arandjelovca, Kule i Trstenika, kao i Udruženje noćnih barova i klubova.

Ugostitelji pitaju – kako je tačno zamišljeno da oni opstanu, da li postoji “plan, program i paket mera koji će pomoći da oni koji godinama uredno plaćaju sve svoje obaveze, pune budžet i finansiraju javni sektor prežive ovaj period, i zašto ne?”

Saobraćaj – “Er Srbija” i svi ostali

I dok će država “Er Srbiji” u 2020. pokloniti (za sada) neznano mnogo desetina, ako ne i više od sto miliona evra (koliko, to ministar Mali nije hteo da otkrije predsedniku Fiskalnog saveta prof. Pavlu Petroviću na skupštinskom odboru za finansije u ponedeljak), podaci Republičkog zavoda za statistiku pokazuju da je, naročito prevoznicima putnika, i te kako potrebna pomoć.

Prema poslednjim podacima RZS, fizički obim saobraćaja u drugom kvartalu 2020. bio je tek na 43 odsto ostvarenog obima u drugom kvartalu 2019. godine. I dok je prevoz robe bio na približno istom nivou, prevoz putnika je u ovom kvartalu bio skoro za tri četvrtine niži nego 2019. godine.

Prema pisanju RSZ, u prvih šest meseci 2020. indeks fizičkog obima u putničkom saobraćaju manji je za 31,1 odsto u odnosu na isti period prethodne godine, dok je indeks fizičkog obima u teretnom saobraćaju praktično ostao netaknut.

Ukupan broj prevezenih putnika u prvih šest meseci 2020. godine opao je za 42,2 odsto u odnosu na isti period 2019. godine.

Pretnja iz

Umesto da se mlati sa desetinama hiljada krajnje benignih "utajivača", koji se nisu obogatili, i za koje je to "socijalni ventil", za državu bi bilo mnogo korisnije da svoje oskudne resurse usmeri u primenu novog Zakona o utvrđivanju porekla imovine. Sigurno je da se od bogataša koji nisu platili porez može naplatiti neuporedivo više nego od frilensera

Brojni građani Srbije, frilenseri, doskora su mogli da zarađuju novac iz inostranstva bez plaćanja poreza u zemlji. Radi se uglavnom o uslugama koje se pružaju preko interneta – tu ima programera, grafičkih dizajnera, prevodilaca, profesora jezika, konsultanata, "influsera" i "jutjuberu", kao i vlasnika stanova na dan koji se izdaju preko "bukinga". Obaveza da se na ta primanja plaćaju porezi od strane primaoca novca uvedena je još 2001. godine, ali to do sada niko nije plaćao. Autoru ovog teksta su poznata i lica koja su se raspitivala u lokalnim podružnicama Poreske uprave o eventualnom plaćanju poreza na te uplate, gde su dobijali lakonska obaveštenja da ne treba da se oko toga "sekiraju", pošto to niko ne proverava. I stvarno je bilo tako – skoro 20 godina država je spavala i nije preduzimala nikakve mere da se porezi naplate. U pitanju je relativno veliki broj ljudi koji zarađuju na ovakav način, procenjuje se da ih ima više desetina hiljada – samo fejsbuk grupa "Udruženje radnika na internetu" ima skoro 6000 članova.

Zato je kao grom iz vedra neba došlo "upozorenje" Poreske uprave, koja je "zapretila" svim licima koja imaju devizne prilive iz inostranstva da podnesu poreske prijave i uplate poreze i doprinose, jer će u suprotnom pokrenuti prekršajne postupke.

Kako je moguće da se čitava jedna grana privrede gurne u zapećak, zaboravi i da se o ljudima koji od toga žive uopšte ne misli? Merama ograničenja, njihov je rad praktično onemogućen, "dok nijedna obaveza nije stopirana niti umanjena" i navode konkretne mere koje bi im pomogle – isplata minimalca do normalizacije poslovanja, uz otpis poreza i doprinosa, smanjenje PDV-a sa 20 na pet odsto, smanjenje cene zakupa i lokalnih taksi, ukidanje eko taksi...

Sa druge strane, pre nedelju dana, udruženje "Ivent industrije", koju čine firme koje se bave izdavanjem prostora za organizaciju proslava i događaja, dekorateri, saloni venčanica, fotografi, snimatelji, katering kuće, poslastičari, muzičari, tehnička podrška za audio-video opremu i rasvetu... saopštilo je da je ova grana privrede "jedina koja ima zabranu obavljanja delatnosti" zbog epidemijskih mera.

"Zbog toga je ugrožena egzistencija velikog broja zaposlenih i članova njihovih porodica – 80.000 ljudi je više od osam meseci bez ikakvih prihoda i na rubu egzistencije. Nas ni država ni javnost ne prepoznaje kao posebnu delatnost. Mi nismo ugostitelji, mi nismo restorani, kafići, splavovi, klubovi, butici, tržni centri, marketinške agencije, mi smo organizatori proslava pre svega svadbi, ali i drugih privatnih proslava i korporativnih događaja. Svi ovi gore nabrojani kako-tako rade, samo je nama rad onemogućen", navode iz ovog udruženja.

Slično ugostiteljima, između ostalog, traže isplatu minimalca za sve zaposlene za period dok im je zabranjen rad, ukidanje obaveze plaćanja poreza i doprinosa na zarade za vreme zabrane rada, jednokratnu pomoć, ukidanje obaveza plaćanja firmarine i ekološke takse za sve mesece tokom kojih im je bio zabranjen rad, smanjenje PDV-a na 10 odsto...

ŠTA JE SA RADNICIMA

Od početka korona-krise bilo je jasno da će bez poslova najlakše ostajati oni najobespravljeniji, koji nemaju nikakvih prava – oni koji rade "na crno".

Prema zvaničnim podacima iz Ankete o radnoj snazi, na kraju drugog kvartala 2020. u Srbiji je bilo 431.800 neformalno zaposlenih. Kako kaže za "Vreme" prof. Mario Reljanović sa Instituta za uporedno pravo, zajedno sa onima koji rade "na

crno" u istoj situaciji su i oni koji nemaju ugovor o radu.

"Ljudima koji rade 'na crno' su samo došli i rekli: 'Izvinite, više nam niste potrebni', i to je bilo to. Ništa nisu mogli da urade tim povodom. Oni koji rade van radnog odnosa – to su privremeni i povremeni poslovi, rad po ugovoru o delu, stručno usavršavanje – formalno nisu u situaciji u kojoj su radnici na crno, ali faktički jesu: njima takođe poslodavac može da dođe i da otkaz bez otkaznog razloga, bez sprovedenog postupka, bez otkaznog roka. Kaže, to je to, raskidamo ugovor i to je kraj", kaže Reljanović.

On navodi da, osim ove velike grupe ljudi, velike probleme imaju i sakupljači sekundarnih sirovina, ali da su tokom vanrednog stanja nevolje imali i oni potpuno legalno prijavljeni. "Skupljači sekundarnih sirovina su žestoko pogođeni koronom i višestruko su ugroženi – bez ikakve zaštitne opreme dolaze u kontakt sa nečim što su bukvalno stotine ljudi ispipale tog ili prethodnih dana. Oni koji su potpuno legalni su poljoprivredni proizvođači, zajedno sa pomažućim članovima domaćinstva. To su porodice koje za vreme vanrednog stanja i zatvaranja pijaca nisu mogle da idu na njivu da rade kad treba šta treba, niti su posle toga mogli da plasiraju svoje proizvode jer su pijace bile zatvorene. Ima tu mnogo kategorija koje su bile zaboravljene", kaže Reljanović.

Napominje da je moguće i da je u više fabrika došlo do kršenja zakona i prava radnika zbog kolektivnih otpuštanja i po više stotina radnika, bez ikakvog upozorenja, bez programa za rešavanje viška zaposlenih, bez saradnje sa sindikatima. Kaže i da je tokom epidemije naročito došlo do izražaja kršenje uslova rada – mera bezbednosti i zaštite zdravlja na radu, kao i prevoza radnika.

"Imali smo čuveni slučaj 'Jure', koja je postala epidemiološko žarište još u aprilu. Takođe, kada je ukinut javni prevoz, poslodavci nisu želeli da organizuju drugi prevoz, iako je njihova obaveza da ili organizuju ili plate prevoz. Zakon uopšte ne predviđa situaciju da nema javnog prevoza, i kad je ukinut – ljudi su se snalazili kako su znali", zaključuje Reljanović.

RADMILO MARKOVIĆ

vedra neba

Da se država ne šali, pokazuje i to što je PU već izdala nekoliko rešenja građanima koji su primali (veće) iznose iz inostranstva, pa je jednom programeru izdato rešenje da mora da plati oko 7,7 miliona dinara poreza i doprinosa počev od 2017. godine, plus kamate.

POGREŠAN PRISTUP

Nije uopšte sporno da i frilenseri treba da plaćaju porez kao građani koji imaju primanja čiji su isplatioci iz zemlje. Ozbiljna država bi davno uočila i ovaj potencijalni izvor prihoda i blagovremeno edukovala građane o obavezama plaćanja odgovarajućih poreza i doprinosa. Takođe bi ih obavestila da imaju i mogućnost da se registruju kao preduzetnici i prijave za paušalno oporezivanje – tada bi prihodi iz inostranstva mogli da se uplaćuju na preduzetnički račun, a ne na fizičko lice. Osobe koje, na primer, samo povremeno ostvaruju prihode mogu registrovati delatnost na određeno, kratko vreme, dok traje poslovna aktivnost, i privremeno je zatvoriti čim posao prestane – na taj način bi se izbeglo da (nepotrebno) plaćaju poreze i doprinose i u periodu kada nemaju ni posla ni prihoda iz inostranstva. Time bi se izbeglo komplikovano (i mnogo skuplje za građane) "samooporezivanje".

Registrovanje tih građana kao preduzetnika imalo bi brojne prednosti – nezaposleni bi ušli u socijalno osiguranje kao preduzetnici; kao takvi bi iz inostranstva naplaćivali veće, bruto iznose svojih honorara. Strani poslodavac ne bi više obračunavao porez po "odbitku" i isplaćivao umanjene honorare, već bi plaćao pun iznos, pa bi više novca ušlo u zemlju, pa bi porez naplatila naša (a ne strana) država. Tako bi bio i vuk sit i ovce na broju – građani bi dobili više novca iz inostranstva, deo bi platili državi, a naša država bi se naplatila na jednostavan i lak način.

KLANJE VOLA ZA KILO MESA

Veliko je pitanje koliko će država uspeti da naplati zaostalih poreza na način kako je naumila. Dosta tih građana je

U RALJAMA ADMINISTRACIJE: Frilenseri i birokratija

Foto: Pexels

skromnog materijalnog stanja, a pošto su do sada bili potpuno nesvesni poreskih obaveza, nisu taj novac štedeli. Plaćanje po više hiljada evra, za pet godina unazad, za veliki broj njih je misao na imenica.

Uterivanje tih prihoda je veliki posao, osim ako građani ne podnesu sami prijave – poreski organ je u obavezi da (na osnovu podataka o uplatama iz banke) lično pozove potencijalnog obveznika na davanje izjave. Tom prilikom mora da se sačini i zapisnik, na koji građanin može da uloži i prigovor. Poreski inspektor mora da za svaku uplatu utvrdi da li je u pitanju ugovor o delu ili autorski honorar, ili je u pitanju radni odnos, kao i da li je građanin bio socijalno osiguran u trenutku uplate ili ne. Posle odgovora na eventualne primedbe na zapisnik, inspektor je dužan da donese poresko rešenje, gde će za svaku uplatu pojedinačno pet godina unazad utvrditi koje obaveze bi trebalo platiti; to rešenje mora da se lično dostavi i na njega postoji mogućnost žalbe.

Ne postoji mogućnost da se "automatski" generišu poreska rešenja, kao što se radi za preduzetnike-paušalce, pošto svaka uplata mora biti predmet posebnog razmatranja poreskog inspektora. Ako se to uzme u obzir, postavlja se pitanje da li je uterivanje neplaćenih obaveza frilensera za pet godina unazad opravdano? PU ima veoma ograničen broj inspektora na raspolaganju, oni moraju da kontrolišu poslovanje više od 130.000 privatnih

preduzeća i 250.000 preduzetnika, kao i raznih drugih subjekata (fondova, zadužbina, ustanova, udruženja...).

KNJIGOVOĐE NA DOBITKU

Ko želi da dobrovoljno uplati poreze na primanja iz inostranstva, shvatiće da je to zametan posao. Prvo, poreski obveznik treba da "oceni" da li se radi o ugovoru o delu ili autorskom honoraru, odnosno o vrsti autorskog dela. U zavisnosti od toga, utvrđuje se da li je normirani trošak 20 odsto, 30, 43 ili 50 odsto, ili je u pitanju "radni odnos". Ukoliko je u trenutku uplate lice socijalno osigurano, ne mora da se plati doprinos za zdravstvo. Na uplate, posle odbitka normiranih troškova, plaća se 20 odsto poreza, 25,5 odsto doprinosa za PIO i 10,3 odsto doprinosa za zdravstvo. U najgorem slučaju po frilensera, kada se radi o ugovoru o delu, neosigurano lice na primljenih 100.000 dinara mora da plati državi 44.600 dinara!

Građanin mora da popuni (za svaku uplatu iz inostranstva posebno!) obrazac PP-OPO koji se "elektronski" dostavlja PU. Uz dokaze o uplati doprinosa za PIO mora se popuniti i obrazac M-UN, koji se dostavlja PIO fondu. Komplikacijama nije kraj – frilenseri mogu eventualno i da se oslobode plaćanja poreza u visini od 20 odsto ukoliko dobiju potvrdu da je strani isplatioc platio porez u svojoj državi, ali pod uslovom da sa tom državom Srbija ima sklopljen ugovor o izbegavanju dvostrukog oporezivanja! To je

značajna olakšica, pošto se u tom slučaju samo plaća doprinos za PIO (i zdravstvo, ako nije osiguran po drugom osnovu), ali je i veoma komplikovana za realizaciju, pošto treba obezbediti dokaze. Naravno, ovako složena procedura potpuno je van "dometa" skoro svih potencijalnih poreskih dužnika, pa će osim državi morati da daju i po nekoliko stotina evra za usluge knjigovođa, koji će jedini od cele ove zavrzlake imati očigledne koristi.

A šta je decenijama država propustila da uradi?

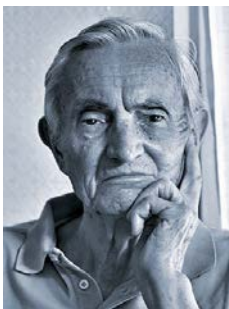
Nisu samo "internet preduzetnici" bili godinama zaboravljeni od strane države, mnogo krupnije "ribe" su plivale mimo ozbiljnije kontrole. Još za vreme Bože Đelića kao ministra finansija, propisana je mogućnost da poreznici utvrde da li građani poseduje imovinu koju ne mogu da opravdaju prihodima – u tom slučaju na razliku između prijavljenih prihoda i imovine plaća se porez od 20 odsto. Indikativno je da do danas nijedan takav postupak nije pokrenut, čak je 2013. godine PU pozvala građane koji poseduju imovinu vredniju od 300.000 evra da podnesu evidencione prijave (oko 3800 lica je podnelo prijavu, ali nije bilo nikakve kontrole).

Možda će biti više "sreće" sa Zakonom o utvrđivanju porekla imovine, koji treba da počne da se primenjuje od marta 2021. godine (koji je zamenio zakonsku odredbu iz 2003. godine), pa će neko od najbogatijih ljudi ove države platiti porez od čak 75 odsto na imovinu kojoj ne može da dokaže poreklo. Da li će i taj zakon završiti u fioci kao prethodni iz 2003. godine ne znamo, ali je sigurno da je sprovođenje tog zakona za državu neuporedivo važnije (i socijalno opravdanije) nego uterivanje poreza od frilensera. Umesto da se mlati sa desetinama hiljada tih krajnje benignih "utajivača", koji se nisu obogatili, i za koje je to "socijalni ventil", za državu bi bilo mnogo korisnije da svoje oskudne resurse usmeri u primenu novog zakona. Sigurno je da se od bogataša koji nisu platili porez može naplatiti neuporedivo više nego od frilensera. A da mnogo novostečenog bogatstva ima, vidljivo je i po enormnim cenama za ekskluzivnije nekretnine koje se obilato grade u poslednje vreme.

BOGDAN PETROVIĆ

Predsednik Republike i ja

Istoričari i politički filozofi upozoravaju nas da prevelike koncentracije moći imaju po pravilu tragičan ishod. Ishod može da bude tragičan i po moćnika i po društvo koje je pokorio, kao što je bio slučaj naše zemlje potkraj minulog stoleća, a može da bude tragičan samo za državu i društvo

Piše: **Ljubomir Madžar**

Profesor emeritus
Alfa BK univerziteta
u Beogradu

Jedna od znamenitijih i češće citiranih poruka sadržanih u Svetom pismu jeste nalog verujućem narodu da ne naziva ime božje uzalud. Naslov ovoga teksta ima jednu, makar i veoma daleku, analogiju sa tom osveštanom porukom. Jer, postoji li ikakvo opravdanje za paralelizam ličnosti u ovom naslovu i otkud autoru smelost da sebe na neki način poravna sa Predsednikom Republike? Pa još i u samom naslovu, koji se uvek štampa krupnim slovima i vidljiv je i sa poprilične daljine. Za takvo formulisanje i prateće uobličenje naslova potrebno je uverljivo objašnjenje, a možda i neko izvinjenje. Predsednik je jedna od najpopularnijih ličnosti u novijoj, a možda i u dužoj istoriji ove zemlje, a ja, ovako smeran i krotak, ne samo da nisam ni za šta u politici izabran, nego čak na poslednje izbore nisam ni izlazio.

Razlog za ovakav naslov, a potom i za dalje uobličenje teksta, jeste u tome što kod Predsednika ima mnogo toga što mi pričinjava nelagodu, pa i nekakvu mučninu. Zbog stvari koje on čini, a i zbog nekih koje ne čini, ja se osećam loše i dobijam utisak da mi je kvalitet života znatno obořen, pri čemu ne vidim načina kako da se od toga odbranim. Ovo, dakle, pišem zato što zbog njega trpim i što mi to trpljenje pada sve teže i teže. Trpljenje narasta i zbog toga što se povećava broj stvari koje se moraju trpeti, ali i stoga što se kapacitet za trpljenje poodavno počeo smanjivati. Muka postaje utoliko teža što se u poslednje vreme ubrzava opadanje ove pasivne trpeljivosti. Na ovoj tački, mnogi bi s pravom mogli da pitaju otkud mi opravdanje za ovakvo podizanje halabuke povodom jednog problema koji je strogo individualan i izolovan, i to u ambijentu u kome se broj Predsednikovih obožavalaca diže na milionske razine. Valjda je važno da Predsednikom bude zadovoljna ogromna većina, a u svakom društvu redovno se nalaze neki nezadovoljnici, kao i oni koji su čvrsto uvereni da za dobro kolektiva valjda možemo da žrtvuemo ponekog pojedinca.

ODNOS PREMA MANJINI

Namera mi je da se ovakvom rezonovanju energično suprotstavim. Prvo, ja nisam jedini koji trpi nelagodu zbog nekih elemenata u Predsednikovom ponašanju. U krugovima u kojima se krećem i unutar kojih redovno komuni-

ram, praktično svi su slični meni i pritisnuti su istom mučnom. Broj tih kritički raspoloženih pojedinaca dovoljno je velik da opravda ocenu kojom se njihovo neraspoloženje kvalifikuje kao društveni problem. Ugledni časopis "Nova ekonomija" objavio je dve opsežne knjige intervjuja, *Neću da ćutim* i *Hoću da kažem*, u kojima zadivljujuće veliki broj uglednih pojedinaca jakim rečima ogorčeno izražava svoje golemo nezadovoljstvo aktuelnom vlašću. Kao procenat biračkog tela takvi nezadovoljnici jesu očigledna manjina, ali onu većinu hoću da podsetim, znajući da većini među njima to uopšte nije poznato, da je pravi, onaj najrigorozniji test demokratije upravo odnos prema manjinama. U političkim procesima većina je presudna, ali iz toga nipošto ne sledi da je ona merodavna i u svim drugim oblicima društvene komunikacije sa pratećim spletom interakcija i odnosa. U nizu važnih stvari, mnogo je preče opredeljenje one manjine od dva odsto ili manje, koji u neku ruku tvore moju Srbiju, nego stavovi i ponašanje većinski preovlađujućeg puka.

Njgoš je za puk upotrebio augmentativ i zna se šta je rekao o toj pučini. Nisu propustili da se o tome izjasne ni mudri Rimljani: *Plus valet unius sapientis sententia quam integri vulgi indocta opinio* (Forma daje stvari suštinu). Na jednoj godišnjoj konferenciji tadašnjeg Građanskog saveza, istu ideju je na neviđeno originalan način izrazio veliki glumac, pokojni Ljuba Tadić, rekavši: "Pitaju me gde spadam politički, a ja

prefinjeni automati nego kao živi ljudi od krvi i mesa. Takav odnos prema bilo kome, a ponajmanje prema saradnicima, ne može se oceniti kao human. Može se samo pretpostaviti koliko psihološku žrtvu čine njegovi pobočnici pristajući na tu bezuslovnu poslušnost. Čovek je rođen i predodređen da bude slobodan, a ne da bude poslušan.

Preterana moć daleko je od toga da bude samo psihološki i samo individualni problem. Istoričari i politički filozofi upozoravaju nas da prevelike koncentracije moći imaju po pravilu tragičan ishod. Ishod može da bude tragičan i po moćnika i po društvo koje je pokorio, kao što je bio slučaj naše zemlje potkraj minulog stoleća, a može da bude tragičan samo za državu i društvo. Ovo potonje dešavalo se u nizu socijalističkih zemalja, u kojima su moćnici skončali pre nego su njihove tvorevine doživele slom. Ekonomista svemu ovome može da doda da preterana centralizacija, koja neizostavno ide sa prekomernom koncentracijom moći, krajnje disfunkcionalno smanjuje regulatorni kapacitet sistema. Jer, odluke se, sasvim kontraindikovano, usredsređuju na mali broj tačaka, a one krupnije na jednoj jedinici, što usporava reakcije sistema na sve moguće impulse i silno obara efikasnost upotrebe raspoloživog proizvodnog potencijala.

Neodmerena moć ispoljava se na razne načine. Jedan od njih je učestalo i nametljivo nastupanje u javnosti. Oni stariji među nama uočili su da se naš Predsednik mnogo više sli-

■ U političkim procesima većina je presudna, ali iz toga nipošto ne sledi da je ona merodavna i u svim drugim oblicima društvene komunikacije sa pratećim spletom interakcija i odnosa

odgovaram da spadam tamo gde ih je malo, jer gde ih je malo mogli bi da budu pametni, a gde ih je mnogo – znam da nisu!"

Predsednik i ja smo na dva ekstremno suprotna kraja ideološke osovine definisane odnosom prema manjini, odnosno većini: on je čovek većine na koju se tako često i samouvereno poziva, a ja sam bio i ostajem čovek manjine. Mora se dodati da bez zaštićenih i slobodnih manjina ne može biti progressa, niti u privredi niti u bilo kojoj drugoj oblasti društvenog života: progres je sav uslovljen promenama zatečenog i odgovarajućim smelim inovacijama, a svaka dobra stvar, pre nego što postane društveno legitimizovana, kreće od malog. Ko je netrpeljiv prema manjinama i sitnim, naoko beznačajnim pregnućima, taj sebe osuđuje na blokiranje progressa i na sekularnu stagnaciju. *Ex minimis seminibus nascuntur ingentia* (Iz sićušnih semenki rađaju se gromade).

PRENAGLAŠENA MOĆ

Prva stvar koja mi strahovito smeta kod Predsednika jeste njegova ogromna, odista hipertrofirana moć. Ponoviću nimalo originalno ono što je u našoj javnosti stotinama puta već rečeno, a to je da je on u toj moći toliko izrastao da je u duboki, neprozračni zasenak bacio sve oko sebe, pa i dobar deo onoga što je od njega udaljeno. Tom prenaglašenom moći njegovi su saradnici prekriveni gustom, debelom senkom, pa deluju nekako obezluđeno, više kao roboti ili nekakvi tehnološki

ka po novinama i televiziji, a čuje i na radiju, nego što je to činio drug Tito. Doduše, tehnički uslovi za ovakva slikanja bitno su se unapredili, ali što je mnogo – mnogo je. Jedan šaljivdžija nedavno je rekao da Predsednikovu pojavu očekuje čak i kad frižider otvori. U medijima je bilo javljeno da neki završeni objekti nisu bivali puštani u rad, no su dokono čekali da ih Predsednik svečano osvešta.

ODLUČIVANJE I IZBOR SARADNIKA

Predsednik putuje Srbijom i samovlasno donosi odluke koje podrazumevaju trošenje budžetskog novca, trošenje koje je inače strogo formalizovano važećim propisima. U Smederevskoj Palanci, zaposlenima u jednoj privatnoj firmi u stranom vlasništvu galantno obećava da će im iz budžeta biti isplaćene poprilično nagomilane (za)(iz)ostale plate i biti povezan radni staž. Nedavno, u jednom planinskom selu na Pešteru, obećava trafostanicu i čak precizira nekakav datum u junu 2021. kao krajnji rok ispunjenja te najave; da stvar bude uzbudljivija, već kroz par dana mediji javljaju da je to obećanje promptno ispunjeno.

Iskreno rečeno, ja se osećam, što bi rekao Dostojevski, i uvređen i ponižen kad neki pojedinac mimo propisanih procedura i o trošku poreskih obveznika svojom odlukom rešava neki lokalni problem, pa makar to bio i Predsednik Republike, i makar taj problem najočiglednije bio i krupan i urgentan. Usput se mora dodati da on svoju ionako veliku političku

■ Zemlji treba ne samo jaka i efikasna vlast, nego i vitalna, mnogostrano angažovana opozicija. Ovakvo ništenje opozicije u društvenom smislu je neodgovorno i doima se kao užasavajuće nepatriotski postupak

podršku dalje uvećava, plaćajući je novcem koji pripada svim građanima. Zna se da mu je stranka ojačala do neverovatnih razmera i da preko te moći može kroz državnu mašineriju ostvariti sve što obeća, ali formalne procedure još uvek ga obavezuju i narušavanje forme neprimereno je i nedozvoljeno. *Forma dat esse rei (Forma daje stvari suštinu).*

Uvređen sam i načinom na koji on bira svoje saradnike. Na nemali broj od njih pala je teška sumnja. Shvatam da je politički celishodno za saradnike birati problematične ljude jer ih je vrlo lako držati u poslušnosti, ali i u tome treba valjda respektovati neku meru – *Est modus in rebus (Postoji mera u stvarima)*. Među tim saradnicima je i dokazani plagijator, tu su potom ljudi sa problematičnim diplomama, ima i takvih koji su na neobjašnjen način stekli desetine stanova, zatim onih što su flagrantno kršili zakon rušeći vlasnički uredno formalizovane objekte u Savamali, našlo bi se i takvih koji su u krugu porodice posredstvom države uspostavljali profitabilne veze sa inostranstvom...

U toj sumnji koja pada na poveći broj njegovih saradnika mnogo toga može i da ne bude tačno, ali sumnja je objektivna društvena činjenica i zvaničnici su dužni da preduzmu vrlo ozbiljne mere na liniji dokazivanja šta je tačno, a šta nije. Izostanak takvih radnji ljudi opravdano uzimaju kao ozbiljnu indikaciju da bi ono štetno i nezakonito što se pripisuje pojedinim saradnicima *moglo da bude i tačno*. Predsednik je dovoljno inteligentan da zaključi kako bi takav izbor problematičnih saradnika mogao da iritira čitavo mnoštvo časnih ljudi, a ipak to čini. Nehaj u izboru saradnika na neki način je i uvredljiv, jer pokazuje da Predsednik ne mari za to kako će te postupke doživeti ljudi od ugleda i autoriteta. Predsednik koji me vređa ne može imati moju podršku. U jednom skorašnjem tekstu upozorio sam na stanovišta po kojima je Predsednik, nakon što je plagijat dokazan i ozvaničen, morao i sam da podnese ostavku.

I TUŽILAC I SUDIJA

Stvar slično stoji i sa njegovim odnosom prema opoziciji. Zahvaljujući vlasti nad državom i, po tom osnovu, ogromnoj prednosti koja *ne bi smela da se koristi u političkom nadmetanju*, njegova stranka je neodmereno i nedozvoljeno ojačala u odnosu na sve ostale. Tu vanprogramsku i vanpolitičku prednost on je iskoristio da faktički uništi opozicione stranke i tako doslovno opustoši ovdašnji politički prostor. Hteo bih Predsednika da podsetim da zemlji treba ne samo jaka i efikasna vlast, nego i vitalna, mnogostrano angažovana opozicija. Takvo ništenje opozicije – neka ovde bude upotrebljena njegova često korišćena reč – u društvenom smislu je *neodgovorno* i doima se kao užasavajuće nepatriotski postupak. A za rečnik koji koristi ružeći opozicione prvake, teško je naći dovoljno jake optužujuće izraze. Omiljene stavke u njegovom vokabularu su: pljačkaši, tajkuni, korumpirani prevaranti... i

šta već sve ne. Te reči su tako neugodne u svojoj surovosti narstljivosti da ih je i fizički teško podneti.

S obzirom na hipertrofiranu Predsednikovu moć, to što kaže deluje kao gotova sudska presuda, a nema sumnje da proizvodi i realne, materijalne i druge posledice. Predsednika, koji je školovani pravnik, želim da podsetim na prastaru sentenciju: *Quisque praesumitur bonus donec probetur contrarium (Ne optužuje se dvaput za istu stvar)* – za svakog se pretpostavlja da je nevin dok se ne dokaže suprotno. On kao da zaboravlja da je potreba za čvrstim i neoborivim dokazima utoliko veća, ukoliko su žešće i krupnije optužbe koje poput neukrotive bujice, sa svim drvljem i kamenjem, srućuje na svoje političke oponente. Raspomamljene optužbe bez sadržinski samerljivih dokaza opasno se približavaju delikatnoj granici onoga što je ne samo zakonski rizično nego, gore od toga, krajnje upitno u moralnom pogledu. Žarko bih voleo da mi Predsednik bude moralno neupitan, jer bi nekome sa strane moglo na pamet pasti pitanje: "Kakvi li su oni kad im je Predsednik takav?"

Predsednikova ogromna moć dozvoljava mu da preduzme i formalno ozakoni istinski širok skup akcija, pa bi mogao da pokrene jednako široku i organizovanu akciju definitivnog ispitivanja tobožnjih zloupotreba. U društvenom bi interesu bilo da se te stvari najzad raščiste. Ako misli da je sa svim tim grozomornim optužbama u pravu, to bi bilo i u njegovom interesu i u interesu njegove stranke: u tim gotovo nesvarljivim invektivama mogao bi da se pozove na neke dokaze, a ne da, proizvoljno i nedozvoljeno, bez dokaza, ostrašćeno optužuje ljude.

Naravno da bi nalazi tih tela koja bi sprovela takve temeljne istrage morali da budu predmet širokog javnog pretresa, jer deo javnosti nema razloga da veruje da bi ti timovi bili valjano odabrani i da bi nepristrasno radili. Ne smeju se zaboraviti dosadašnja iskustva. Primera radi, par optužnih predloga protiv Miroslava Miškovića oboren je čak i pred našim sudom, a naknadno potezanje daljih optužbi na vrlo nedopadljiv način se posve približilo klasičnoj judicijalnoj zabrani *Non bis in idem (Ne dva puta o jednom)*.

Slično je stradao još jedan Miroslav – Miroslav Živanov, osnivač i predsednik čuvene i velike firme *Agroživ*. On je čak u samici odležao čitavu godinu dana, a posle dugog i iscrpljujućeg sudskega procesa, gde sam imao čast da učestvujem kao savetnik odbrane, osuđen je tačno na onoliko koliko je već odležao! Ima li jasnije indikacije da je čovek bio nepravilno provlačen kroz kafkijansku mašineriju isleđivanja, optuživanja i suđenja?

Nisam jedini za koga je Predsednik gotovo neiscrpan izvor inspiracije. No, kad se već zaszviralo, neka se i za pojas zadene. Ovde sam se, i tu vođen istom poukom, uzdržao od latinske poslovice sa istom poentom. Kad bi mi dozvolili, ja bih nakitio mnogo opširniji tekst. No, kako kaže jedna druga poslovice: *Kad nema kiše, dobar je i grad.*

O pravom novinarstvu, koje nije PR

Još jednom o novinarstvu, "Vreme" br 1557

S obzirom da se u jednom slažem sa Vesnom Kostić, a to je da su činjenice neprikosnovene, u odgovoru na njeno reagovanje objavljeno u prošlom broju nedeljnika "Vreme" zadržaću se isključivo na činjenicama, i to onim koje se odnose na tekst "Ispumpavanje kopa i budžeta", čiji sam autor.

Nakon devastirajućih poplava 2014. godine poplavljen je najveći kop rudnika uglja Kolubara, poznatiji kao Tamnava, što je EPS, prema sopstvenim procenama, mesečno koštalo 30 miliona evra.

U istraživanju, objavljenom tada i u nedeljniku "Vreme", BIRN je pokazao da je posao ispumpavanja dobio konzorcijum blizak vladajućoj SNS, koji nema iskustva u ovoj vrsti posla.

Takođe, u tekstu stoji i da je pobjednička firma Energotehnika Južna Bačka angažovala podizvođače koje nije navela u inicijalnoj ponudi, a koji su i sami učestvovali u tenderu, čime je prekršen Zakon o javnim nabavkama, da je rok za završetak posla probijen, kao i da je odlaganje početka isušivanja kopa građane Srbije koštalo bar 120 miliona evra, koliko je potrošeno na uvoz struje i uglja u tom periodu.

Dan nakon objavljivanja teksta, tadašnji premijer Aleksandar Vučić optužio je BIRN da laže i rekao da Evropska unija plaća novinare da "govore nešto protiv Vlade Srbije". On je konferencijom održanom 9. januara 2015. godine označio početak organizovane hajke na BIRN, koju su svesrdno prihvatili režimski mediji, a koja i danas traje.

Januara 2015. godine napadima na BIRN vetar u leđa dala je upravo Vesna Kostić, portparolka Svetske banke u Srbiji, svojim izjavama za "Politiku". Iste teze ponavlja i danas u reagovanju koje je objavilo "Vreme" – da je BIRN tendenciozno prećutao informaciju da Svetska banka kreditira posao i da je ispumpavanje sprovedeno u skladu sa važećim propisima i praksom.

Kostićeve u svom reagovanju tvrdi: "Nije tačno da sam ja uputila vašeg novinara na EPS kao jedini izvor informacija o ispumpavanju vode iz Tamnave."

Da ne bismo merili čija reč vredi više, da li novinara BIRN-a ili bivšeg PR-a Svetske banke, oslonimo se na pisani odgovor centrale Svetske banke u Vašingtonu na isto pitanje koje je upućeno i Kostićevoj pre objavljivanja teksta.

"Što se tiče vaših pitanja o procesu podnošenja ponuda i izboru izvođača, molim vas da se obratite EPS-u, kao i u vezi sa vašim zahtevom za razgovor o detaljima tenderske procedure, s obzirom na to da je EPS nadležan za implementaciju projekta", stoji u dokumentu.

Od reči do reči isto mi je i Kostićeve rekla pre objavljivanja teksta, tako da ona treba da odluči da li je tada rekla neistinu ili danas, skoro šest godina kasnije.

Zatim, Kostićeve kaže kako je "netačna tvrdnja da firma koja je dobila posao nema reference".

"Da nisu imali reference, ne bi dobili posao, a to što vaš novinar nije bio dovoljno vešt da shvati odakle im referenca nije moja krivica."

To što su novinari utvrdili činjenice koje obaraju navodne reference konzorcijuma, a koje su svesno ili nesvesno promakle tenderskoj komisiji koja dodeljuje posao, upravo i čini suštinu novinarske veštine. Koristeći se novinarskom veštinom, uspeali smo takođe da utvrdimo i da je nosilac posla bez neophodnog iskustva u vlasništvu jedinog garanta najvećeg kredita SNS-a pred izbore 2012. godine.

Vesna Kostić dalje u svom reagovanju piše "da firma koju ste vi (BIRN) promovisali tim tekstom, nije mogla da dobije posao jer se nije ni javila na konkurs".

Na stranu elementarna neistina da se pomenuta firma nije javila, pošto jeste, što se vidi u tenderskoj dokumentaciji, mnogo je interesantnija kvalifikacija novinara BIRN-a kao promotera nećijih poslovnih interesa. Podsetićemo je da je istu tezu zastupao i Dragan Vučićević.

"Raskrinkavamo kako novinarska mafija u ime EU reketira po Srbiji – EU daje milione za rad BIRN, a oni onda ucenjuju da budžetske pare dobiju firme iz EU", pisao je "Informer" 15. januara 2015, samo dan nakon izjava Vesne Kostić za "Politiku".

Vučićeviću je sud odredio da plati kaznu zbog objavljivanja neistina i zbog povrede ugleda i časti bivšeg urednika BIRN-a. Kostićeve ne mora da brine zbog tužbe, sličnost u razmišljanju i nastupu sa urednikom "Informera" prepuštamo njenoj savesti.

I na kraju, na temu direktne pogodbe i tendera, Vesna Kostić kaže da "direktna pogodba sa nekom firmom – što ste vi zagovali – zavisi od veličine ugovora". To je verovatno tačno što se tiče procedura Svetske banke, ali vratimo se na to da je posao sproveden u skladu sa srpskim Zakonom o javnim nabavkama, koji u članu 7. predviđa mogućnost da se preskoči tender ukoliko dođe do elementarnih nepogoda (što je inače iskorišćeno za nekoliko nabavki EPS-a tog proleća), kao i na to da je cela procedura započeta dok je kredit Svetske banke "bio tek predmet razmatranja", kako je govorila Vesna Kostić te 2015. godine.

I to nas dovodi do suštine – ne može PR Vesna Kostić, koja je zainteresovana strana u ovom slučaju jer je interes organizacije koju predstavlja bio da plasira kredit u Srbiji, da drži novinarima lekcije iz žurnalistike i etike.

Nažalost, više je nego očigledno da Vesna Kostić ne vidi u tome ništa sporno i da misli da može da se predstavlja kao neutralni posmatrač pozvan da ocenjuje "objektivnost, profesionalizam i nezavisnost" novinara.

To ostavlja malo prostora za dobru veru da "profesionalni ekonomista koji je, igrom slučaja, dospao i do novinarstva i do PR-a", u bilo kom od svojih kapaciteta shvata osnovne principe novinarstva, pa ovim stavljamo tačku na polemiku o novinarstvu sa njom.

Ostaje samo jedna nedoumica – koliko je zaista plaćen posao ispumpavanja kopa Tamnava? Ni posle šest godina nema odgovora na to pitanje, čak ni nakon rešenja Poverenika kojim je Vlada Srbije naloženo da postupi po Zahtevu BIRN-a.

ALEKSANDAR DORĐEVIĆ,

novinar BIRN-a

Podrhtavanje pravde

Tri godine nakon razornog zemljotresa koji je pogodio Kraljevo i okolinu 2010. godine, 16 ljudi je uhapšeno pod sumnjom da su hteli da se obogate "na narodnoj mucu". Aleksandar Vučić je u intervjuu za RTS tada rekao: "Nemojte mi pominjati tog lopova Simovića, o njemu imam debelu knjigu dokaza da je lopov", a potom je hor njegovih poslušnika udario svom snagom po "lopovu" Simoviću, koji je "unakazio unesrećene od zemljotresa". Sada, kada su uhapšeni pravosnažno oslobođeni, to je prošlo gotovo nezapaženo

Dvoje mrtvih, oko stotinu lakše povređenih, nebrojeno srušenih kuća, ogromna materijalna šteta, bile su samo neke od posledica zemljotresa jačine 5,4 stepena Rihterove skale, koji je 3. novembra 2010. godine pogodio Kraljevo i okolinu. Usledila je obnova, koja je većini Kraljevcana pomogla da saniraju štetu.

I pored oslobađajuće presude, Ljubiša Simoviću, tadašnjem gradonačelniku, i šesnaestorici njegovih saradnika, koji su uhapšeni 11. maja 2013. godine, šteta nikada neće biti nadoknađena. Prokaženi kao lopovi koji su hteli da se obogate na narodnoj nesreći, morali su da sedam godina dokazuju svoju nevinost.

"Nedoba, oko dva sata po ponoći. Budi vas užasan podmukao zvuk, izmešan sa pucanjem betona i cigala u zidovima, koji se uvijaju kao da su igračke. I nikako da prestane, kao da je večnost zbijena u tih par desetina sekundi i osećanje potpune nemoći. Jednom rečju, nekakav snažan, nekontrolisan strah.

Sledeće sećanje, svega par minuta kasnije, na displeju telefona Centar za obaveštavanje, uznemiren glas mi saopštava: 'Dvoje mrtvih, na desetine povređenih čekaju na pomoć lekara u hirurškom bloku.' Bio sam u grču, koliko li će ovakvih i sličnih informacija uslediti? To je misao koja me je opsedala dok sam prolazio ulicama grada, prepunim šuta od porušenih krovova i zidova. Ipak, ostalo je na tome. To je bila informacija koja se, za mene lično, do danas urezala kao najteži trenutak", seća se Ljubiša Simović nemilog događaja.

"VREME": Šta ste preduzeli u tim prvim trenucima?

LJUBIŠA SIMOVIĆ: Usledile su posebe zvaničnika, iz sata u sat smenjivali su

se ministri, premijer, predsednik... Olakšanje. Nisam sam. Bez preterivanja, usledio je do tada neviđen primer solidarnosti i empatije. Jedna stvar je takođe ostala za pamćenje. Prvih nekoliko dana izlozi radnji u gradu bili su polomljeni, a roba u njima na raspolaganju prolaznicima. Nije se desio niti jedan slučaj krađe, a Kraljevčani su bili ponosni na tu činjenicu.

Nastala je trka s vremenom i vremeniskim uslovima. Zadatak je bio da što pre pokrijemo kuće sa oštećenim krovovima. Kolika je razmera tog posla, ilustrovaću činjenicom da je za svega desetak dana u Kraljevo dopremljeno i podeljeno oko dva miliona komada crepova. Potom se borba premestila na teren oslobađanja kolektivnih smeštaja, gde smo u početku imali preko dve hiljade unesrećenih. To je bio imperativ štaba, koji je zasedao svakodnevno narednih nekoliko meseci. Ogromno olakšanje smo imali zahvaljujući motivisanim i upornim izvođačima radova.

Većina tih izvođača radova je kasnije optužena za malverzacije?

Niko o tome u tom trenutku nije ni razmišljao. Kraljevačke firme su prvih mesec dana, bez nadoknade, raščišćavale ulice grada i obezbeđivale ugrožene objekte, a potom u najtežim uslovima gradile kuće i provodile sanaciju objekata. Radili su predano, uporno u svim (ne)uslovima. Grad je funkcionisao kao jedan veliki i skladan mehanizam. Što smo brže oslobađali kolektivni smeštaj i useljavali ljude u nove kuće, to je više novca uštedeno za pomoć i konkretne poslove. To je bio razlog što sam odbio ideju predsednika i premijera da se formira direkcija za zemljotres. Takva ustanova ima ogromne sopstvene troškove, a moja je ideja bila da se što manje novca rasipa u bespotrebne stvari. Iskustvo

Mionice, koja je imala isti intenzitet razaranja u ruralnom području, a godina ma nije sanirana, sa višestruko većim utrošenim novcem, za mene je bio dovoljan razlog da stvari u sanaciji postavim racionalnije, bez institucija sa velikim troškovima.

Međutim, i u takvim, naizgled skladnim uslovima, pojavljuju se pukotine i šumovi. Nikada svi nisu jednako zadovoljni količinom i načinom pomoći. To je kasnije iskorišćeno u medijskoj harangi na sve učesnike sanacije. Nekada su me pogađale razne stvari, komentari ljudima kojima je pomagano u sanaciji. Danas uglavnom sa osmehom gledam na njih. Neki od takvih komentara bili su: "Ako možeš da mi zaposliš ćerku. Hvala ti za kuću, ali ona se ne maže na hleb." Ili: "Koliko li je ukrao za sebe kada je meni dao kuću"... Naravno, bilo je tu i potpuno suprotnih i časnih primera. Oni vam daju snagu da prevaziđete ove negativne.

Šta se dalje dešava?

Borba s vremenom trajala je narednih godinu dana, a ogromno olakšanje bilo je to što se nijednog momenta nije postavljalo pitanje novca za ugovorene poslove. To što su predsednik i premijer dogovorili sa mnom, provodilo se bez zastoja i problema. To je na neki način bilo presudno kod izvođača, koji su uprkos velikim problemima sa zimskim uslovima gradnje ipak postizali sve dogovoreno.

Sanacija je završena za godinu dana, ostalo je nekoliko kuća sa nerešenim imovinsko-pravnim problemima da se naknadno završe, ali 465 novih kuća je napravljeno u rekordnom roku, zahvaljujući većim ljudima iz konzorcijuma Ivanjice i Kraljeva. Preko 1800 kuća je sanirano

Foto: Iz privatne arhive

konstruktivno o trošku države, sa ugrađivanjem armirano-betonskih serklaža. Dvadeset zgrada kolektivnog stanovanja je konstruktivno sanirano od temelja do krova. I kada se sve zbroidi, preko dvadeset hiljada porodica u gradu je dobilo veću ili manju pomoć, zavisno od oštećenja. Ceo ovaj složeni posao proveli su krizni štabovi i službe gradske uprave. Bio sam najponosniji gradonačelnik u Srbiji.

Ipak, bilo je i primedbi?

Da, posle izgubljenih izbora krenule su pretnje nove vlasti. Raznim kanalima su stizale informacije da ćemo svi biti po-

hapšeni. Niko nije mogao da pretpostavi zašto. Tako je i bilo.

Kako je izgledalo hapšenje?

Hapšeni smo kao okoreli kriminalci, u ranim jutarnjim satima. Ulaz moje zgrade odjekivao je od udaraca nogama u vrata stana. Ljudi u crnim uniformama, naoružani do zuba, upali su u moj stan, sa podvalom da me vode u svojstvu građanina, a ne osumnjičenog, i verovatno spremnim rešenjem ukoliko se usprotivim. Naravno da nisam naseo na te provokacije. Uradio sam što je traženo i brzo se našao u policijskoj stanici, pod oruža-

nom pratnjom, kao da se radi o teškom kriminalcu nekog narko-kartela. Brzo sam se našao u pritvoru, sa rešenjem o zadržavanju do mesec dana.

Kako ste podneli mesec dana boravka u zatvorskoj ćeliji?

Taj ulazak u ćeliju ostaće mi trajno u sećanju. Ušao sam u prostoriju 3x3 metra, sa izdvojenom rupom u ćošku. Uz zidove su se dizali metalni kreveti na tri sprata. U sredini sto sa dve klupe, opkoljen krevetima, i ravnodušna lica cimera, kojih je već bilo šest u ćeliji. Gotovo da je scena mogla da se pretvori u slučaj Harms. Zvuk zalupljenih čeličnih vrata iza leđa bio je sasvim rečit. Brzo sam saznao da sam u društvu jednog okrivljenog za ubistvo oca, dvojice okrivljenih za dilerisanje veće količine droge, jednog narkomana i lopova koji je u svojih 35 godina života 17 proveo na robiji, jednog okrivljenog za siledžijstvo i jednog za prevare na humanitarnim poslovima. Bio sam svestan da moram da pronađem svoje mesto u tom okruženju, i tako je i bilo. Više respekta prema meni su imali pomenuti pritvorenici nego oni koji su me strpali u novo okruženje.

Dani u pritvoru tekli su očekivano sporo, bez uvida u sate i kalendar, bez jasne predstave koliko sve to može da traje. Žalio sam što sam čitao Kafku. Prolazile su mi misli o porodici i tome kako će se izboriti u ovim okolnostima u svojim okruženjima. Nisam mogao da im pomognem, osim što sam imao veru da se ipak sve mora završiti po pravdi.

U međuvremenu se u medijima pojavljivao niz optužbi na vaš račun?

Dok sam prebrojavao pritvorske dane, napolju je pokrenuta neviđena medijska haranga. Ja sam proglašen zlikovcem koji se bogati na nesreći svojih sugrađana. Brujali su svi mediji, elektronski i štampani, pretpostavka nevinosti nije postojala ni od koga, od šefa države pa nadalje, do lokalnih funkcionera. Ja sam bio "zlikovac koji je ukrao preko milion evra", a pritom sam sve vreme razmišljao kako da obezbedim novac za troškove procesa, koji su već mnogostruko premašivali moje mogućnosti.

Posle mesec dana pušteni ste iz pritvora i ubrzo je krenuo sudski proces.

Proces je tekao očekivano sporo. Veštačenja su pokazala da nije bilo krađe,

Hapšenje, suđenje i presuda

U Kraljevu je 11. maja 2013. godine uhapšeno 16 osoba, koje su sumnjicene da su zloupotrebile sredstva za sanaciju objekata posle zemljotresa u novembru 2010. godine, zloupotrebile položaj i oštetile gradski i republički budžet. Među uhapšenima je bio i bivši gradonačelnik Kraljeva (DS) Ljubiša Simović, koji je posle zemljotresa bio komandant štaba za vanredne situacije. Osumnjičeni su se teretili da su pribavili korist u iznosu od oko 102 miliona dinara.

"Radi se o novcu koji je uplatila Vlada Republike Srbije na poseban račun opštine Kraljevo i taj novac je korišćen za sanaciju objekata porodica koje su bile najugroženije", rekao je tada direktor policije Milorad Veljović, dodajući da je na taj način budžet opštine Kraljevo oštećen za više od milion evra, i da će istraga biti nastavljena, pošto se sumnja da je suma veća.

Posle sedam godina, Apelacioni sud u Kragujevcu je 29. februara 2020. godine odbacio žalbu tužilaštva i potvrdio oslobađajuću presudu Ljubiši Simoviću, članovima Nadzornog odbora i izvođačima radova na obnovi kuća.

ali proces je morao da se vodi do kraja. To su bile mučne godine suđenja, napori da se opstane uprkos svemu što ne ide naruku. Pritisci vlasti nisu slabili prvih nekoliko godina, izjave u kojima se krši pretpostavka nevinosti bile su brojne na svim nivoima vlasti.

Aleksandar Vučić u intervjuu za RTS kaže: "Nemojte mi pominjati tog lopova Simovića, o njemu imam debelu knjigu dokaza da je lopov", a potom čitav hor njegovih poslušnika udara svom snagom po "lopovu" Simoviću koji je unakazio unesrećene od zemljotresa. Cilj je bio da se predstavim ne kao običan kriminalac, već kao bezočan, što koristi nesreću ljudi da bi se obogatio. To su okolnosti u kojima se živelo godinama. Grad u kojem sam proveo više od pola veka postaje neprijatno okruženje u kojem su jedino utočište prijatelji i porodica.

Jeste li verovali da ćete biti oslobođeni, s obzirom na sve okolnosti?

Bio sam jedan od retkih što su verovali u ispravnu presudu, kada imate na desetine, preko stotinu svedoka, od kojih niti jedno svedočenje ne baca senku na vas i vaše saradnike. Čak, poslednji svedok, bivši gradonačelnik u čije vreme je bilo hapšenje, daje izjavu da je po njegovom mišljenju u pitanju politički proces. Veštačenja, dva nezavisna, dolaze do istih rezultata, eksplicitno dokazuju da nije moglo biti štete za budžet, tako da se niko nije okoristio. U takvim okolnostima, samo je bilo pitanje hoćete li imati poštenog i hrabrog sudiju koji će raditi po profesionalnoj savesti. Tako je i bilo.

Dočekali ste oslobađajuću presudu.

Salve uvreda, lažnih optužbi koje su narušile život svima nama nakon hapšenja, sada su zamenili stidljivi natpisi o oslobađajućoj presudi učesnicima "afere zemljotres". Jedva da ste mogli gde da pročitate pokoji redak o oslobađajućoj presudi. Nigde izvinjenja, nigde savest da proradi akterima hajke, u kojoj su uništene porodice mnogih nedužnih. Ostala je ljaga koju je teško oprati. Ja i ne pokušavam, oni koji su mi bili prijatelji, ostali su prijatelji uprkos svemu, oni koji misle svojom glavom, nisu nikada ni poverovali u sve laži kojima smo obasuti. Ostao mi je dijabetes tipa dva, kao posledica stresa svih ovih godina.

¶ VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Čas akademske nečestitosti

Naručioci su hteli da budem kažnjena po istom članu Etičkog kodeksa kao i Siniša Mali. Da nas izjednače u nečasnosti i neakadenskom ponašanju. I dekan Ekonomskog fakulteta im je to isporučio

Piše: **Danica Popović**

Redovna profesorka na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu

Dekan Ekonomskog fakulteta, profesor Branislav Boričić, objavio je preko medija ("Politika") da me kažnjava javnom opomenom za plagijat prevoda udžbenika *Međunarodna ekonomija*. Tek četiri dana kasnije, na moj zahtev, odluku dobijam iz pravne službe fakulteta.

Ne postoji plagijat prevoda kao akademski prekršaj. Na univerzitetu se ispituje originalnost naučnoistraživačkih radova, a ne – prevoda! Ovo je definisano članovima 21. i 22. Kodeksa profesionalne etike Beogradskog univerziteta, u kojima se prevodi nigde ne spominju. Razlog je taj što su autorski, naučnoistraživački radovi (od seminarskih do doktorskih) uslov za napredovanje – a prevodi to svakako nisu. Stoga ni eventualni plagijat stručnog prevoda nije u nadležnosti organa univerziteta – već suda.

TUŽIOCI JEDNAKIJI OD DRUGIH

Zašto je onda Etička komisija uopšte započela postupak kad nije u njenoj nadležnosti? Zar nisu pročitali Kodeks profesionalne etike? Naravno da jesu, i verovatno bi ovu tužbu lako odbili – nekom drugom tužiocu. Ali, kao u *Životinjskoj farmi*: neki tužioci su jednakiji od drugih, pa se to nije desilo. Ko je, dakle, taj važni tužilac?

Radi se o studentu Aleksandru Jakšiću, koji je na Ekonomskom fakultetu dva puta kažnjen zbog lažnih i ničim potkrepljenih javnih optužbi da prodajem ispite i bavim se i drugim nečasnim radnjama. Taj student – klevetnik ima veoma jaku zaštitu: njega je Aleksandar Vučić na televiziji po imenu spominjao, tvrdeći (lažno, ali koga to čudi) da se ja tom studentu svetim, jer je na predavanjima izneo suprotno mišljenje. Mediji pominju kako se ovaj sam hvali da je nećak (bliški rođak) direktora BIA – Bate Gašića, tako da ne čudi kojom se lakoćom njegova lažna optužba za "plagijat prevoda" preselila u srpski parlament, gde su o tome debatovali likovi poput Rističevića, Atlagića, a kasnije i ministra Šarčevića. Ovaj poslednji je sa skupštinske govornice obavestio građane Srbije da će iz Stručne komisije koja se bavi mojim "plagijatom prevoda" biti izbačen već izabrani profesor Pravnog fakulteta, jedini koji se razume u autorsko pravo. A biće izbačen jer mi je, navodno – prijatelj. Naravno da je to laž, i naravno da je ministar kasnije uspeo da izbaci tog profesora, hvaleći se u parlamentu (da li narodu ili naručiocima ovih gadosti, svejedno) da budno prati moj slučaj i da ne sedi skrštenih ruku.

Za to vreme, Stručna komisija ostaje bez ijednog poznavaoce oblasti autorskih prava, te nastavlja da traži "plagijat pre-

voda", ali ni u tome ne uspeva – mada su ga tražili skoro godinu dana. Na kraju su predali izveštaj u kome su, istini za volju, istakli da su se našli "na nesvakidašnjem zadatku, budući da se radi o upoređivanju dva stručna prevoda, a ne dva autorska rada". Što je još važnije, u svom izveštaju Stručna komisija nigde nije spomenula reč "plagijat". No, sama činjenica da njihov izveštaj nabroja brojna preklapanja u dva prevoda (što je jedino i normalno, jer ih ima i u originalu) bila je dovoljna da se u režimskim tabloidima ("Kurir", "Alo", "Informer", itd) pokrene lavina sramnih naslova, i gde su izlazili nepotpisani tekstovi nakaradnog sadržaja, uz obaveznu sintagmu "pokrala mrtvog kolegu"...

Ni to nije bilo dovoljno. Trebalo je da u moju akademsku nečestitost poveruje ozbiljniji svet nego što su čitaoci "Kurira", pa se im se tako u lažima i napadima pridružila i "Politika", sa člankom u kome je novinarka iznela tonu laži i citirala jedino reči studenta-klevetnika, dok od mene, bivšeg "Politikinog" kolumniste, nije zatražila ni mišljenje o tome. I tu prvi put prorađiše institucije. Zbog ovog teksta sam tužila "Politiku" Savetu za štampu, a Savet je, u definisanom roku, ocenio ovakvo pisanje kao "tendenciozno i zlonamerno i samim tim i neobjektivno". I još da spomenem – "Politika" je dobila nalog da ovu kaznu objavi u svom štampanom izdanju u roku od pet dana od dana dostavljanja odluke. Čudi li vas što "Politika" ovu odluku nikada nije objavila?

PREPISKA

Ovaj tipični "Politikin" "fake news" zasnivao se na izveštaju Stručne komisije u kome se nijednom rečju ne pominje plagijat – ali, koga briga? Etička komisija je izveštaj istog dana vratila Stručnoj komisiji, tražeći da eksplicitno napiše da li se tu radi o "plagijatu prevoda" ili ne. No, Stručna komisija ni u novom izveštaju ne pominje reč "plagijat", pa Etička komisija, konačno, sama piše izveštaj, iz koga čitamo da je potpuno preklapanje dva prevoda pronađeno u 5% prevedenog teksta, ali da su te rečenice rasute po celoj knjizi, te da se prevod udžbenika *Međunarodna ekonomija* "ne može okarakterisati kao plagijarizam".

Ali, sad tek sledi iznenađenje: umesto da stavi tačku i preda izveštaj dekanu, Etička komisija kreće u napad – i predlaže dekanu da me kazni – javnom opomenom! Za šta, ako moj prevod nije plagijat? Evo zašto: "... zbog neadekvatnog i neblagovremenog isticanja uloge Stojana Babića pri prevodu...". Za ovo delo, koje studentu-klevetniku nije palo na pamet, Etička komisija predlaže da me dekan kazni nikako drugačije nego – javnom opomenom!

Kako je došlo do ovog obrta? Evo kako: predsednik Etičke komisije, profesor Ivan Vujačić, primio je fantomsko pismo iz "rektorkinog kabineta", iz koga se jasno vidi da rektorka zahteva da budem "najstrože sankcionisana", a piše i to da "nema sumnje da se stranka umešala", pa rektorka mora da pripazi ako želi da osvoji novi mandat.

Iz ovog pisma saznajemo još sramnih detalja: najpre, da ga je pisao, ili "držao pero" sam student-klevetnik, ali to smo znali i ranije. U prilogu pisma se čak i dostavlja njegova prepiska sa rektorkom. Što je još važnije, predsednik Etičke komisije tako saznaje da je u sve umešana "ekipa oko vašeg kolege D.Dj" – sa kojim je student-klevetnik Aleksandar Jakšić najbližije sara-

đivao, sve do završetka master studija. A "kolega D. Dj" je, inače, bio prvi mentor Siniši Malom kada je pokušao da ga odbrani na Ekonomskom fakultetu, zatim je bio član komisije za odbranu njegovog doktorata na FON-u, a na kraju i vatreni branilac teze da doktorat Siniše Malog nije plagijat.

Pretnje koje je u pismu dobio predsednik Etičke komisije, ko god da ih je od pomenutih ili nepomenutih poslao, daleko su od naivnih. Evo šta iz "rektorkinog kabineta" poručuju profesoru Ivanu Vujačiću: "I. je saznala iz minis. da su mladom političaru (Siniši Malom) dostavljena dokumenta o vašem unapređenju u zvanje red.prof. i produžetku radnog odnosa i da je on već sastavio dopis za utvrđivanje vašeg neakademskog ponašanja, a u vezi sa 3 sporne stvari (radovi, br.god u zvanje red.prof. i poništene odluke NSVO). To planira da medijski plasira ako Etička pobije mišljenje Stručne komisije." U prevodu: ako Dana Popović ne bude optužena za plagijat – eto bivšeg ambasadora na optuženičkoj klupi!

Uzalud se rektorka javno ogradila od pisma. Etička komisija se očigledno nije uplašila rektorku, već one "ekipe oko D.Dj", pa u finalnoj verziji ispravlja rečenice u kojima je pisalo da moj prevod nije plagijat (sada piše "ne može se reći je li plagijat ili ne"), a pooštrava one gde stoji da je predgovor prevodioca u kome se spominje pokojni profesor Stojan Babić napisan neblagovremeno i neadekvatno, te predlaže da me dekan kazni javnom opomenom. Koji je član Kodeksa akademske čestitosti time povređen, nije nikome jasno. Još je manje jasno ko je ovde prekršio akademsku čestitost: da li onaj kome se sudi po nepostojećim članovima kodeksa, ili onaj koji takve optužbe izmišlja i presuđuje?

ČLAN 22

Bilo kako bilo, ovaj predlog Etičke komisije nije ni stavljen na glasanje! Profesor i dekan Branislav Boričić oduzeo je nadležnost iz ruku Stručne i Etičke komisije i time prekršio član 5. stav 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova, koji ga obavezuje da predlog Etičke komisije stavi na glasanje. Umesto toga, na glasanje je stavio pitanje – je li profesorka Popović prekršila član 22 Kodeksa, koji definiše plagijat – koji nijedna komisija nije ni spomenula!

Očito da su naručioci hteli da budem kažnjena po istom članu Etičkog kodeksa kao i Siniša Mali. Da nas izjednače u nečasnosti i neakademskom ponašanju. I dekan Ekonomskog fakulteta im je to isporučio.

Da poniženje bude još veće, odluku o tome da sam plagijator saznala sam iz "Politike", gde je dekan izjavio: "Kaznio sam profesorku javnom opomenom za plagijat." Samu odluku sam pročitala tek četiri dana kasnije, kada sam dobila priliku da je vidim.

O dekanovoj odluci i kazni mogu samo da kažem da je nepoštena, nepravedna i nezakonita. I da dodam da nije tačna ona stara izreka – da je od plagijata jedino gora lažna optužba za plagijat. Sad vidim da i od toga ima gore: lažna osuda za plagijat.

Podnela sam žalbu Odboru za profesionalnu etiku, koji ima 60 dana da se o tome izjasni. I prilično sam mirna. Nisam plagijator, u mom naučnom radu nema povrede akademske čestitosti, a nema ga ni u mom prevodu.

A o akademskoj čestitosti onih koji su me tužili, sudili i na kraju i osudili – procenite sami.

Rotografika – Subotica

Ovih dana je izašla iz štampe zanimljiva foto-monografija povodom značajnog jubileja Rotografike

Štamparija Rotografika ima sedište u Subotici, ona je među najpoznatijim štamparijama u regionu i sa svojim tehničko-tehnološkim kapacitetima danas predstavlja lidera u štampanju ne samo u Srbiji, nego je po kvalitetu svojih usluga poznata širom Evrope.

Deo pisane prošlosti počinje 13. novembra 1920. godine kada je Direkcija državnih železnica za svoje potrebe kupila Sabadoševu štampariju i osnovala novu, pod imenom Železnička štamparija. Pored postojećih nekoliko mašina na ručno-železnični pogon i nekoliko regala slova koje je štamparija imala, kreće se u nabavku mašina i raznih fontova slova za štampanje kartonskih voznih karti, redova vožnje, blokova i svih obrazaca koji su bili potrebni železnici za nesmetan rad.

Proizvodni program Železničke štamparije je sve do 60-ih godina prošlog veka namenski bio vezan za potrebe železnice. Širenjem tržišta i sve većim zahtevom za novim, kvalitetnijim grafičkim proizvodima, štamparija ulaže u nove štamarske kapacitete, te uvodi mehanografsku štampu za proizvodnju mehanografskih obrazaca za automatsku obradu podataka. Vezujući svoje ime za novi proizvodni program (biro opremu), štamparija je 1. 7. 1969. godine promenila ime u Birografika, Izdavačko-stamparsko preduzeće Jugoslovenskih železnica.

Pored mehanografskih proizvoda, posebno poglavlje u razvoju štamparije predstavlja razvoj ofset štampe sa kojom Birografika postaje vodeća štamparija u zemlji. Nove, produktivnije mašine zahtevale su i veći prostor za njihov rad, prostorije na staroj adresi postale su premale za jednu savremeniju proizvodnju

te se kreće u izgradnju novog prostora za štampariju. Od 1974. godine štamparija nastavlja rad na novoj adresi, Segedinski put broj 72 na kojoj je i danas.

Štamparija sa novim imenom Rotografika prvi put se pojavljuje 2002. godine kada Birografika a.d. ulazi u zajedničko ulaganje sa već iskusnom štamparijom Radin iz Zagreba i kreće se u novi proizvodni program. Štamparija Rotografika pušta u rad 2003. godine prvu revijalnu kolornu rotaciju u Srbiji.

Prelomna godina u razvoju Rotografike bila je 2005. godina kada Radin d.o.o. Zagreb kupuje i kompletan udeo Birografike a.d. i postaje jedini osnivač i vlasnik Rotografike.

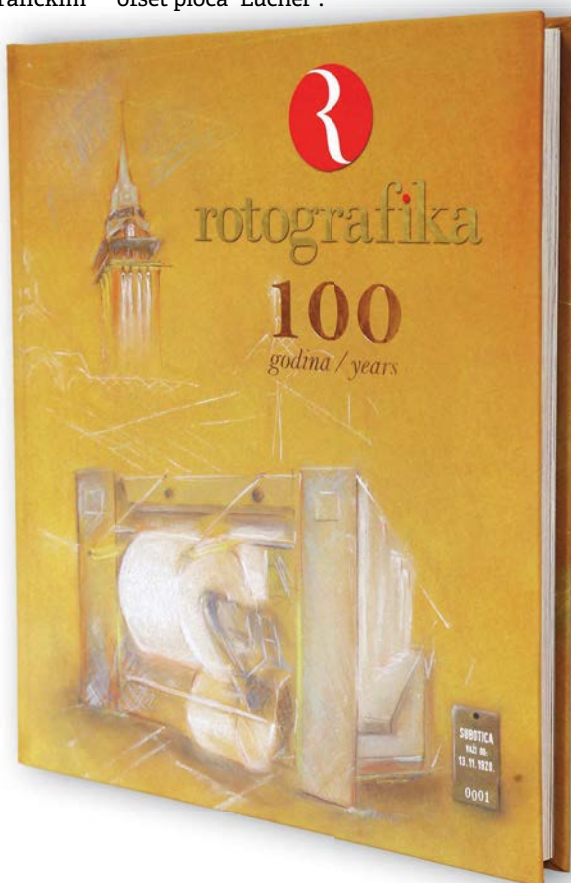
Veoma važan period u razvoju štamparije Rotografika obeležila je nabavka nove šesnaestostranične kolorne rotacije "Komori", nove četvorbojne štamarske mašine sa lak verkom "KBA", kao i mašine za automatsko razvijanje ofset ploča "Lucher".

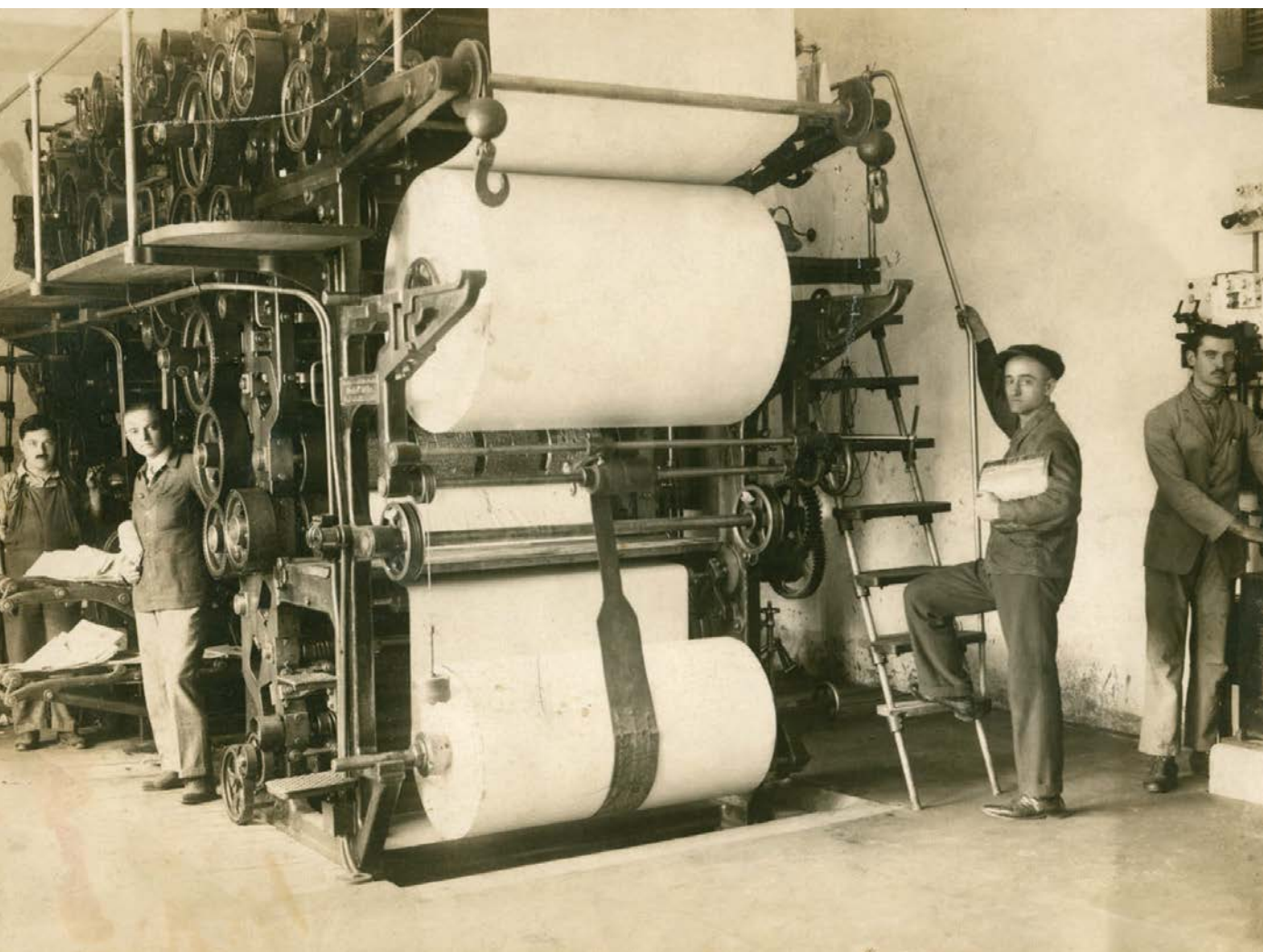
Sledeću važnu stranicu u svojoj istoriji Rotografika ispisuje realizacijom novog investicionog plana 2007. godine i to: nabavkom savremene opreme – tridesetdvostranične kolorne rotacije, osmobarbojne ofset štamarske mašine, opreme za povez knjiga u mekom i tvrdom uvezu, kao i opreme za izradu štamarske forme A-0 formata.

Pored ne malog angažovanja i ulaganja oko nabavke i stavljanja u proizvodnju nove opreme, značajno mesto u monografiji zauzima i poglavlje o muzeju Rotografike.

Nošeni znanjem kako su mnoge generacije sentimentalno bile vezane za ovu štampariju, kroz njenu dugogodišnju istoriju, sa sačuvanim starim alatima i mašinama koje su nekada obezbeđivale mnogima egzistenciju, tim Rotografike donosi odluku da te iste mašine restaurira i otvori u svojim prostorijama mali muzej starog pribora i grafičkih mašina. Takva odluka pokazala se kao ispravna i kao još jedan odličan poslovno komercijalni ali i edukativni potez, jer u Rotografiku danas, pored ostalih, dolaze i studenti grafičkih fakulteta iz regiona, ljudi željni istraživanja ove oblasti i njene istorije. Ovo je sada jedno od retkih mesta gde se može videti koje su se mašine koristile prilikom štampe. Muzej danas poseduje drvene slova, olovna slova, mašine za tipostampu, cinkografiju, linotip, monotip, ručne alate za povez knjiga, jedno-glave mašine za klamanje koje su se odavno prestale koristiti.

Na kraju priče o 100-godišnjem razdoblju lidera u štampi sa ovih prostora, od osnivanja Železničke štamparije, pa do Rotografike, čiji je jubilej povod za objavljivanje reprezentativne foto-monografije, veoma je važno napomenuti da je njen autor Antun Bašić.

Gospodin Antun Bašić je celi radni vek proveo u ovoj štampariji, od Birografike do Rotografike, čitavih 45 godina bio je na različitim pozicijama. U penziju je otišao sa mesta generalnog direktora štamparije Rotografike, a odvojio je vreme da se posveti foto-monografiji kroz svoj pogled i emocije koje su ga nosile dugi niz godina. Mnogo toga je pretvorio u pisani oblik kako ova štamparija ne bi dobila prilike da ikada bude zaboravljena, te da zadrži primer lidera mnogim budućim generacijama.

Danas, u godini jubileja kao i u poslednjih sedam godina, na čelu Rotografike se nalazi gospodin Boris Skenderović, kome je moto sačuvati timski rad i ostvariti vi-

zije mladih, koji žele da rade i ostanu na ovim prostorima. Borisove reči ostavljaju dubok trag u mislima: "Kada ste na čelu firme koja proizvodi knjige, magazine i prospekte i koja je prva, ne samo u Srbiji nego i u ovom delu Evrope, osećate veliku odgovornost i obavezu. Ne samo kao rukovodilac nego i kao čovek koji ima pozitivan stav, osećanja i viziju, koji se ne bori samo za firmu nego i za svakog zaposlenog, morate biti istrajni i imati čvrste stavove i uverenja i težiti uvek ka boljem, kako bi uspeh bio uspeh svih nas. Svi moji prethodnici imaju veliki udeo u razvoju i izgradnji Rotografike kao simbola kvalitetne štampe. I pored velike ekspanzije interneta i razvoja digitalnih

medija, mi ćemo uspeti opstati i sačuvati štampane proizvode timskim radom i uvek novim idejama. Verujem da štampari mediji imaju budućnost, a Rotografiku u tom budućem vremenu i dalje vidim kao lidera u štampi i važnog činioca ekonomskog razvoja ovog regiona."

U foto-monografiji Rotografike mnogo toga ostalo je nedorečeno, ali sada je velikim delom mnogo toga zapisano. Od prvih pisanih tragova na našim prostorima, redova vožnje i vozničkih karata, do nastajanja savremenih reprezentativnih knjiga, časopisa i publikacija, najavljujemo da nam stiže impresivna monografija koja otkriva mnogo više od istorije štamparstva na našim prostorima u godini našeg jubileja. ¶

Sve se može ako se hoće

Profesor Slobodan Cvejić, član Saveta REM-a i jedan od predlagača pravilnika kojim bi se ograničilo vreme za rijaliti programe, odluku Saveta REM-a da to ne učini nazvao je moralnom katastrofom, dodavši kako REM izbegava da sprovodi zakon iako je dužan da to čini. Na pitanje novinara RTS-a da li to znači da su dve komercijalne televizije Pink i Hepi nedodirljive, te da im REM ne može ništa, profesor Cvejić je odgovorio: "Pa, nažalost i takav utisak ostaje"

Pandemija virusa korona dovela je i do pandemije lažnih vesti. I za jedno i za drugo još uvek tražimo delotvornu terapiju. Protokoli za lečenje obolelih od kovida 19 eksperimentalni su i sastoje se od lekova koji pod kontrolu stavljaju posledice; utisak je da je slično i sa načinom, preporukama i merama, kojim se društvo i pojedinci leče od mnoštva dezinformacija.

Prošle nedelje, predsednik Sjedinjenih Američkih Država u odlasku Donald Tramp isključen je tokom direktnog prenosa zbog uredničke procene da je u svom govoru počeo da zaobilazi činjenice i istinu, te da pravi štetu po nepristrasno i istinito informisanje gledalaca. O ispravnosti i posledicama ove odluke urednika najmanje sedam američkih televizija, od kojih su tri nacionalne, poslednjih dana podelila se široka rasprava. Čak je i premijerka Ana Brnabić, u dramatičnom nastupu na televiziji Hepi – koja inače prednjači u kršenju Kodeksa – izrazila nadu da lokalni emiteri neće na isti način onemogućavati predsednika Srbije da saopštava važne stvari građanima naše države.

Tih dana, kada je obraćanje Donalda Trampa prekinuto, u Beogradu na sednici Saveta REM-a nije usvojen novi pravilnik po kome bi se rijaliti program emitovao samo u periodu između 23 časa i 6 časova ujutru. U emisiji "Oko magazina" na RTS-u moglo se čuti kako je, u danu kada se o tome raspravljalo, na već pomenutoj televiziji Hepi (televizija sa nacionalnom frekvencijom koja je tu frekvenciju dobila zajedno sa dečijim kanalom koji više ne postoji) emitovano ukupno 10 sati i 18 minuta rijaliti programa "Parovi", a na televiziji Pink "Zadrugu" je u isto vreme bilo moguće gledati devet sati i pet minuta.

Bio je ovo jedan od retkih trenutaka kada se naivno verovalo da će se REM ipak probuditi iz zimskog sna.

Profesor Slobodan Cvejić, član Saveta REM-a i jedan od predlagača pravilnika kojim bi se ograničilo vreme za rijaliti programe, odluku Saveta REM-a nazvao je moralnom katastrofom, dodavši kako REM izbegava da sprovodi zakon iako je dužan da to čini. Na pitanje novinara RTS-a da li to znači da su dve komercijalne televizije Pink i Hepi nedodirljive, te da im REM ne može ništa, profesor Cvejić je odgovorio: "Pa, nažalost i takav utisak ostaje."

"U konkretnom slučaju propuštena je dobra prilika da se uredi rijaliti program, iako bi bilo još bolje da REM kroz redovan nadzor nad pružaocima usluga reaguje i sankcioniše elektronske medije", kaže Bojan Klačar, izvršni direktor CeSID-a. Ako bi se to radilo redovno i ako bi se pružaoci usluga sankcionisali, nastavlja sagovornik "Vremena", "ne bi ni postojala dilema oko toga kada treba da se emituje rijaliti program, jer takvi sadržaji ne bi smeli da budu prisutni u tom vremenskom periodu pa bi i mediji bili demotivisani da ih prave i emituju u 'prajm tajmu'."

(NE)MOĆNI REM

"Odnos države oličene u radu REM-a i komercijalnih pružalaca sadržaja treba gledati u jednom hroničnom odsustvu jasne, čvrste i koherentne medijske politike, u kome je REM (ranije RRA) uvek stidljivo koristio svoje zakonske mogućnosti ili ih nije uopšte koristio, postavljajući se kao slaba, pasivna i od politike zavisna institucija iako im zakonski okvir daje ne tako malo ovlašćenja", objašnjava Bojan Klačar. On, dalje, dodaje da iako se REM pozicionira kao nemoćna institucija, komparativno gledano pripada krugu snažnih regulatornih tela s jasnim i velikim ovlašćenjima.

Naime, prema Zakonu o elektronskim medijima, ovo telo može pružaocu medijske usluge izreći opomenu, upozorenje, privremenu zabranu objavljivanja

programskog sadržaja (što je REM učinio ukupno četiri puta) i konačno, može mu oduzeti dozvolu zbog povrede obaveze koja se odnosi na programski sadržaj (što REM nije učinio nikad), takođe propisane zakonom, kao i zbog povrede uslova koji su sadržani u dozvoli ili odobrenju za pružanje medijske usluge.

Šta je ovaj pružalac medijske usluge (što bi trebalo da uključuje televizije Pink i Hepi, kao i sve ostale) dužan? Između ostalog – kaže Zakon (član 47) – da obezbedi slobodno, istinito, objektivno, potpuno i blagovremeno informisanje; da doprinese podizanju opšteg kulturnog i obrazovnog nivoa građana; da ne pruža programske sadržaje koji ističu i podržavaju narkomaniju, nasilje, kriminalno ili drugo nedozvoljeno ponašanje, kao i sadržaje koji zloupotrebljavaju lakovernost gledalaca i slušalaca; da poštuje zabranu političkog oglašavanja van predizborne kampanje, a u toku predizborne kampanje da registrovanim političkim strankama, koalicijama i kandidatima obezbedi zastupljenost bez diskriminacije...

Takođe, Regulator se stara da se u svim programskim sadržajima poštuje dostojanstvo ličnosti i ljudska prava, a naročito se stara da se ne prikazuje ponižavajuće postupanje i scene nasilja i mučenja, osim ako za to postoji programsko i umetničko opravdanje (Član 50); U članu 51 stoji da se ovaj moćni regulator stara i da sadržaj ne obuhvata informacije kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje...

U rijaliti programima smo gledali scene eksplicitnog nasilja, slušali pretnje, svedočili nepoštovanju dostojanstva ličnosti i kršenju ljudskih prava, seksualnim napastvovanjima i zloupotrebi ljudi kojima je očigledno (bila) potrebna pomoć. Iako je u ovim programima to dovedeno do vrhunca, lako je setiti se govora mržnje i diskriminacije u političkim emisijama.

**SEKS, NASILJE I PONIŽAVANJE
U RIJALITIJIMA: REM
je slep, gluv i nem**

Foto: print skrin

Foto: print skrin

Foto: M. Milenković

“REM je više vršio ulogu produžene ruke Vlade i vladajuće koalicije nego nezavisne institucije koja štiti javni interes. Zadatak REM-a je da pre svega sprovedi zakon i obezbedi da građani budu pravovremeno, istinito i objektivno informisani. REM je na ovom ispitu pao. Previše puta”, kaže Raša Nedeljkov, programski direktor Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA).

SAMOUKIDANJE NA DELU

Raša Nedeljkov smatra da “odnos vlasti i komercijalnih emitera deluje kao odnos poslodavca i PR službe, a sličan odnos se potom preslikava između komercijalnih emitera (naročito onih vernih vlasti, izvan svih granica profesionalnosti) i REM-a, koji bi, po zakonu, trebalo da bude autoritet za njih. Ispostavlja se da je REM autoritet efektivno izgubio, odnosno da se REM samoukinuo.” Kako Nedeljkov dalje objašnjava – u partnerskom odnosu emitera i vlasti, REM je neprijatni višak; njegovo sistematsko obesmišljavanje je rezultovalo da se povinuje dodeljenoj mu ulozi.

Primer rijaliti programa je ilustrativan jer dokazuje da ni kada je reč o politički benignoj temi, REM nije u stanju da deluje, kaže Nedeljkov, dodajući da su takvi programi lukrativni za emitere, emiteri su “isplativi” vlasti.

Ključne reči koje, po njegovom mišljenju, najpre opisuju stanje u ovom telu urušenog autoriteta jesu – inertnost, čutanje, neprofesionalnost, netransparentnost, selektivnost u odlučivanju i politikanstvo; najveći gubitnici u ovakvoj situaciji su građani Srbije.

Profitiraju političke elite i podobni mediji.

PROBLEMI PREDUGO TRAJU

Kako je regulacija u medijskoj sferi važna i za šire demokratske procedure, funkcionisanje i popuna članova Saveta REM-a našla se i kao tema dijaloga opozicionih i partija na vlasti u organizaciji Fondacije za otvoreno društvo.

Popuna članova koje su delegirale formalno opozicione stranke dovela je do pomaka u radu Saveta, smatra Klačar, dodajući da ponašanje novih članova, kao i teme koje otvaraju jeste bitno drugačiji od ponašanja članova prethodnih godina. Smatra, takođe, da

Gordana Novaković: Dug put pred nama

Savet za štampu je nezavisno, samoregulatorno telo u čijoj je nadležnosti medijacija između oštećenih pojedinaca, odnosno institucija, i redakcija, kao i iznošenje javnih opomena za kršenje etičkih standarda utvrđenih Kodeksom novinara Srbije. O tome koliko je samoregulacija važna, šta je cilj samoregulacije, o različitim preprekama, razgovaramo sa Gordanom Novaković, generalnim sekretarom Saveta za štampu.

“VREME”: Koliko je samoregulacija važna u medijskim sistemima?

GORDANA NOVAKOVIĆ: Mediji treba da služe tome da omoguće građanima da na osnovu istinitih i valjanih informacija donose odluke koje su važne za njihove živote. Zato moraju da budu profesionalni i slobodni, ali i veoma odgovorni. Upravo kroz samoregulaciju mediji pokazuju svoju odgovornost prema građanima i poručuju im da rade u njihovom interesu, da su spremni da prihvate da ponekad greše, da su nekoga time povredili, kao i da žele da tu grešku isprave. Takvo ponašanje medija trebalo bi da popravi i kvalitet medijskog sadržaja i poverenje građana u medije, koje je kod nas sada jako nisko.

Kada se radi o ispravljanju činjeničnih grešaka ili povredama ličnih prava, oštećeni građani dobijaju moralnu satisfakciju kroz “osudu” samoregulatornog tela, čime se smanjuje pritisak na pravosudni sistem. Takođe, za razliku od sudskog, postupak pred samoregulatornim telom je besplatan.

Jedna od čestih zabluda sa kojom se svakodnevno srećemo u Savetu za štampu jeste i ta da mnogi misle kako mi treba da kažnjavamo medije. To nije cilj samoregulacije, to rade sudovi. Samoregulacija upravo treba da štiti i prava novinara da budu nezavisni i da im na njihove profesionalne greške ukazuju kolege.

U modernoj Srbiji ne postoji tradicija, niti prethodno iskustvo samoregulacije profesionalnog rada. Savet za štampu postoji već 11 godina. Šta vidite kao najznačajnije prepreke, uz opasku da ih je svakako mnogo, da samoregulacija zaživi na način kao u Norveškoj na primer ili u nekoj od država EU (mada su, naravno, unutar EU velike razlike, kako u medijskim sistemima, tako i u različitim rešenjima i njihovom funkcionisanju)?

Možda treba da prođe još 90 godina, pošto norveški Savet za štampu postoji gotovo sto godina. Šalu na stranu, tačno je da

postoje velike razlike u samoregulatornim telima u raznim evropskim zemljama, svako je pronašao neki model koji najbolje odgovara tamošnjoj medijskog sceni. Mi svoj sistem još izgrađujemo, još tragamo za najboljim rešenjima, u hodu ispravljamo stvari za koje se u praksi pokaže da ne funkcionišu dobro. Da, mi jesmo do sada uspjeli da, ne samo stručnoj, javnosti nametnemo novinarsku etiku kao važnu temu, ali smo daleko od toga da se odluke naše Komisije prihvataju i uvažavaju. Ima pomaka, pojedini mediji pokušavaju da isprave greške na koje smo

im ukazali, ali je, nažalost, još mnogo onih koje uopšte ne zanima šta mi radimo i ne obaziru se na to. Na naše odluke se često ne obaziru ni komisije koje odlučuju o dodeli novca na konkursima za projektno sufinansiranje i, često bez ikakvih objašnjenja, najveće sume novca dodeljuju medijima koji su “serijski kršitelji” Kodeksa novinara. Nailazimo i na česta omalovažavanja kod dela “kolega” i ne samo

njih, koja nam govore da smo obično “udruženje građana” – mada iskreno ne razumem zašto oni misle da je to uvreda, ali ima i onih koji nam prete tužbama kada donesemo odluke koje nisu u njihovu korist.

Dakle, dug je još put pred nama. Svakako, ne može Savet za štampu da reši sam sve probleme u srpskom novinarstvu, niti samoregulacija podrazumeva samo mehanizam podnošenja žalbi samoregulatornom telu. Ne želim da se mešam u rad kolega u novinarskim udruženjima, ali problem je i to što njihovi sudovi časti mogu da odlučuju samo o novinarima i urednicima koji su njihovi članovi, a najveći broj onih koji su “problematični” nisu članovi nijednog udruženja. Takođe, redakcije bi trebalo da rade na edukaciji svojih novinara za primenu Kodeksa, da možda usvoje i svoje interne kodeksa.

Ali možda je najvažnije to da građani, tj. šira javnost prepoznaju važnost samoregulatornog sistema, ne samo da bi mogli da nam podnose žalbe, nego i da bi mogli da prate koliko koji medij poštuje profesionalna pravila i koliko je odgovoran, pa da na osnovu toga odlučuju da li će im verovati i davati im novac. Isto važi i za oglašivače.

I na kraju, postoji i taj problem da Savet za štampu nema stalan izvor finansiranja i uvek postoji latentna opasnost da više nećemo moći da radimo i da će sve što smo postigli propasti. ¶

Foto: Medija centar

pomaka, iako su skromni i nedovoljni, ipak ima. “Suviše dugo postoje problemi u REM-u, faktički od 2003. godine, da bi se rešili s dva nova člana i to preko noći. Da bi REM uradio sve ono što mu daje zakonski okvir, svi ili većina članova REM-a bi morali da imaju ovakav ili sličan pristup (poput novih članova) i borba za integritet članova i promene u medijskim politikama moraju da budu deo i budućeg dijaloga.”

Sa takvom ocenom se ne slaže Raša Nedeljkov. “Pravi pomaci su, izgleda, nemogući jer se očigledno vodi računa da se ne naruši većina u Savetu – većina koja brine o interesima vlasti i njoj bliskih emitera”, smatra on, dodajući da je popunjavanje sastava Save-ta proizvelo samo blago osvežavajući efekat, nagoveštaj da je moguće menjati tako nefunkcionalnu instituciju kao što je REM.

Ni danas, opet, REM nije potpun. Čeka se popunjavanje upražnjenog mesta koje je ostavila Olivera Zekić, poznata široj javnosti, nažalost, ne po tome što se borila za primenu zakona i javni interes, već naprotiv. A ta, tekuća okrnjenost, po Nedeljkovu je dokaz koliko je državi istinski stalo da regulator radi punim kapacitetima, a pre svega parlamentu koji je ovaj izbor trebalo da pokrene još u januaru ove godine.

Zoran Gavrilović: REM i praćenje izbora

Na istoj sednici REM-a, kada nije usvojen Nacrt Pravilnika o vremenu prikazivanja rijaliti programa prinudnog okruženja na TV, ovo telo je usvojilo Završni izveštaj o nadzoru i analizi programa pružalaca medijskih usluga koji se odnosi na poslednju predizbornu kampanju.

O tom Izveštaju razgovaramo sa sociologom Zoranom Gavrilovićem iz Biroa za društvena istraživanja (BIRODI).

“VREME”: Rekli ste da poslednji Izveštaj REM-a o izveštavanju monitorisanih emitera o republičkim, pokrajinskim i lokalnim izborima predstavlja spoj značajnih napredaka i propusta. Šta su najznačajniji napreci, a šta propusti?

ZORAN GAVRILOVIĆ: Prvi napredak je da uopšte imamo izveštaj, jer su pojedini članovi REM-a tvrdili, a tu su bile i formalne odluke REM-a, da ne postoji zakonska obaveza da se vrši monitoring. U uvodnom delu Izveštaja postoji sada zakonski okvir za izradu izveštaja i to je plod pregovora koji su se desili. Druga pozitivna stvar je merenje zastupljenosti javnih funkcionera. Ovo se pre svega odnosi na Aleksandra Vučića koji je, pozajmljivanjem imena listi stranke čiji je predsednik i čije je poslanike predložio (član 45 Statuta SNS-a), ne samo upotrebio svoju javnu funkciju da bi omogućio koristi svojoj stranci i sebi – što je po Zakonu o sprečavanju korupcije, član 2, delo korupcije –, već najpre prekršio Ustav, član 6, odnosno Zakon o sprečavanju korupcije, član 40, stavljajući poslanike u zavisen odnos prema njemu umanjujući verovatnoću da će iz te pozicije vršiti kontrolu poštovanja Ustava na šta ih obavezuje član 118. Predočeni nalazi govore, osim o zastupljenosti Aleksandra Vučića, i o prisutnosti teme kovid 19, a oba su u drugi plan stavili izborne liste i one koji su se kandidovali na izborima. Dobra stvar je i analiza tema kojima su se bavili javni funkcioneri, jer nam to daje priliku da utvrdimo postojanje tzv. funkcionerske kampanje, kao i ukazivanje na prisutnost fenomena partijskih kamera (*sadržaji koji nemaju potpisanog novinara ili snimatelja i pojavljuju se relativno isti na više televizija. Pretpostavka je da su stranke svoje video-sadržaje dostavljale televizijama koje su to emitovale*) u okviru izbornih hronika, što za posledicu ima kršenje člana 47 Zakona o elektronskim medijima i Kodeksa novinara Srbije. BIRODI je inicirao da se prestane sa ovom praksom, što je jedino prihvatila TV N1.

A negativne?

Kada su u pitanju loše strane izveštaja, krenućemo od partijskih kamera koje je REM monitoring, iako su prikrivena i

nesankcionisana stranačka propaganda u dnevniku, konotirao neutralno umesto pozitivno. Ovo predstavlja metodološki propust jer promocija i propaganda svakako jesu vid pozitivnog predstavljanja!

Takođe, REM je pri analizi postupanja javnih funkcionera i funkcionera SNS, među kojima je i predsednika Republike, njegovo predstavljanje i kritiku u slučaju N1 svrstavao u predizborni program, iako je on u prilogu bio javnih funkcionera. Time je smanjivano vreme predsednika Republike kao učesnika izbornog procesa, prebacivanjem vremena u izorno vreme, što predstavlja metodološku nepreciznost.

Zašto je merenje tonaliteta predstavljanja aktera važno i kako se desilo da u ovom izveštaju nivo preciznosti te analize ne bude dovoljan?

REM-ova odluka da ne meri tonalitet predstavljanja po metodologiji ODIHR-a

mu se “obila o glavu”. Naime, da je REM merio tonalitet u skladu sa ODIHR metodologijom, došao bi do zaključka da je, u odnosu na izborne kampanje od 2014. godine, smanjen procenat pozitivnog izveštavanja, odnosno da je povećan procenat neutralnog izveštavanja, što bi mogao da bude jedan od pozitivnih rezultata predizbornih pregovaranja. Umesto toga, REM je pristupio deskriptivnoj analizi izveštavanja u delu analize tonaliteta, koja nije imala potreban nivo preciznosti po pitanju pozitivnog, neutralnog i negativnog vremena za svakog od monitorisanih aktera.

Uporedno merenje tonaliteta i vremena na nivou izbornog aktera su elementi metodologije koju su definisali Venecijanska komisija, ODIHR i EU Direktor za ljudska prava. Postojanje jednog, a ne drugog obesmišljava monitoring.

Ton nam daje sliku o kvalitetu prisutnosti aktera, odnosno da li je on bio u prilici da priča ono što želi ili je bio propitivan ili je, iako nije bio prisutan, kritikovan do nivoa vređanja tj. nije imao mogućnost da odgovori.

Greška u metodologiji REM-a u delu tonaliteta se ogleda prvo u određivanju odnosa medija prema akteru, a ne aktera prema drugom akteru, što je deo metodologije koji koriste posmatračke misije, odnosno pokušaj da ton priloga odrede putem prisutnosti analitičara koji su deljeni bez jasne metodologije na provladine i proopozicione. U metodološku grešku se može svrstati uvođenje teme “Kritika vlasti”, što pre pripada diskursu, a ne temi.

ŠTA SE SVE MOŽE

Dakle, REM ima jasne, određene nadležnosti i zakonske mere, koje su daleko od samo pedagoških, što je u jednoj emisiji spomenula Olivera Zekić. Kada je reč o pružaocima medijskih usluga koji podstiču diskriminaciju, mržnju ili nasilje, podseća Nedeljkov, REM može da podnese zahtev za pokretanje prekršajnog postupka, pa čak ukoliko posto-

ji sumnja da se u konkretnom slučaju radi o krivičnom delu, da o tome obavesti i nadležno tužilaštvo, dok, kada je reč o suzbijanju lažnih vesti, REM može da doprinese “kroz promociju etičkih vrednosti novinarske profesije, ali pre svega, podstičući razvoj medijske pismenosti, a mediji su ti koji imaju obavezu (pa i zakonsku) da obezbede istinito i objektivno izveštavanje.”

Kompromisa oko govora mržnje ne sme da bude, opominje i Klačar, a u pogledu širenja dezinformacija, ovo telo bi moglo da razmišlja i o saradnji s globalnim igračima, poput Jutjuba, s ciljem da se promoviše odgovorno plasiranje medijskih sadržaja.

Sve bi se moglo kada bi se htelo. ¶

STEVAN RISTIĆ
JELENA JORGAČEVIĆ

Znakovit put u

“Svaki spomenik je u suštini memento događaja ili ličnosti kojoj je posvećen i ujedno spomen na stanje duha i svesti onoga ko ga podiže. Ovaj ima samo drugu komponentu jasno i nedvosmisleno iskazanu – nasilje, uzurpacija, bezobzirnost kao odliku postavljача. U tome se upravo uklapa u sliku današnje Srbije”

Ako pitate istoričara umetnosti i konzervatora Dejana Radovanovića šta misli o Spomeniku Stefanu Nemanji, on će vam otvoreno i direktno sve o tome kazati, ali će vam usput otkriti i niz drugih urbanističkih nepodopština, kojih većina laika nije svesna. Ne samo u Beogradu, nego i u Novom Sadu, ne samo u Srbiji nego i u Hrvatskoj. Radovanović je prosto mnogo vremena proveo na terenu i bio direktno angažovan na zaštitarskim poslovima. Član je mešovite srpsko-hrvatske državne međunarodne komisije za povraćaj kulturnih dobara, radio je na pregledu stanja spomenika na Kosovu i Metohiji od 2001. do 2003. godine. Dok većina nas više ni kroz sećanje ne može da prizove oblik čitavih vizura grada, jer je promena toliko brutalna i neprirodna, Radovanović pamti i total dizajn restorana “Ušće” na čijem se mestu, kako kaže, “sada nalazi utegnuta, fensi pečenjara”, kultne kafeje koje su tokom tranzicije zamenile predizajnirani kafei, pekare, kladionice. – Cela priča je u tome da se izbriše memorija grada – napominje Radovanović na početku razgovora za “Vreme”.

“VREME: Oštro ste kritikovali Spomenik Stefanu Nemanji, da li ste potpisali peticiju protiv njegovog podizanja i ako jeste, iz kog razloga ste to učinili?”

DEJAN RADOVANOVIĆ: Da, naravno, ubrzo pošto se peticija pojavila u javnosti i na društvenim mrežama. Potpisao sam pre svega kao građanin, ali i kao čovek koji se bavi očuvanjem i zaštitom memorije, konzervator, član Društva konzervatora Srbije, Nacionalnog komiteta ICOMOS, Evrope Nostre Srbija. Učešće u organizovanim inicijativama građanske volje smatram osnovom demokrat-

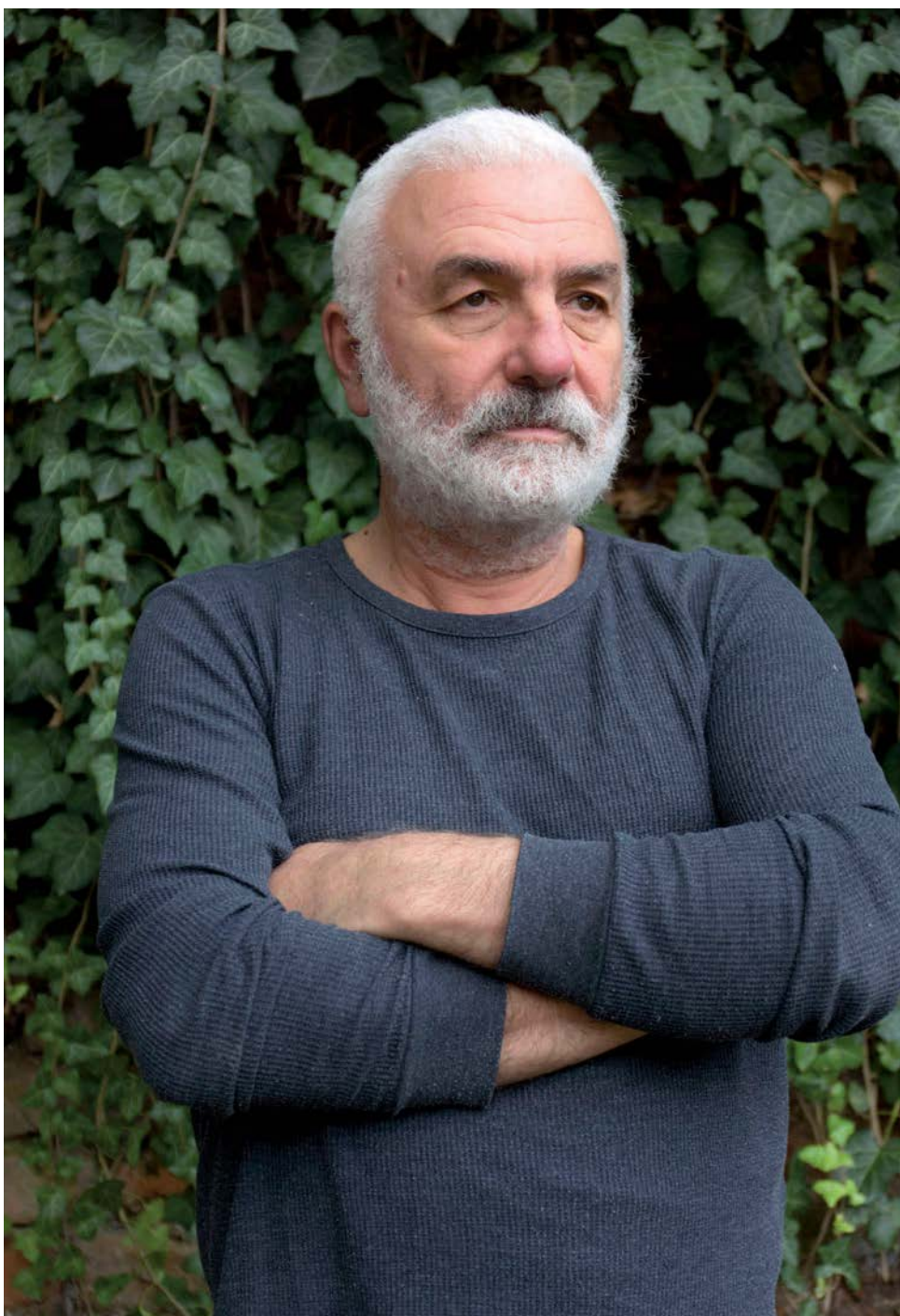

Foto: Vlada Petrović

Ništa

skog ispoljavanja želja, potreba i zahteva javnosti, a kada smo mi, stručnjaci, profesionalci, u pitanju, to smatram dužnošću i pitanjem profesionalne savesti i dužnosti.

Rekli ste da ovim spomenikom "Stefan Nemanja, veliki župan, docni- je kanonizovani Sveti Simeon Mi- rotočivi postaje mirakul u cirkusu memorijskog reprogramiranja". Na koji način se ostavlja trag našeg vre- mena budućim generacijama, šta će one u njemu videti?

Videće jasno da je nastao ne zbog ču- vanja ili poštovanja uspomene na ličnost Stefana Nemanje, njegovo delo i misiju, već kao akt novog učitavanja istorije i spomen na nasilnu preraspodelu zna- kovitosti. Biće jasno svakom ko zna da čita znake da je to spomenik primitiv- ne nasilne uzurpacije. Svaki spomenik je u suštini memento događaja ili lično- sti kojoj je posvećen i ujedno spomen na stanje duha i svesti onoga ko ga podiže. Ovaj ima samo drugu komponentu jasno i nedvosmisleno iskazanu – nasilje, uzur- pacija, bezobzirnost kao odliku postavljaj- ča. U tome se upravo uklapa u sliku da- našnje Srbije.

Pored peticije i učesnici panel dis- kusije "Spomenik" su uputili otvore- no pismo medijima s predlogom da sprovedu anketu među svim rele- vantnim institucijama kulture i ob- razovanja od kojih traže da zauzmu konačan stav i izjasne se o Spomeni- ku Stefanu Nemanji. Kako komen- tarišete ćutanje institucija ili one koji tvrde da mogu o tome da se izja- sne tek kad bude završen spomenik, kad budu mogli da ga vide uživo. Da li vam ovo poslednje zvuči kao rele- vantan argument ili izgovor?

Ne znam na koje se institucije pitanje odnosi. Ako pričamo o urbanizmu, on je u Srbiji bačen u blato, jer za planiranje su potrebne koncepcija, strategija, projekci- ja, analize uticaja, održivosti... Gde ste u Srbiji u poslednjih 30 godina na to naišli? Što se institucija zaštite kulturnih doba-

ra tiče, njima se da igračka – da obnove praznu ljušturu ukinute i obezvređene Železničke stanice, ali na njenu suštin- sku spomeničku vrednost nemaju utica- ja, niti na njen položaj u okruženju predi- menzioniranih skalamerija – zgrada, mo- lova, spomenika, koje oko nje niču. Time se obezvređuje i sama Stanica i služba koja bi trebalo da je štiti i obnavlja. Svr- šeni čin, kao pratilac nasilja i uzurpacije je jasan instrument, a argument da nasi- lje, uzurpaciju i glupost treba ocenjivati i vrednovati tek kada budu završeni jed- nima je izgovor za nečinjenje. Mislim na kukavice i lenjivce svih vrsta, a drugima – nalogodavcima i izvršiocima zgodna laž za poturanje. Institucije koje su svojevre- menno osnovane da nas sve od toga zašti- te obezvređuju se lošom i neažurnom za- konskom regulativom i nekompetentnim upravama, privremenošću statusa i nei- zvesnošću trajanja.

Šta prema vašem mišljenju treba ra- diti sa Spomenikom Stefanu Nema- nji u budućnosti, kada/ako se ste-

knu uslovi za njegovo izmeštanje i da li su samo političari odgovorni za niz promašenih i nakaradnih spo- meničkih rešenja ili je za to odgo- vorna i struka?

Nemam, niti znam pristojno rešenje za ovo čudo. Ne znam kome i gde bih mir- ne duše i bez griže savesti to uradio – da mu utrpam ovo nešto. Dakle, ne mogu da ponudim izmeštanje kao rešenje. Osim ako bismo sav krš tih novih znamenja premestili na neku pustolinu i otvorili lu- na-park, nešto kao u Krunskom svedo- ku Petera Bača gde je napravljen "Tunel socijalističke strave", pa da skupo napla- ćujemo turistima jeftina uzbuđenja. Ko je odgovoran? Sila, Glupost i Kukavičluk su odgovorni. Sila i glupost koje nameću, kukavičluk i glupost koji trpe. Izvanre- dan vrtlog u koji upadaju i lenjost, kon- formizam i svi se međusobno podržava- ju i hrane. Svega ima i u politici i u struci i između i okolo.

Najviše se u lošem kontekstu pri- čalo o spomeničkoj arhitekturi u

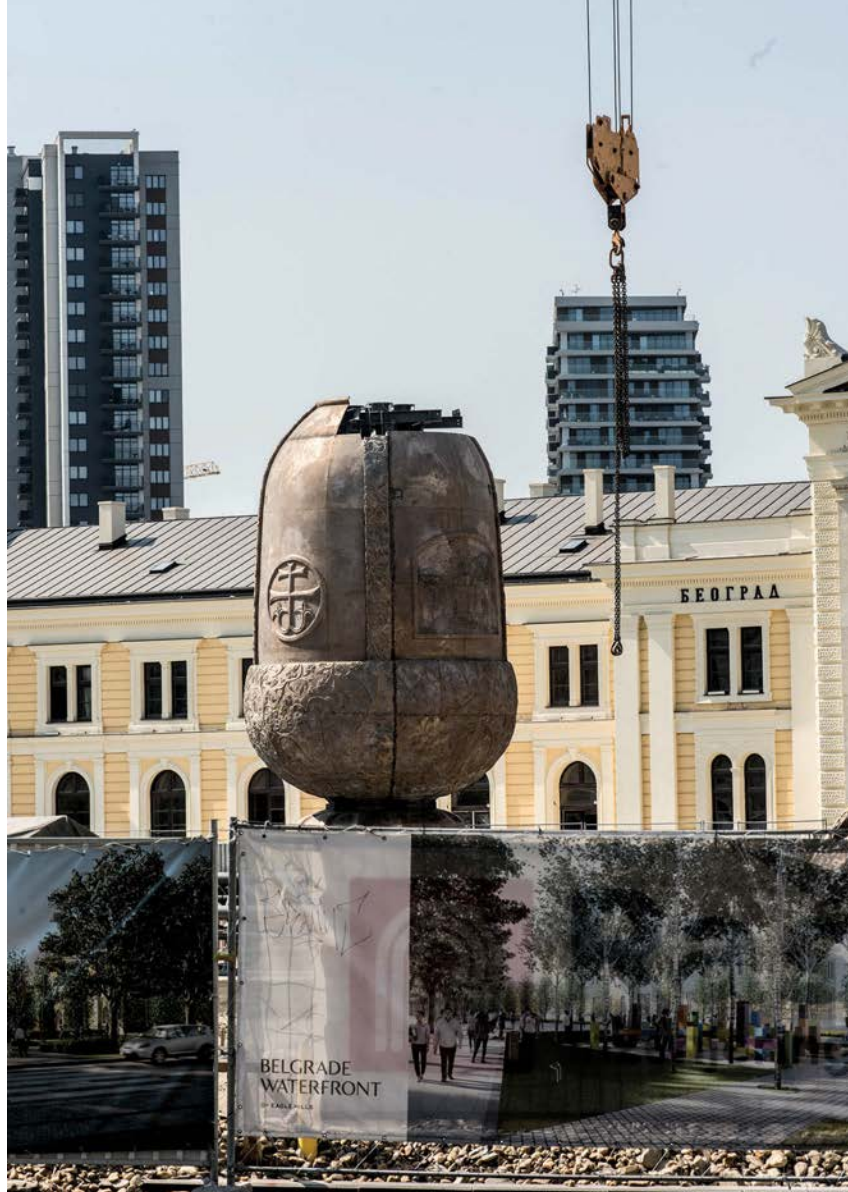

Foto: Marija Janković

Beogradu iako i u Novom Sadu i Vojvodini postoje brojni loši primeri.

Koje biste izdvojili?

Novi Sad je u poslednje tri decenije dobio svu silu loših "spomenika" i skulptorskih rešenja – počev od Trga mladenaca, za koji sam svojevremeno u anketi DANS-a predložio da bude sačuvan kao spomen na bombardovanje, da makar slažemo da nam je to neko drugi uradio, da potomci ne pomisle da smo bili potpuno šašavi. Tu je i grozomorna "balerina" kod zgrade SNP i vrtni patuljak sa likom Janike Balaža, istog autora, pa Jaša Tomić sa protetskim kažiprstom, siroti Vasa Stajić u kaputu strašila za ptice, i kao kruna svega – Kralj Petar I koji ne zna da jaše na Trgu republike (!?) istog autora koji je radio Pekića na pogrešnom mestu i u ružnim cipelama i sad radi spomenik kralju Aleksandru u Somboru, koji kao i tata mu u Novom Sadu, nema pojma sa jahanjem! I Sombor je dobio svu silu "spomenika" u poslednje dve decenije – Lazu Kostića u pozi i stilu Šace berberina, fotografu Ernestu Bošnjaku, Veljku Petroviću, ličnostima koje nisu zaslužile da budu loše zamišljene i slabo modelovane i izvedene konfekcijske skulpture, pa kombinaciju katafalka i pisoara na mestu i u ulozi čuvenog arterskog bunara... Vršac je takođe dobio stovarište skulpturalnog treša u Ruskom parku, a spomenik Steriji, Jove Soldatovića, izmešten je u park iza Vladičanskog dvora i smešten na predimenzioniranu, nezgrapnu konstrukciju postolja, čime je negirana zamisao autora i promenjene proporcije i vizure na štetu dela i Sterije...

Sarađivali ste sa konzervatorima iz Hrvatske. Kako ste doživeli ovu razmenu iskustava, kako ocenjujete njihovu konzervatorsku službu i da li biste je uporedili sa našom?

Saradnja je uspostavljena i pre zvaničnih državnih protokola i ugovora, čak i pre bilo kakvih ličnih kontakata – preko rada na istom materijalu, čitanjem i praćenjem pristupa i postupaka u radu na materijalu evakuisanom sa ratnih područja. Poslednjih deceniju i po kontakti su uspostavljeni i razmenjuju se znanja i konsultacije. I u Srbiji i u Hrvatskoj postoji dosta ugroženog i povređenog nasleđa. Naši konzervatori već godinama sarađuju sa hrvatskim na obnovi spo-

Foto: Vlada Petrović

menika Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj, pri čemu se ustalio princip da kolege iz Hrvatske rade na obnovi građevina – crkava i konaka, a konzervatori iz Srbije na ikonama i ikonostasima. Svi kontakti su predragoceni, jer delimo i materijal i oštećenja i rizike. Organizacija službe je različita i oba modela imaju svoje mane i prednosti. Prednost hrvatske službe je u organizaciji i funkcionalnosti dokumentacije, u čemu izuzetnu ulogu ima rad Muzejsko dokumentacijskog centra i uspostavljen i funkcionalan sistem dokumentacije i njene informatičke obrade i distribucije. Mi u zaštiti nepokretnog nasleđa u Srbiji smo na samim skromnim počecima formiranja i "punjenja" sistema, već punih 30 godina. To je glavna razlika, uz, naravno, različit pristup i procenat izdvajanja sredstava za konzervaciju.

Kakvu budućnost je izabrala zemlja koja zbog Spomenika Stefanu Nemanji "kolateralno" uklanja Spomenik Žrtvama rata i braniocima otadžbine od 1990. do 1999. godine?

Put od ruske reciklaže zbog koje je "pod krevet" bačen susret sa kolateralnim, nevinim i namernim žrtvama – uzbrdo do neukusne jeftine, a skupo plaćene kineske fontane, zarad koje je sklonjen spomenik istinskom patrioti, što završava tamo gde su srušene i sindikalna knjižara i "Sala mira", radi skupog parkinga. Znakovit put u Ništa?

Ovih dana kustoski tim MSUB se sukobio sa v.d. direktorom Viktorom Kišom, između ostalog i zbog kafea, to jest, "mesta za odmor sa automatom za kafu i vodu" koje želi da postavi u prizemlju zdanja. Da li će Zavod za zaštitu spomenika reagovati na ove izmene u enterijeru?

Preduga obnova izvanredne zgrade MSUB rešila je deo problema instituci-

je od nacionalnog značaja po definiciji i izuzetnog internacionalnog značaja po bogatoj istoriji njenog postojanja i rada do devedesetih godina XX veka. Obnova zgrade ipak nije rezultirala kvalitetom prostora kakav je dala prvobitna izgradnja, ali je institucionalna obnova i rehabilitacija, očigledno, proces koji tek predstoji. To je pokazala već i nova privremena postavka kojom je Muzej ponovo otvoren. Otvaranje kafea ne bi trebalo da naruši integritet institucije, već da omogući prijatniji boravak publike koju bi trebalo da privuče konzistentan program, ali ako ga ne bude pratila pristojna i funkcionalna garderoba za primereno odlaganje i čuvanje odeće i prtljaga posetilaca Muzeja, a tek onda kafea, biće promašaj. Zavodi za zaštitu sa tim nemaju veze, odnosno, ne bi trebalo da imaju, ako se institucija organizuje kako valja i ako se izabere odgovarajuća uprava, sa direktorom koji mora predočiti plan rada i razvoja, nikako preferirano v.d. stanje.

A kako komentarišete to što v.d. direktor MSUB Viktor Kiš najavljuje blokaster izložbu Pola Gotjea u ovoj instituciji?

Naravno da on dovodi ono u čemu se prepoznaje. Sve bi to bilo u redu kada bi to, zaista, bio nivo primeren Muzeju savremene umetnosti kakav smo poznavali do strašnih devedesetih. Međutim, to nije taj nivo. Svojevremeno je u Muzeju za umetnost i obrt, kasnije Muzej primenjene umetnosti, održana izložba Karima Rašida, koji je predstavljen kao velika zvezda. Ja sam otišao na tu izložbu i konstatovao da je Karim Rašid potpuno efemerna ličnost i da njegov dizajn nema nikakve veze sa dizajnom. To smo na kraju i videli na primeru onog što je uradio čuvenoj i kulturnoj kafani "Vidin kapija" na uglu Palmotićeve i Hilendarske u Beogradu. A to što je uradio je zločin. Isto se čini i sa izmeštanjem prelaza na Slaviji. Cela priča je da se izbriše memorija Beograda, ne Beograđana. A što se tiče Gotjeve izložbe, meni to izgleda kao prosto navlačenje publike u kojoj se prepoznaje Viktor Kiš. To je publika lažne elite – skrojevića. Zato se kustosi MSUB s pravom bune, zato što ta izložba nema nikakve veze sa Muzejom savremene umetnosti u Beogradu.

◀
ALEKSANDRA ČUK

Slika sveta u raspadanju

Fotografije: Andrej Jovanović

Predstava Narodnog pozorišta u Pirotu sjajno prikazuje problem anomije društva, raspada kolektivnog identiteta i suočenost sa nemoći pred elementarnim egzistencijalnim strahovima

Predstava *Strah* autorski je projekt Igora Vuka Torbice u produkciji Narodnog pozorišta u Pirotu. Nastala je inspirisana motivima tekstova Franca Ksavera Kreca, a gledala sam je u Vranju na festivalu profesionalnih pozorišta Srbije "Joakim Vujić". Festival predstavlja pozorišne produkcije koje su nastale u pozorištima južno od Beograda. Uobičajeno vreme održavanja ovog festivala je u maju svake godine, i svake godine u drugom gradu. Organizuje ga pozorište grada domaćina. Ove godine je zbog pandemije održan u periodu od 24. oktobra do 2. novembra, u organizaciji Narodnog pozorišta "Bora Stanković" u Vranju.

Mešavina visokog profesionalizma i topline juga je idealna kombinacija za uspeh. Zahvaljujući pažljivo odabranom timu festivala, organizacija je bila odlična. Treba istaći poseban doprinos direktora pozorišta "Bora Stanković" u Vranju Nenada Jovića i umetničkog direkto-

ra tog pozorišta Bojana Jovanovića. Komentar direktora Novosadskog pozorišta Valentina Vencela (koji je bio u žiriju festivala uz reditelja Vlatka Ilića i glumca Slobodana Ljubičića) da su iskreno topli bili svi, doslovno od portira do direktora kuće, najbolje reflektuje atmosferu.

Selektorka festivala, dramaturškinja Branislava Ilić predstavila je visokokalibrisanu selekciju koja je nosila naslov "Strah? Smeh? Sloboda?", što je ujedno bio i slogan festivala. U izveštaju, selektorka Branislava Ilić navodi reči: "Smeh ubija strah" iz romana Umberta Eka *Ime ruže*, te kaže: "Gledajući prijavljene predstave iz ovogodišnje produkcije, nisam mogla ni da pretpostavim do koje mere će neke od njih biti aktuelizovane trenutkom u kome smo se našli usled pandemije. Mislim da je malo onih koji još uvek veruju da će se sve nastaviti tamo gde je stalo, a u kom pravcu će se svet pokrenuti iz ovog prinudnog mirovanja, ostaje da se vidi. 'Onaj ko prevlada svoje strahove

biće istinski slobodan', poučio nas je Aristotel, a ja verujem da čovek oslobođen straha, pored svih predikcija, algoritama i projekcija, još uvek može i ume da iznenadi i sebe i druge. Kako u društvu tako i u pozorištu."

U ovom tekstu ću se osvrnuti na predstavu Narodnog pozorišta iz Pirota *Strah* koja obrađuje istoimenu temu, i prema zamisli selektorke, predstavlja jednu od tri velike teme koje čine radni okvir i slogan festivala.

"Jednako smo tako pokušali, pre svega, da svemu tome damo nove obrise neke vrste društvene alegorije o strahu i našoj građanskoj nepomičnosti u situaciji u kojoj smo se svi nekako našli, u koju smo svi nekako skliznuli...", kaže u rediteljskoj reči Igor Vuk Torbica. Ovom predstavom (koja je inače njegov poslednji ostvareni projekat) reditelj je želeo da se kroz delove Krecovih tekstova osvrne na današnji trenutak i kroz stvoreni amalgam izvađa celinu koja oslikava našu današnjicu. »

S glavom

**Jérôme Roudier,
Machiavel, une
biographie. L'apport
intellectuel de sa
correspondance avant
septembre 1512, Les
Éditions du Cerf,
Paris, 2019. (Žerom
Rudije, Makijaveli,
biografija. Intelektualni
doprinos njegove
korespondencije pre
septembra 1512. godine)**

Najpre mali osvrt na scenu. Grupa komšija u jednoj zgradi. Na predlog jednog od njih, tačnije na konstataciju da su otuđeni, počinju da se druže. Članovi nastale grupe među sobom postaju bliski, okupljaju se za jednim stolom u hodniku zgrade i dele ono što se u grupi podeliti može, nešto biva izrečeno, nešto prečutano, ali se nazire empatija i solidarnost koja se razvila između članova. U jednom trenutku u grupu ulazi uljez, odnosno momak jedne od članica grupe, mesar, povučen tip. Kako predstava jasno stavlja do znanja da su svi naši junaci obuzeti nekim od egzistencijalnih i drugih strahova, nama biva nagovešteno da je svet oko njih organizovan u jednom totalitarnom obliku, da je kod pojedinca odnegovana kultura straha u svrhu kontrole društva kojim se nagrizava njegov kolektivni identitet. Predstava jasno slika svet u raspadanju, u dubokoj krizi svih vrednosti. Junaci predstave su uronjeni u taj kontekst. U svakom slučaju, grupa komšija se prepušta eksperimentu, vrsti misije, da se zatvori prema spoljnom svetu dok ne prođe opasnost. Oni prestaju da rade, odlaze na bolovanja. Mesar postaje vođa koji počinje manipulirati grupom...

Reditelj stvara predstavu čiji se narativ stalno osipa, pun je nagoveštaja i pre svega kreirajući atmosferu duboke egzistencijalne krize, dozvoljava mogućnost da se zapitamo nad našim mestom u stvarnosti koja nas okružuje. Dramaturgija ove predstave jednaka je jeziku savremenog čoveka koji je daleko od idejne celovitosti, fraktalan je, otvoren na više polja, ali niste sigurni kuda vas vodi. Igor Vuk Torbica svojom rediteljskom veštinom pokreće zastrašujuće slutnje, nagoveštaje sa kojima ostajemo sami, omogućavaju-

ći nam da slike započete na sceni dovršimo u mašti.

U predstavi igraju: Aleksandar Radulović, Aleksandra Stojanović, Zoran Živković, Natalija Geleban, Milan Nakov, Danijela Ivanović, Aleksandar Aleksić i Danica Stanković. Prostor scene je "privatizovan", svaki od likova nosi privatno ime glumca. Glumci taj ni malo jednostavan zadatak stalnih prelazaka iz ličnog u rolu lika igraju vrlo spretno lavirajući. Igra je zrela, koncentrisana, laka i zato uspevaju da stvore utisak zajednice na sceni, duhovitu i strašnu u isti mah. Gledaoca neminovno uvlači u atmosferu predstave i čini od njega saučesnika.

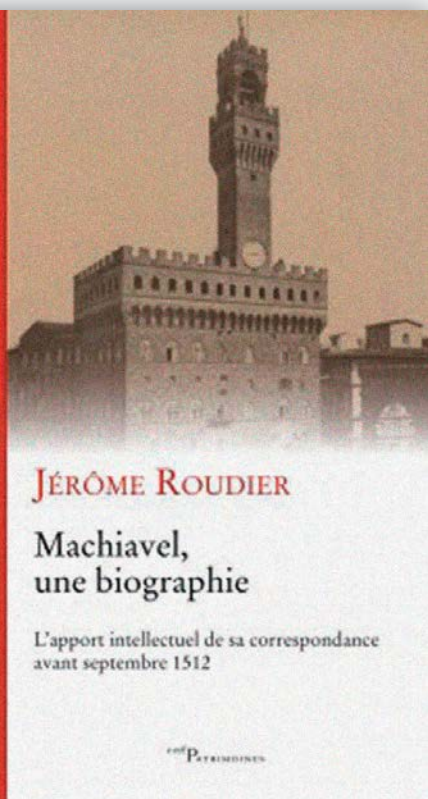
Autor scenografije i kostima je Andrea Rondović koja, kako je i sama rekla u razgovoru nakon predstave, prati dramaturgiju prostora, dajući okvir glumcima a tako i publici, za niz spontanijeh asocijacija. Muzika Stefana Filipovića odlično naglašava atmosferu predstave, jasno balansirajući između nagoveštaja straha, a zatim senčenja slutnji većih od straha poput užasa, a da bi u intervalima tih krajnosti podražavala atmosferu opuštenosti, čak prijatnosti. Muzička matrica predstave je složena i rafinirana.

Predstava *Strah* Narodnog pozorišta u Pirotu sjajno prikazuje problem anomalije društva, raspada kolektivnog identiteta i suočenost sa nemoći pred elementarnim egzistencijalnim strahovima (mrak, samoća, bolest), kao i neuspeh da se preostalim kolektivitetom (komšiluk) ti strahovi prevaziđu. Na nesreću ili usud ljudske vrste, gde imamo kolektivitet moramo imati i vođu. Ova predstava je zrela umetnička refleksija današnje društvene svesti prostora na kojima živimo. ¶

NATAŠA GVOZDENVIĆ

U meju pisci da kažu kako je pisanje za njih isto što i život. To je, naravno, metafora, a kod onih najvećih, kod onih koji – da se poslužimo još jednom metaforom – pišu krvlju, ta metafora nadilazi sebe samu i postaje čista stvarnost. Za Nikola Makijavelija (1469–1527), međutim, to nikada nije bila metafora: njegov je život, sasvim doslovno, zavisio od pisanja. Izaslanik Firence na dvoru prilično krvoločnog (ali ne i glupog) Čezara Bordžije, godine 1502. u Imoli, Makijaveli je, od sredstava samoodbrane, raspolagao pameću, šarmom i svojim pisanjem. Dok Bordžija raspoređuje trupe na granicu s Firencem, glasno zveckajući oružjem i preti, Makijaveli iz neposredne blizine prati kako ovaj učvršćuje vlast, kako ne preza ni od čega (u Sinegalji je, na primer, služeći se lukavstvom, brutalno pobio saveznike i nastavio sam da vlada), te kao lojalni službenik Firence šalje izveštaje s terena. Nema, međutim, nikakve sumnje da Bordžija presreće njegova pisma i čita ih. Svaki susret dvojice mladih muškaraca, gotovo vršnjaka, svojevrsna je i vrlo neravnomerna igra moći. Dok razgovaraju o koječemu i ispijaju vino, Makijaveli zna da Bordžija čita njegova pisma. Bordžija takođe zna da Makijaveli to zna,

u čeljustima lava

a sam Makijaveli zna da Bordžija zna da on, Makijaveli, zna da Bordžija čita njegova pisma. U toj igri ulog je Firentinčev život. Njegova glava nalazi se u čeljustima lava i samo je do zveri hoće li da sklopi čeljusti ili ne. U kojoj meri je moguće opušteno časkati u takvim okolnostima – zna samo Makijaveli. Ništa drugo, dakle, mladi izaslanik nema osim onoga što je napisao obraćajući se firentinskim vlastima. Drugim rečima, Makijaveli, u istom, piše i vlastima Firence i samome Bordžiji. Strogo uzev, Bordžiju ne zanimaju činjenice – on ih zna, on je, recimo, u Čezeni raspolutio telo Ramira de Orke i izložio ga na gradskom trgu i to uopšte ne krije, naprotiv – nego tumačenja. Činjenice su, dakle, namenjene Firenci, a tumačenja i Firenci i tiraninu Bordžiji. U međuvremenu, Makijavelijeva pisma se čitaju javno po trgovima Firence i on, zapravo, postaje neka vrsta superzvezde svoga doba. Diplomata, pregovarač, dopisnik, novinar, špijun, sve to u isto vreme.

Francuski istraživač Makijavelijevog dela Žerom Rudije upustio se u podu-

hvat tumačenja Makijavelijeve korespondencije pre nego što je ovaj, s povratkom Medičija u Firencu 1512. godine, izgubio državnu službu i, što je još važnije, pre nego što je, prognan na svoje imanje, počeo da piše remek-dela *Vladar* i *Rasprave o prvom desetoknjižju Tita Livija*. Rudije, zapravo, ispisuje Makijavelijevu biografiju služeći se, pre svega, materijalom iz njegovih pisama i izveštaja, a rezultat toga istraživanja je impresivna knjiga od 450 stranica velikog formata, tekst koji poštuje sve zahteve akademskog žanra a da, istovremeno, izuzetno uspešnom montažom, odabirom detalja i motiva održava čitalačku napetost u tolikoj meri da, ponekad, filozofski diskurs sklizne u pripovedanje, ili, opet, iz pripovedanja neosetno pređe u filozofski žargon. I ne samo to. Iako je Makijavelijevo delo jedno od najkomentarisanijih u istoriji evropske filozofije, iako, doslovno, ne postoji nijedna rečenica *Vladara* koju tumači nisu "iseckali" na sitna crevca, Makijavelijeva je korespondencija ostala nekako u drugom planu i služila je gotovo kao neka vrsta pomoćnog alata, kao potvrda teza iznetih u Makijavelijevim knjigama. Sledeći radove velikog poznavaoца Makijavelijevog dela Žan-Žaka Maršana (Jean-Jacques Marchand), Rudije svu energiju usmerava na korespondenciju, ali ne samo da (iznova) pokazuje kako se u tim pismima nalaze, u zametku, svi oni motivi koji će firentinskom piscu da pribave mračnu slavu princa tame, već nas poziva da sada pisma čitamo iz obrnute perspektive: ne, naime, kao puku pripremu za slavne knjige, već kao materijal koji razumevamo polazeći od *Vladara*, *Rasprava* ili *Mandragole*. Učinak takvog pristupa je, u nekim delovima, spektakularan.

Rudijeov postupak je gotovo detektivski, možda i forenzički. Ako je svako pismo deo jedne velike slagalice, pa je sada potrebno pronaći mu mesto u celini, i samo je pismo, sa svoje strane, slagalica čije delove valja razlučiti, a potom ih, obeležene – kao kada vadimo arheološke ostatke iz zemlje i markiramo

ih kako bismo ih kasnije vratili na njihova mesta – iznova sastaviti i povezati s drugim delovima ne bi li nam celina sada rekla nešto drugo nego pre intervencije. U tom poduhvatu nužno je, recimo, razumeti šta je istina, a šta manevar izbegavanja istine, te zbog čega Makijaveli na jednom mestu govori istinu, a na drugom je izbegava. "Kako se", piše Rudije, "to često događa u situacijama složenog obaveštajnog posla, sve je, istovremeno, i istina i laž" (str. 228). Ako izbegava da imenuje "prijatelja", potrebno je identifikovati tog neimenovanog čoveka – da li je, na primer, reč o Alessandro Spanokiju, Bordžijinom sekretaru koji, sva je prilika, nije bio gadljiv na zlatnike, da bi, zauzvrat, Makijaveliju olakšao prohodnost do vladara (često će Makijaveli u pismima da traži novac od Firence) – dešifrovati Makijavelijev jezik, shvatiti o kojoj vrsti igre je tu reč, a da se, istovremeno, nikako ne ispuste iz vida ideje koje će kasnije ovog čoveka načiniti možda i najuzbudljivijim modernim filozofskim piscem.

Strpljiv i sistematičan Rudijeov akademski rad pedantno je ocrtao istorijski kontekst u kojem je Makijaveli delovao, kao metodu predložio filološki pristup, hronološki i pregledno poredao pisma, vrlo smelo, koristeći se ogromnom sekundarnom literaturom, ali i sam prevodeći delove teksta, tumačio Makijavelijeve motive (drugi deo), uložio energiju u razlikovanje javne i privatne prepiske, upustio se u razlaganje pojmova (šta je Makijaveli podrazumevao pod pojmom "narod", recimo, ili "javni prostor"), te se osvrnuo na neka od kanonskih tumačenja dajući svoj nesumnjivi doprinos sada već nepreglednoj literaturi o Makijaveliju. Ova Rudijeova knjiga pokazuje ne samo kako deluje jedna moćna (francuska) kultura, već i kako je moguće pronaći mesto na terenu za koji se čini da je prenamenjen, te da više nema gde čovek da se udene: hrabrost da se otvore pitanja, krvav rad i vera u to da se ima šta reći. To, uostalom, važi za svako vreme i za svaku sredinu.

IVAN MILENKOVIĆ

Svoje se meso ne jede

U aktuелnoj filmskoj ponudi pojavila su se dva filma s naslovnim muškim precima, a onaj bolji među njima je domaće proizvodnje

Pomnije i istrajnije praćenje aktuелnog (naravno, koronskog/koronaškog) bioskopskog repertoara i kod nas, a imajmo, pritom, na umu da je Srbija u sve malobrojnijoj grupi zemalja u kojima su bioskopi i dalje otvoreni, donosi uvid i u izvesna, najčešće posve slučajna preklapanja, podudarnosti i analogije. To je, recimo, slučaj sa dva prilično gledana filma u našim kinima ovih sedmica i ovih dana, pri čemu ovdašnje ostvarenje dosta lako odnosi pobjedu nad inostranim, imaju li se na umu isključivo kvalitativna dostignuća.

Vikend sa ćaletom, novi film scenariste i reditelja Miroslava Momčilovića, hrabro je u ovim sve izraženijim uslovima izašao pred publiku u inicijalno planiranom vidu – u redovnoj bioskopskoj distribuciji. I, sudeći po dostupnim ciframa, već je privukao prilično pažnje najpostojanijih filmofila i/ili zaljubljenika i poštovalaca ovdašnjeg filma, uz očito dosta preklapanja na spoju ta dva fiktivna a ipak i posve konkretna skupa. I dobro je što je tako, budući da *Vikend sa ćaletom* svojom neprikrivenom pitkošću već negde tokom prve rolne stupa u otvorenu i neusiljenu komunikaciju sa gledaocima, kao što je, uostalom, to činila i većina nekadašnjih voljenih i rado gledanih ostvarenja iz komercijalno najberičetnijih godina srpske i jugoslovenske kinematografije. Ovaj sud je važan i kao estetska ocena pošto se Momčilovićev *Vikend sa ćaletom*, premda nominalno ukorenjen u sadašnjem trenutku, sa podosta veoma očiglednih dokaza za to, na idejnom planu i u jednako važnoj emocionalnoj ravni u značajnoj meri oslanja na neusiljenu komunikativnost koja je bivala važan adut, a i do dana današnjeg predstavlja jednu od krunskih odlika filmo-

va one vazda upitne, a opet lako prepoznatljive praške škole, na primer. *Vikend sa ćaletom* pred u samom startu prikazivačkim ograničenjima i ovim opštim užasom isprepadanog gledaoca stiže sa, reklo bi se, sasvim ciljano pojednostavljenom narativnom potkom – nazovimo ga tako, sada već sredovečni kontro-

verzni poslovni čovek, recimo, srednjeg ranga, saznajući da mu je ostalo još samo par meseci života, nastoji da provede ceo vikend sa malodobnim, od

njim koloritom i kako je nedvosmisleno porinut u srpski kontekst, prevagu odnosi ta već pominjana onovremenska komunikativnost, ovde u paketu sa jednostavnošću kao evidentnim krovnim konceptom. Iako ne donosi ništa suštinski inovativno, nsvakidašnje (a podsetimo se da nijedan film, uključujući one koji stižu kao najnovije stavke u opusima najrevolucionarnijih među aktuelnim sineastima, nema obavezu da bude takav), *Vikend sa ćaletom* predstavlja prijatno gledalačko iskustvo, baš kao i prijatno iznenađenje uzme li se u obzir i samo i prven-

Fotografije: promo

njega otuđenim sinom, kome čak, po sudskoj odluci, ne sme ni da prilazi. Tu negde se završava ta osnovna narativna začkoljica, a kreće očekivano epizodična priča o nizu što planiranih, što iznuđenih avantura roditelja i potomka na putu ka gotovo pa izvesnoj ponovo pronađenoj i izborenoj bliskosti, a sve to u pomenutom oročenom vremenskom okviru.

Po toj osnovi, kao moguća a dovoljno ubedljiva i rečita analogija ovom Momčilovićevom scenarističko-rediteljskom ostvarenju mogla bi da bude i silina iole skorijih angloameričkih nezavisnih/indie ostvarenja srodne fele. Ipak, kako je *Vikend sa ćaletom* snažno potcrtan ovdaš-

stveno opus Miroslava Momčilovića; ovaj film, naime, u tim okvirima stiže posle izrazito problematične *Smrdljive bajke*, kada se ispostavilo da ovaj autor (nažalost) ipak neće nastaviti putem poigravanja i eksperimenta, kakva je bila prilično upečatljiva i, označimo to tako, kontrabudžetska, a opet i hiperestetizovana *Smrt čoveka na Balkanu* iz sada već pooldavne 2012. godine.

Vikend sa ćaletom donosi Miroslava Momčilovića u evidentnom promišljenom nepretencioznom autorskom izdanju, i sa dovoljno jasnim uvidom šta ovaj film može i šta treba da predstavlja. Važan oslonac je očigledno i Nenad Jez-

dić, koji se u ovoj svojoj dobroj glumačkoj kreaciji poigrava sa krajnjim mogućnostima, sa balansiranjem na samoj granici verističkog pristupa i artikulisane persiflaže, uz podsećanje i na nemale glumačke potencijale Baneta Vidakovića u dobro koncipiranim i sigurno vođenim filmskim epizodama, a dosta toga po film dobrog proističe i iz svesno nenametljivog vizuelnog izraza filma, gde letnji valeri u filmskoj slici pružaju povremeno čak i blago snoliki kontrapunkt gorkoj suštini priče o odlasku koji treba popuniti i osnažiti davnih dana zaturenim smislom. U fragmentarno postavljenoj priči koja će do odjavne špice ipak izboriti zaokruženost, neki segmenti bivaju uverljiviji i dostatniji celini, a neki su to u manjoj meri, i to je boljka kojoj nije odoleo ni ovaj najnoviji premijerni srpski film, a upitna može biti i ta u finišu otvorena odanost neizostavnom autobalkanizacijskom prikazivanju derta kao može-bitu najpreciznije mere patnje, povremenog sunovrata, ali i punoće življenja kada se na život obruše teške senke stvarnosti koja se naprosto ne može zauzdati i kontrolisati. Ipak, kako u ogromnoj većini slučajeva filmovi repertoarskih pretenzija (a *Vikend sa čaletom* u svim svojim aspektima to jeste i biva – od početka do samog kraja) nekako uvek prvo plediraju na ravan poimanja filma emocionalnim "softverom", narečene zamerke ne mogu da u dublju senku bace činjenicu i impresiju da je ovo prilično zdravo postavljeno i izvedeno film koji, uz to, može da računa i na trajnije mesto u pamćenju filmoljubaca kada je reč o srpskim filmovima ovog dela 21. veka.

A nenadano (i možda nepravilno) dobro gledan, američki film *Rat sa dekom* (*The War Grandpa*) izvrsno je unovčio oskudnost kao rak-ranu trenutnih bioskopskih repertoara, kao i čitave filmsko-prikazivačke industrije. Naime, ovaj film sniman još koncem proleća 2017, a usled očito krupnijih problema na putu ka distribuciji, nakon VOD premijere stigao je i u svetske bioskope gde je ostvario zapažene rezultate, koji, pak, proizilaze isključivo iz još slabije i neubedljivije ili potpuno nepostojeće konkurencije, postavši tako jedan od najgledanijih filmova ove planetarno uboge i neprijatne jeseni, a nikako usled svojih kinestetskih postignuća, sve i da svesno postavimo dosta nisku rampu okvirnih očekivanja na tom planu. Međutim, iako je reč o filmu/proizvodu koji je definitivno prevazišao svoj prikazivački maksimum, o njemu se sada ima raspravljati kao o punokrvnom bioskopskom hitu, iako gotovo da mu ništa ne ide u prilog ako se kao parametri postave odrednice relevantne za uspehu filmsku komediju iole recentnijeg kova – duhovitost, zahtevnost humora, kakvotakva atipičnost, veština izrade, pojedinačna autorska i izvođačka dostignuća, žanrovska konsekventnost, upotrebljivost na nešto duže staze...

Rat sa dekom ne zadovoljava ni po jednoj jedinoj od gorenavedenih stavki; na stranu to što je reč o rudimentarnoj, pučkoj komediji koja se očito obraća nimalo zahtevnim konzumentima, ovo je film li-

šen svakog šarma i smisla postojanja. Priča, preuzeta iz, kažu, popularne knjige za decu iz prve polovine osamdesetih, povrhu svega sada se gleda kao podsećanje na daleku i vidno funkcionalniju prošlost – prpošni i u biti dobrohotni deka (tumači ga Robert de Niro) posle incidenta i povrede u hipermarketu biva prinuđen da živi sa ćerkom i njenom porodicom, pri čemu će mu maleni unuk, očito dete dobrog srca, nimalo motivisano proglasiti

rat jer je morao da mu ustupi svoju sobu i preseli se na (inače, sasvim upotrebljiv) tavan. Rat će dovesti do sve krupnijih podmetačina, ponižavanja, uništavanja pokušaja, povređivanja i bahatog i slepog samoljublja, što sa današnje tačke gledišta može izgledati i uvredljivo. Filmovi ne moraju da budu ni preterano etični, te ključna nevolja *Rata sa dekom*

ipak biva njegova suštinska bespotrebnost, pri kojoj reditelj Tim Hil, sa poduzim iskustvom scenarističko-producent-sko-rediteljskog rada na franšizi *Sunder Bob Kockalone*, ne uspeva da iskoristi ni one bazične i uvek prisutne potencijale filma koji nastaje u nesumnjivo profesionalnim okolnostima, baš kao što mu za rukom ne polazi ni da razigra nijedan komični segment unutar te ziheraški tradicionalistički postavljene priče, te *Rat sa dekom*, kao čedo ljute i nevoljke rutine, krajnje trapavim hodom stupa kroz gustu šikaru loših odluka, kreativne lenjosti, banalnosti, neduhovitosti, davnih dana izrabovane postavke, potpunog nerazumevanja i zakonitosti i mogućnosti slepstika kao samoizabranog ruha, uludo protraćenog ostatka glumačkog ansambla (Uma Turman, Rob Rigl, Kristofer Volken, Čič Marin, Džejn Simur...) do nimalo neočekivano hipersladunjave završnice u slavu transgeneracijske falš-empatije i nazovi-tolerancije po meri najbrže kvarljivog od sveg holivudskog besmisla. I sve to pod krovom filma uz koji će uvek stajati u stvari nimalo bezazlena trivija da je tokom jedne pogodne jeseni sa zvanične top-liste nagledanih filmova u SAD svrgnuo zlosrećnog Nolanovog *Teneta*. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Ruski mir na Kavkazu

Brzo raspoređivanje ruskih mirotvoraca u Nagorno-Karabahu govori o rešenosti Moskve da arbitrira u konfliktima u tzv. bliskom inostranstvu

Rat na Kavkazu je ove jeseni ulazio u lošu beskonačnost, a onda je došlo do greške koja je mogla da sukob uvede u opasniji tok, ali je bukvalno preko noći promenila sve. Takav obrt je viđen u Siriji pre nekoliko godina kada su Turci oborili ruski suhoj.

U vazдушnom prostoru Jermenije u ponedeljak 9. novembra, oko 17.30 po moskovskom vremenu, u blizini jermenskog naselja Jeraš oboren je ruski helikopter Mi-24, koji je, kako je saopštilo rusko Ministarstvo odbrane, pratio konvoj 102. ruske vojne baze u Jermeniji. Helikopter je pogođen iz raketnog prenosnog sistema koji Rusi nazivaju PZRK ili strela. Pao je u planinskom području Jermenije. Dva člana posade su poginula, a jedan je povređen i evakuisan u matičnu bazu.

Jermenija je u tom trenutku po svojoj prilici bila pred vojnim porazom, linija fronta se primakla na nekoliko kilometara od Stepanakerta, glavnog grada samoproglašene Nagorno-Karabaške Republike nazvane Slobodni i Nezavisni Artsah, u kome su se spremali za ulične bitke. Kako je priznao predsednik Artsaha Arajik Harutjunjan, jermenske trupe su 5. novembra izgubile kontrolu nad Šušom, gradom koji obe sukobljene strane smatraju istorijski svojim, mada je iz Jerevana ponavljano da se borbe nastavljaju.

Jermenija je obaranje helikoptera teoretski mogla da iskoristi kao povod da zatraži pomoć od Organizacije dogovora o kolektivnoj bezbednosti (ODKB, koju čine Rusija, Belorusija, Kazahstan, Jermenija i Kirgistan).

Na nagoveštaje da bi Jermenija mogla da zatraži intervenciju, Rusija je stavljala

do znanja da bi to učinila samo ako bi se rat preneo na teritoriju Jermenije, jer ona priznaje celovitost Azerbejdžana.

Moskva je nastojala da zadrži dobre odnose i sa Jermenijom i sa Azerbejdžanom, jer u Rusiji živi veliki broj Jermena i veliki broj Azera, s Azerbejdžanom deli privredne veze, a s Jermenijom pravoslavnu veru i istorijsku zaostavštinu koja obavezuje. (Videti tekst *Regionalni sukob sa globalnim odjekom*, "Vreme" br. 1553. od 8. oktobra 2020.)

Pitanje je zašto su u takvim okolnostima azerbejdžanske snage oborile ruski helikopter sto kilometara daleko od linije sukoba u Nagorno-Karabahu, čak tamo blizu granice Jermenije i azerbejdžanske Nahičevske autonomne oblasti, enklave između Jermenije i Turske. A da su ga oborile, priznao je neposredno nakon pada helikoptera predsednik Azerbejdžana Ilham Alijev tokom telefonskog razgovora sa predsednikom Rusije Vladimirom Putinom, izvinio zbog incidenta i obećao da će nadoknaditi štetu, pronaći i kazniti krivce. Istog dana javni tužilac Azerbejdžana Kjarman Alijev je otvorio istragu i vojni specijalisti pregledali su raketni bacač sa kojeg je oboren ruski helikopter, saslušali su pripadnike jedinice u kojoj je pucano i oduzeli im dokumente.

SPORAZUM PREKO NOĆI

Putin je iskoristio nečiju grešku i u toku iste noći izneo ponudu koju ne mogu odbiti ni Ilham Alijev ni jermenski premijer Nikol Pašinjan, pa su njih dvojica potpisali sporazum o okončanju sukoba u Nagorno-Karabahu. I Vladimir Putin kao garant. Ugovoreno je da se azerbejdžanska i jermenska vojska u

ponoć 10. novembra zaustave na trenutnim položajima i da se tamo hitno rasporede ruski mirotvorci.

Na zapadu Nagorno-Karabaha do 20. novembra pod kontrolu Azerbejdžana mora da se vrati deo regiona Gazah i Agdam. Grad Agdam u nizinskom delu Karabaha u Bakuu nazivaju Azerbejdžanskim Hirošimom. Grad su 1993. osvojili Jermeni posle pokušaja Azerbejdžanaca da prodru prema Stepanakertu i žestokih bitaka. Nakon toga, grad je zgradu po zgradu razgrađen.

Istočno od Nagorno-Karabaha prema jermenskoj granici do 15. novembra pod kontrolu Azerbejdžana treba da se vrati region Kelbajar, a region Lačin u istoj zoni do 1. decembra 2020. godine. U sve te regione i u Nagorno-Karabahu pod kontrolom humanitaraca UN treba da se vrati raseljena lica.

Jermenima je ostavljen Lačinski koridor širine pet kilometara pod kontrolom ruskih vojnika, koji treba da obezbedi saobraćajnu vezu glavnog grada Nagorno-Karabaha Stepanakerta sa matičnom Jermenijom. Duž Lačinskog koridora u naredne tri godine trebalo bi da bude izgrađen nov put, koji treba da zaobiđe grad Šuša, pod kontrolom Azerbejdžana.

Na vest o sporazumu, u Bakuu su na ulicama slavili pobjedu, vijorile su se zastave. Ilham Alijev rekao je da su ovi sporazumi stavili tačku na sukobe u

RUSI DOLAZE: 2000 vojnika na putu ka Nagorno-Karabahu

Foto: Ministarstvo odbrane Rusije / AP

no najavljeni plan nije predviđao kontrolu Azerbejdžana nad Šušom u takvoj fazi. Uz to se Jermenija obavezala da će obezbediti saobraćajnu vezu između zapadnih regiona Azerbejdžana i azerbejdžanske Nahičevske autonomije, u koju se može stići samo preko jermenske teritorije. Tu trasu će kontrolisati ruski graničari.

RUSKI MANDAT

Od 27. septembra kada su se u Nagorno-Karabahu ponovo rasplamsali sukobi, potpisana su tri sporazuma o primirju. Sporazum u Moskvi uz posredništvo Vladimira Putina dve strane su potpisale i već sutradan ga prekršile. I primirje koje je posle toga ugovorila administracija Donalda Trampa prekršeno je nakon nekoliko sati.

Najnoviji sporazum su obe strane shvatile ozbiljno, jer su već u utorak 10. novembra ujutru transportnim avionima IL 76 koji su poletali iz Uljanovska na Volgi i jedan za drugim sletali na aerodrom u Stepanakertu u Nagorno-Karabahu pripadnici 15. posebne motorizovane brigade Centralnog vojnog okruga. Ruski mirovni kontingent od 1960 vojnika sa lakim naoružanjem, 90 oklopnih transportera i 380 vozila i posebne opreme tamo će se raspoređivati paralelno sa povlačenjem jermenske vojske. Mandat misije biće ograničen na pet godina – uz automatsko obnavljanje za dodatnih pet godina ukoliko nijedna od strana ne odluči da se povuče iz sporazuma.

Prema različitim međudržavnim ugovorima, Rusija u bliskom inostranstvu drži mirotvoračke vojne misije u Južnoj Osetiji, Abhaziji, Pridnjestrovlju i u Tadžikistanu. Kad je tadašnji gruzijski predsednik Sakašvili pokušao da vojnom silom integriše Južnu Osetiju, pucniji u ruske mirotvorce i Chinvaliju bili su povod za kratku i ubitačnu rusku vojnu intervenciju u Gruziji 2008.

Brzo raspoređivanje ruskih snaga u Nagorno-Karabahu govori da Rusija ostaje strateški zainteresovana za prisustvo na Kavkazu, a i da ima nameru da arbitrira u konfliktima u blizini svojih granica, u tzv. bliskom inostranstvu, pogotovu kada proceni da su ugroženi ruski interesi.

MILAN MILOŠEVIĆ

Karabahu, koji traju od 1988. godine i da je to poraz Jermenije.

Pobedu Azerbejdžana pozdravio je i predsednik Turske Redžep Tajip Erdogan, kao što je u toku sukoba otvoreno podržavao ratno rešenje konflikta i odbijao inicijativu Minske grupe (Rusija, Francuska, SAD) o prekidu vatre. U ruskim medijima je tokom sukoba bilo mnogo spekulacija o ulozi Turske u jermensko-azerbejdžanskom sukobu, o prebacivanju ekstremista iz Sirije, o slanju vojnih instruktora u Azerbejdžan i, uopšte, o njenim pretenzijama na Kavkazu.

U Bakuu su tvrdili da će u nadgledanju primirja učestvovati i Turska, koja se, međutim, ne pominje u dokumentu koji su potpisali Putin, Pašinin i Alijev, ali je Erdogan posle telefonskog razgovora sa Putinom rekao kako će Turska, zajedno sa Rusijom, takođe nadzirati prekid vatre kroz zajednički centar koji će "u duhu dogovora o Siriji" biti stvoren u oblasti koju je odredio Azerbejdžan, "na teritoriji oslobođenoj od jermenske okupacije".

PROTESTI U JEREVANU

Mada izgleda da je Jermenija ovim sporazumom izbegla poraz, u Jerevanu je masa ljudi, kako to već biva u takvim prilikama, tražila izdajnika. Demonstranti su pre zore upali u parlament, sukobili se sa obezbeđenjem predsednika parlamenta Ararata Mirzojana, koga su pretukli.

Upali su u kabinet premijera Pašanina, tražili njegovu ostavku i odneli kompjutere, dokumenta, čak i njegovu vozačku dozvolu.

Predsednik Jermenije Armen Sarkisjan tvrdio je da nije konsultovan i da nije učestvovao ni u kakvim pregovorima, da je iz štampe saznao za potpisivanje izjave o završetku sukoba u Karabahu, kao i o uslovima za okončanje rata. Pašinjan je odgovorio kontraoptužbama. "Postoji jedan političar koji zahteva moju ostavku i napustio je položaj u Šuši dan ranije..." On je sporazum o Karabahu nazvao izuzetno teškim, ali je naglasio da drugog izlaza nije bilo, da je odluku doneo "kao rezultat analize vojne situacije", da nije imao mogućnost da ne potpiše sporazum.

Na pitanje da li je rat mogao biti sprečen, on odgovara: "Da, ako bismo se složili da se preda pet regija oko Karabaha. Ali čak i u tom slučaju, status Karabaha ne bi bio konačno rešen. Šta biste mi rekli da sam tražio da predaju ove teritorije oko Karabaha? Niko se ne bi složio uključujući mene samog", rekao je Pašinjan agenciji TASS.

Petrogradski "Komersant" zaključuje da Baku prema tom sporazumu dobija više nego što se očekivalo da bi donelo sprovođenje mirovnog sporazuma pod pokroviteljstvom OEBS-ove Minske grupe. Na primer, niti jedan prethod-

U nama zamiriso

Odskora, Italija ima ono što je odavno trebalo da ima Srbija: stalnu muzejsku postavku Miloša Crnjanskog

Za "Vreme" iz Italije

U poslednjoj godini Velikog rata obeleženog izumiranjem dekadentne austrougarske imperije, naš veliki romanopisac i pesnik Miloš Crnjanski našao se nakratko u friulanskoj "varošici San Vito al Taljamento, koja je puna bagrenja, belog, žutog, plavog, i u kojoj je počelo proleće" (*Lirika Itake i komentari*). U uniformi austrougarskog oficira, prebačen na italijanski front greškom bečke vojne komande, dobio je zadatak da u tom utvrđenom gradiću nadomak Alpa sasluša zarobljene italijanske oficire. Kada je Vrhovna komanda San Vita, smeštena u mermornoj palati Altan-Rota, shvatila da je Crnjanski greškom prekomandovan, poslaće ga, po austrougarskom vojnom običaju, na nekoliko dana odmora u Opatiju, darovavši mu pečenu patku

i flašu šampanjca za put. A on je u jednoj od te dve friulanske noći, smešten u kućicu opervazenu plavim glicinijama i obasjanu punim mesecom, napisao melanholične stihove o jednoj prošloj ljubavi, koja počinje ovako: "Sećam se samo da je bila, nevina, i tanka..."

Početkom jula 2019. telefonira mi prijateljica Paola Bristot, iz Pordenonea, istoričarka umetnosti sa kojom rado sarađujem: "Ponudili su mi jedan zanimljiv projekat. Opština San Vito al Taljamento traži da osmislim stalnu muzejsku postavku posvećenu jednom srpskom piscu, Milošu Crnjanskom. Jesi li čitala nešto od nje, hoćeš da je radimo zajedno?" Na trenutak, u neverici, uzdrhtim od uzbuđenja (najlepši poslovi u životu se uvek, nekaako, nameste slučajno): "Crnjanski je moj omiljeni pisac, Paola, naravno da hoću."

NEPRIJATELJSKI VOJNIK PESNIK

Ispostavilo se da je pokretač inicijative radoznali bibliotekar San Vita, Anđelo Batel, koji je, pročitavši pesmu *Priča*, ispod koje Crnjanski ispisuje mesto i godinu nastanka: "San Vito, al Taljamento, 1918", predložio gradonačelniku Antoniju di Bišelju da u maloj i neiskorišćenoj staklenoj bašti u vrtu palate Altan-Rota upriliči izložbu posvećenu srpskom piscu. Batel zna koliko je Crnjanski važan za srpsku i evropsku književnost, ali gradonačelnik takođe zna da se, tada dvadesetpetogodišnji soldat Crnjanski, ipak, borio na neprijateljskoj, austrougarskoj strani: bio bi pravi oksimoron posvetiti stalnu postavku neprijateljskom vojniku pesniku! Oštroumni Batel onda predlaže da u istoj staklenoj bašti naprave omaž i romanjolskom književnom kritičaru i pis-

bagrem beo

cu Renatu Seri, koji je takođe boravio u njihovom gradu za ratnog vihora, i ostavio pisanog traga o tome, pre nego što je 1915. poginuo od pušcanog zrna u jednom od rovova ispod planine Podgora, nadomak Goricije.

Di Bišelj pristaje, pa tako krajem leta krećem put Beograda, u susret predsedniku Zadužbine Miloš Crnjanski profesoru Milu Lomparu, najvećem poznavacu piščeve književne zaostavštine. Dogovaramo objavljivanje pesme *Priča* i odlomka *Komentara o San Vitu* iz knjige *Lirika Itake i Komentari* za propratni katalog izložbe. Uzbuđena sam što ću baš ja da ih prevedem na italijanski. Profesor Lompar i sekretarica Zadužbine gospođa Mileva Petrović pokazuju mi prvo izdanje *Lirike Itake* i ostalih izdanja Zadužbine, zatim piščeve fotografije koje čuvaju u zastakljenoj vitrini. Gospođa Petrović mi zakazuje sastanak sa Dušanom Nikodijevićem, višim bibliotekarom iz Odeljenja za specijalne fondove Narodne biblioteke Srbije u kojoj se čuva legat Crnjan-

DETALJI SA OTVARANJA MUZEJA:

Deo postavke;
gradonačelnik Antonije di Bišelje i
Andrijana Ružić;
naslovna strana kataloga...
Foto: Andrijana Ružić

skog. Nikodijević mi pomaže u odabiru fotografija iz perioda piščevog vojskovanja u Prvom svetskom ratu i sa njegovih mnogobrojnih putovanja po voljenoj mu Italiji.

Po povratku u Italiju, Paola i ja nastavljamo sa radom na katalogu, arhitekta Marko Pazijan nam predočava planimetriju staklene bašte, naglašenu crvenim detaljima enterijera koji asociraju na naziv izložbe "O bunkeru i ružama" i na prolivenu krv vojnika u Velikom ratu. Paola predlaže da angažujemo jednog srpskog i jednog italijanskog glumca koji bi snimili svoje glasove dok čitaju pesmu *Priča*, svako na svom jeziku. Kontaktiram Gorana Šušljika, glumca formiranog u JDP-u, jer jedino njegov duboki glas može na pravi način da ozvuči ovu pesmu. On mi, radostan, šalje tri verzije izvedbe, uz poruku: "Ova pesma mi je oduvek omiljena, kao da si znala." Interpretacija italijanskog glumca Luidina Mi-ora nimalo ne zaostaje za Šušljikovom, a njihove glasove prati odlomak *Sonate u b-molu, P110* za violinu i klavir Otorina Respigija iz 1917. godine.

PRKOSNA BRADA

Otvaranje izložbe, planirano za proleće 2020, odloženo je iz epidemioloških razloga. U ranu jesen javio nam se gradonačelnik De Bišelje i saopštio da je odlučio da izložbu otvori, simbolično, 4. novembra, na Dan Italijanske armije. Krajem oktobra epidemiološka situacija u Italiji se pogoršava, ali gradonačelnik ne odustaje od otvaranja, na koje poziva generalnog konzula Republike Srbije u Trstu Ivanu Stojilković, profesora Lompára i Nikodijevića iz Narodne biblioteke Srbije. Krećem u San Vito, koji je udaljen 350 km od Milana, gde živim,

dan pre nego što je donet novi dekret o zabrani kretanja izvan regije Lomabardije. Dan je sunčan, gotovo prolećni. San Vito je varošica umivena i dinamična, a vrt u sklopu vile Altan u kome se nalazi staklena bašta pun je belog bagrema, koje i Crnjanski spominje u pesmi *Priča* u dva stiha kao "bagren beo" – kako se kaže u Vojvodini.

Gospođa konzul Stojilković nam javlja u poslednjem trenutku da je sprečena da dođe, te tako ja ostajem jedini predstavnik Srbije na ovom skupu. A ima nas dvadesetak: ljudi koji rade u biblioteci, opštini, srednjoj školi, novinari, i jedan iluminirani mladi industrijalac iz Pordenonea koji rado ulaže u kulturu. Gradonačelnik Di Bišelje, okićen trobojnom lentom, otvara izložbu rečima predsednika Italijanske Republike Serđa Matarele, Paola Bristot objašnjava genezu projekta, a onda ja čitam dva pozdravna govora onih koje je epidemiološka situacija sprečila da dođu iz Srbije. U svom pozdravu profesor Lompar se osvrće na veliku ljubav Crnjanskog prema Italiji, zemlji privilegovanoj "u njegovom doživljaju sveta, u njegovoj životnoj stvarnosti i u njegovoj književnosti. Crnjanski se tako priključio velikom broju evropskih intelektualaca – od Getea i Gogolja do Ibzena i Torvaldsena, koji su u srcu nosili strast prema zemlji najprozračnijeg neba na svetu." Dušan Nikodijević je, ispred Narodne biblioteke Srbije, zahvalio "autorima i organizatorima izložbe, kao i svim građanima San Vito al Taljamenta, što su obnovili sećanje na Miloša Crnjanskog i tako učinili da delo tada neprijateljskog vojnika učvrsti veru u srcima ljudi dobre volje, ovom prilikom pre svega onima koji su pripadnici italijanskog i srpskog naroda".

1918

Se pensiamo alla storia della guerra, come movimento delle truppe, degli eserciti, all'esito delle battaglie, ci sono i documenti con datazioni circoscritte che delineano gli avvenimenti e le sorti del conflitto. Ma guardando più da vicino alle singole storie dei soldati, quelle che ci sono state consegnate dalle loro lettere, diari, anche semplici oggetti elevati, sentiamo nel vivo della storia, quella vera, quella umana. Un'umanità dove gli individui hanno un valore e a loro volta una storia personale.

Quella di Miloš Crnjanski è a suo modo esemplare, un soldato di origine serba che combatte nell'esercito austro-ungarico e finisce per finire a San Vito al Tagliamento dove vive (sopra) una storia d'amore. Un paradosso, un ossimoro, un'aperta contraddizione come la sua condizione di soldato in bella degli eventi che lo sovrastano. Una condizione che si sentirà addosso per tutta la vita di eterno emigrante che anela un ritorno in patria. Non c'è pace, non c'è neanche amore senza libertà, senza il riconoscimento di una propria identità. Siamo lontani dal concetto di nazionalismo, non c'è traccia di bandiere, solo del dolce suono della madrelingua che richiama memorie, odori, sapori, una nostalgia struggente che preannuncia e che si attenua solo momentaneamente reclusa dal profumo di un'acqua bianca.

Miloš Crnjanski
(1893-1977)

Priča

Sećam se samo da je bila nevina, i tanka.
I da joj je kosa bila topla, kao crna svilu,
u nadržima golim!

I da je u mama, pre uranka,
zamiriso bagren beo!

Suđajno se setih! Neveselo,
jer volim,
da sklopim oči, i ćutim.

Kad bagren dogline zamirise,
ko zna gde ću biti!

U tihini, slujim,
da joj se imena ne mogu setiti!
Nikad višet!

Racconto

Ricordo soltanto che era
innocente, e sottile.
E che i suoi capelli erano
caldi, kao crna nera,
sul seno nudo!

E che in noi, prima dell'alba,
profumo l'acqua bianca!

Io triste mi ricordo! Per caso.
Perché amo,
sentire gli occhi, e tacere.

Quando profumo l'acqua l'anno nuovo,
chissà dove sarò!

Nel silenzio, intuisco,
di non ricordare il suo nome!
Mai più!

... i Priča

Nekoliko dana pred polazak na otvaranje izložbe, piše mi iz Beograda moj prijatelj lekar Davorin Radosavljević, veliki poznavalac lepe književnosti, sa kojim rado razmenjujem misli na tu temu: "Raduje me svaka pojava Crnjanskog u inostranstvu, posebno u Italiji, domovini mnogih velikih svetskih pesnika. I treba ta prkosna brada da se vidi i čuje na jeziku Dantea i Mikelandela. Beograd ga voli, ali nekako čudno, više u malim krugovima, nije Crnjanski narodni pesnik. Ali oni koje ga vole, čine to intenzivno, i ne kriju da to kažu. Budite u Friuliju ponosni kao Miloš Crnjanski, srećni kao on u Toskani 1921. godine. I recite im da je vreme njegovog života *seculus aureus* srpske poezije!"

I rekla sam im to. Međutim, ono što nisam, jer me je bilo sramota (ali ću napisati u ovom članku, razapetom između

paradoksa i oksimorona), jeste da Republika Srbija nikada nije posvetila niti jedan prostor, niti jednu, makar devojačku sobicu stalnoj uspomeni na našeg najvećeg modernistu Miloša Crnjanskog. U podrumu Narodne biblioteke Srbije pohranjen je legat Crnjanskog, zaveštan testamentom njegove udovice Vide, dok je u jednom kutu, na prvom spratu čitaonice, izloženo nekoliko predmeta iz tog legata: piščev radni sto i pisaća mašina, krpene lutke koje je u Londonu, u borbi za goli život, šivala Vida, nekoliko knjiga iz njegove privatne biblioteke. U Makenzijevoj ulici u Beogradu, stoji jedna tabla na kojoj piše da su na toj adresi, po povratku u Srbiju iz višedecenijske emigracije, živeli pisac i njegova supruga. Profesor Lompar, predsednik Zadužbine Crnjanski, u jednom intervjuu od pre par godina, na pitanje da li smo se dovoljno

odužili piscu *Romana o Londonu*, izjavio je: "Moj intimni dug je na drugom mestu: vođenje Zadužbine Miloša Crnjanskog bez ikakve materijalne koristi, kao što je činio i Nikola Milošević, i bez ikakve institucionalne podrške. Smatrao bih da sam ispunio svoj dug ako bih uspeo da pronađem prikladnu institucionalnu podršku za Zadužbinu najvećeg modernog srpskog pisca."

Hoće li ikada naša država uspeti da ispuni dug prema Milošu Crnjanskom, zapravo da li naša država uopšte i misli da ima bilo kakav dug prema njemu? Možda se odgovor na to pitanje krije u rečima Tiadora Rosića, koje sam preuzela sa zadnje strane BIGZ-ovog izdanja *Lirike Itake i Komentara*: "Crnjanski je prezirao uniformnost, oficijelne i ustaljene poglede. Odbacio je idole, zauvek važeća rešenja i idolopoklonstvo. Šta bi se drugo i moglo očekivati od pisca koji je sam sebe proglasio za pretka?" Što se mene lično tiče, ja sam svoj intimni dug ispunila, ovde, na tlu Italije, a Crnjanski bi se na sve ovo, verovatno, samo nasmejao, i odmahnuo rukom.

ANDRIJANA RUŽIĆ

Sa idiličnih i suncem okupanih vojvođanskih polja pravo na Vašu trpezu. Prepoznatljivi ukusi u novom pakovanju.

Vreme teče, kvalitet ostaje

Nevidljivi deo filma

O grafički vizuelizovanoj priči buduće ekranizacije scenarija, storibordu, malo poznatom našoj izlagačkoj sceni

Da li znate šta je storibord? Ako je odgovor odričan, to samo znači da niste svedok nastajanja filmskog dela, a ne da ste neinformisani. Naime, storibord je prolazna faza tokom složenog procesa kreiranja animiranog filma, igranog filma koji obiluje efektima, reklamnog ili muzičkog spota i mnogih drugih upotreba pokretnih slika i, ma kako ambiciozno i efektno bio urađen, nikada nije u fokusu gledalaca. Međutim, bez storiborda (ili "knjige snimanja") rad na animiranom filmu (a često i igranom) pretvara se u neizvesnu avanturu, u po-

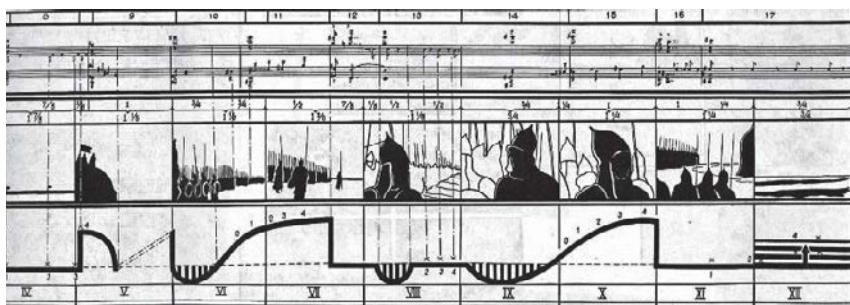

Film Čarlston za Ognjenku, 2008.

kao dizajner tabloa za neme filmove, voleo je sam da skicira scene filmova. Za poznatu scenu tuširanja u *Psihu* angažovao je čuvenog dizajnera Sola Basa, koji je nacrtao glavu tuša gledanu iz pozicije kupaća i postavio je simetrično, tačno u sre-

lorista, i dečak koji ide po burek, nema razlike u terminima "storibord" i "knjiga snimanja". Međutim, u marketinškim agencijama razlika postoji. Tamo se storibordom naziva posebno pažljivo i efektno doteran "strip" koji se pokazuje naručiocu koji bi trebalo da finansira kampanju, film, reklamu ili drugo. Kad zadovoljni naručilac odobri projekat, agencija daje da se napravi knjiga snimanja. Ona je slobodnije nacrtana nego storibord i služi ekipi filma da definiše sve detalje izrade, da precizno predstavi redosled dešavanja, realnu kompoziciju kadra, pokrete kamere, rakurse, planove... Tek tada ekipa može da pristupi realizaciji.

Tokom rada na svojim animiranim filmovima, nemalo vremena posvećivao sam izradi storiborda, možda i dvostruko duže nego za izradu samog filma. Za film *Lalilonska kula*, za koji sam imao sre-

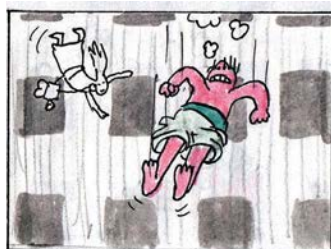

Storibord za film Aleksandar Nevski, 1938.

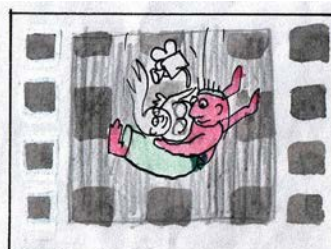
sao bez nade da će biti završen u predviđenom roku i na zamišljen način.

Režiseri igranih filmova, mahom oni koji su imali likovno obrazovanje, obavezno su crtali storibord posle pisanja scenarija, a pre početka realizacije filma. Naime, ubedljivo nacrtan storibord za igrani film obezbeđuje jasan prenos rediteljeve ideje o budućim scenama svim učesnicima u projektu: kameramanu, scenografu, glumcu... Često su za taj posao angažovani strip crtači kako bi zamišljene scene po direktnim savetima režisera bile uverljivo vizuelizovane. Čuveni su Ejzenštajnovi storibordi za filmove *Krstarica Potemkin* ili *Aleksandar Nevski*, u kojima su zapisane čak i note muzike, kao i dijagrami pokreta u filmu. Alfred Hičkok je posebnu pažnju posvećivao storibordu u fazi pripreme filma. Trifo u studiji o Hičkoku, u priči o snimanju *Ptica*, kaže: "Nisam odugovlačio sa rešenjima i brzo sam skicirao različita kretanja ličnosti u filmu." Hičkok, koji je filmsku karijeru započeo

din的角度. Spielberg je za svoje filmove angažovao čuvene strip crtače (*Indijana Džons*, *ET* i drugi) koji su se na špicama zvali "storibord umetnici" ili "produkcioni ilustratori". Najčuveniji storibord za ne-

POKUŠAVA DA ZAKOČI - Slika zaista usporava. Prilika devojke sa kamerom slede na nje. Ona stroboskopski treperi

PROZORI FORMIRAJU PERFORACIJE FILMA. ONI SE NALAZE U FILMSKOM KADRU (KULA PROMIĆE). DEVOJKA TREPERI SVE SPORIJE (ČAS JE IMA, ČAS JE NEMA)

Film Lalilonska kula, 1987.

realizovani film svakako je onaj Mebijusov (Žan Žiro) rađen za film *Dina Žodrovskog*. Kao jedina vizuelizacija nepostojećeg filma, izdat je u luksuznom izdanju posvećenom ovom projektu.

U autorskom animiranom filmu, gde je režiser obično i crtač, i animator, i ko-

ću da ga 1987. godine prihvati čuveni "Zagreb film", napravio sam tri verzije storiborda. U prvoj, glavni junak izgovara tekst, što je u sledećoj verziji izbačeno, zapravo pretvoreno u sliku, pokret i zvuk. Treći storibord na kraju sadrži potpis direktora produkcije Joška Marušića, čime

je potvrđeno da je projekat prihvaćen i ide u produkciju.

Izložba "Storyboard", koju je pionirski osmislila i postavila istoričarka umetnosti Marija Ristić u Srećnoj galeriji SKC-a, počinje da popunjava prazninu koja postoji u našoj izlagačkoj praksi. Izložbom je predstavljen reprezentativan izbor radova domaćih i stranih ilustratora, strip crtača i animatora različitih rukopisa, stilova i koncepata: od slobodno i skicuzno postavljenih crteža Mirka Ilića, koji su pravi primer utilitarne knjige snimanja, do neuobičajeno brižljivo doteranih toniranih crteža Bobana Savića Geta. Mogu se tu videti vizuelizacije reklamnih spotova, značajnih autorskih animiranih filmova, predložaka scena za važne igrane filmove – deo storiborda Borivoja Grbića za Kusturičin film *Na mlečnom putu*, pomenutih Getovih crteža za Čarlston za Ognjenku ili skice za animirani detalj kapljice na početku filma *Mi nismo anđeli*, koji traje samo nekoliko sekundi. Osim pomenutih autora, treba navesti i ostale s obzirom na to da je ovo moguće jedinstvena izložba storiborda kod nas: Aleksa Gajić, Aleksa Jovanović, Aleksandar Stanković, Dedadarko, Dražen Kovačević, Enrico Marini, Iva Ćirić, Ivan Šainović, Jovan Ukropina, Milan Mišić, Pasquale del Vecchio, Predrag Ginevski, Rastko Ćirić, r.m.Gera, Siniša Banović, Tiberiu Beka, Tod Carter, William Cogo, Željko Pahek.

Na plakatu i letku izložbe "Storyboard" u tri slike prikazana je lepa auto-stoperka (autorka izložbe?) na pustom drumu. Iz daljine se polako približava automobil, ali nedovoljno da bismo uočili ko je to, da li auto-stoperka ima sreće ili je u opasnosti, jer poučeni iskustvima iz raznih filmova postali smo, možda i previše, opreznici. Da li je vozač dobronamerni strip crtač ili surevnjivi nadmeni kritičar? Hoće li devojka biti spasena ili će vozilo samo projuriti i prekriti je prašinom? Saznaćemo to, moguće je, na sledećoj izložbi, ako na osnovu ove sadašnje istoričari umetnosti prihvate da je i storibord umetnost. ¶

RASTKO ĆIRIĆ

Breme Hipokratove

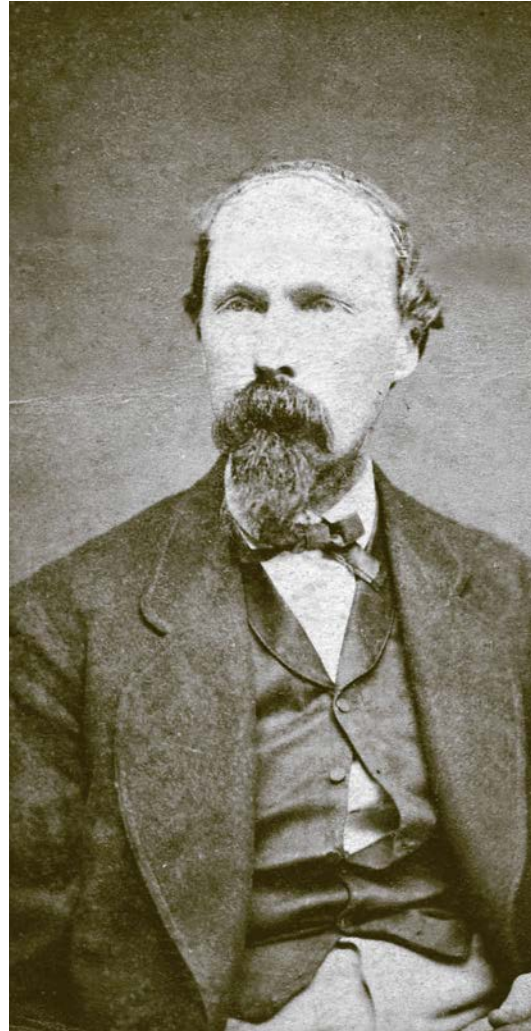
Doktor Samjuel Mad je zbog lekarske etike osuđen za saučesništvo u atentatu na Linkolna, ali se na isti način izborio i za slobodu nekoliko godina kasnije

Tokom aktuelnih rasnih nemira u Sjedinjenim Američkim Državama, podstaknutih ubistvima i policijskom brutalnošću nad Afroamerikancima, a dodatno raspaljenih bizarnim izjavama aktuelnog predsednika Trampa, lako je smetnuti s uma da je abolicija crnih robova pre oko 150 godina potekla iz redova republikanaca. Danas su se uloge obrnule, pa su upravo republikanci najčešće okarakterisani kao beli suprematisti, dok su demokrate u drugom taboru. Abraham Linkoln, čijim je proglasom 1862. godine ukinuto ropstvo crnaca, bio je iz redova ovih prvih. Njegov ubica, 26-godišnji glumac Džon Vilks But, bio je simpatizer demokrata i Konfederacije.

DA LI NIJE ZNAO

Okolnosti atentata na Abrahama Linkolna 14. aprila 1865. dobro su dokumentovane. Oko deset sati uveče Džon Vilks But se ušunja u ložu Pozorišta "Ford" u Vašingtonu, gde je predsednik Linkoln sa suprugom Meri En i prijateljima gledao predstavu Toma Tejlora *Naš američki rođak*. Pištoljem "derindžer" ustrelio je predsednika Linkolna u potiljak i pokušao da pobegne, ali nije imao izbora osim da se sa ivice lože baci pravo na pozornicu. Tom prilikom slomio je levu nogu. Podigao je nož u vazduh i uzviknuo: "Sic semper tyrannis!" Osim što se ovaj izraz nalazi na zastavi savezne države Virdžinije, to su, navodno, reči koje je Brut uzviknuo kada je zario nož u Cezara. Prema nekim navodima, glumac je zapravo uzviknuo: "Učinio sam to, Jug je osvećen!" U obe verzije sasvim je jasno da But nije propustio priliku da još jednom zasija na sceni.

Zatim je u opštem metežu nestao iz pozorišta, sastao se sa Dejvidom Herol-

SVEDOCI UBISTVA: Dr Semjuel Mad; kuća u kojoj je lečen Linkolnov ubica, Ford Džeferson; spomen-ploča u čeliji dr Mada

Foto: Courtesy Dr. Samuel A. Mudd Museum

dom, 23-godišnjim farmaceutom, usput su pokupili zalihu oružja i dali se u beg. Linkoln je u komi proveo oko osam sati. Preminuo je u ranim jutarnjim časovima 15. aprila.

Zaverenici su u begu iste noći, oko četiri ujutru, dospeli na vrata doktora Semjuela Mada iz južnog Merilenda nedaleko od Voldorfa. But je trpeo bolove od preloma noge. Mad nije postavljao pitanja, a i lekarska etika mu nije dozvoljavala da pusti iz ordinacije čoveka u bolovima.

Doktor Semjuel Mad nikada nije priznao da je bio upoznat sa tim šta se odigralo nekoliko časova ranije u Vašingtonu. But i Herold su proveli kod dr Mada oko 12 sati. Za to vreme doktor je od lo-

zakletve

kalnog stolara naručio štuke kojima je rasteretio Butovu levu nogu, i poklonio mu par novih cipela i nešto namirnica. Zaverenici su mu platili 25 dolara za usluge i odjahali ka Virdžiniji. Doktor Mad više nikada nije video nijednog od njih, osim u novinama. Desetak dana kasnije, 26. aprila, vojska je sustigla obojicu u jednoj štali u Virdžiniji. Herold se predao, ali But je odbio da položi oružje i nastavio je da puca iz štale. Vojnici su zapalili trošnu građevinu, a uspaničenog atentatora je kroz pukotinu u drvenom zidu ustrelio poručnik Boston Korbet. Dejvid Herold je osuđen i obešen u Vašingtonu 7. jula iste godine. Vrat mu je izdržao pad na vešalima, pa se polako ugušio.

Doktor Semjuel Mad je uhapšen pre nego što su vlasti uhvatile Buta i optužen je za saučesništvo u atentatu. Nije utvr-

đeno da li je znao za ubistvo kada su mu But i Herold zakucali na vrata. Ali sigurno da je saznao za događaje od prethodne večeri kada je otišao u grad po štuke. Kasnije je tvrdio da u žurbi ništa nije čuo, i da mu je rođak sve prepričao u nedelju 18. aprila. Izvesno je, međutim, da je čuo glasine, uspaničio se, naterao Buta i Herolda da produže put i pozvao vojne vlasti tek dva dana kasnije.

Priznao je da je lečio Buta bez saznanja o atentatu. Tvrdio je i da nikada ranije nije video tog čoveka, a da je njegov lik znao samo zato što je bio proslavljeni glumac. Međutim, u najmanje tri navrata 1864. godine Semjuel Mad i Džon Vilks But su viđeni u istom društvu. I to u vreme kada je utvrđeno da je But planirao kidnapovanje Linkolna, što je bio prvobitni plan zaverenika.

Četvorica od osmorice optuženih, uključujući doktora Mada, poslani su 29. juna 1865. da zajedno služe robiju u zloglasnoj tvrđavi Fort Džeferson u Meksičkom zalivu: dvojica bivših konfederalnih oficira osuđenih za saučešće u ubistvu Linkolna, Semjuel Arnold i Majkl O'Lahlen kojima se na teret stavljala zavera da otmu Linkolna sa Butom, a četvrti osuđenik bio je Džon Ford, stolar iz pozorišta gde je izveden atentat, koji je prema svedocima pomogao Butu da utekne iz pozorišta. Svi su osuđeni na doživotnu robiju. Mad je izbegao smrtnu kaznu za samo jedan glas devetočlane vojne porote.

SPASILAC

Četvorica zaverenika zajedno su služila robiju, i to u najstrože čuvanom delu zatvora. Nalazili su se u nedovršenim kasetama za topove iznad glavnog ulaza. Mogli su da uživaju u svežem vazduhu, za razliku od nekih koji su se gušili u vlažnim i memljivim prostorijama. Ali, kako je Arnold zapisao u memoarima, od komaraca se nije moglo živeti. Sparina je bila nesnosna a pitke vode malo. Tvrđava je imala postrojenje za desalinizaciju morske vode jer slatkih izvora nije bilo na vidiku. Pitka voda se držala u otvorenim buradima u centralnom delu tvrđave, i bila je izvanredno uzgajalište komaraca, posebno egipatskih, prenosilaca virusa žute i denga groznice.

Mad se hranio isključivo hlebom, kafom, lukom i krompirom. Meso nije hteo da pipne jer je uglavnom bilo pokvareno. Ni hleb nije bio bolji. Kako je Arnold zapisao: "Glavni sastojci zatvorskega hleba bili su brašno, vaši, piljevina i prašina."

Do 1867. godine broj zatvorenika od prvobitnih 600 opao je na manje od stotinu. Većina je preminula. U takvim uslovima, gde je tri puta više vojnika čuvalo stotinak iznemoglih zatvorenika, prvi slučaj žute groznice pojavio se 18. avgusta. Tada niko nije znao kako se virus prenosi. Danas znamo da je krivac ujed komarca, koje su tamo revnosno uzgajali u nečistim uslovima. Simptomi su dosta potresni - povraćanje krvi, iznemoglost,

groznica, i karakteristično žutilo kože usled napada virusa na jetru, što je bolesti i podarilo ime.

Među prvim žrtvama žute groznice bio je vojni lekar. Preminuo je tri dana nakon što su se pojavili prvi simptomi. Jedini lekar koji je mogao da pomogne obolelima bio je zatvorenik Semjuel Mad. Doktor se ponudio da pomogne obolelima. Ipak, kako je smatrao, država ga je osudila za zločin koji nije počinio, i jedina krivica bila je to što je savesno pomogao povređenom čoveku. "Lišen slobode, prognan iz doma, od porodice i prijatelja, okovan lancima, jer sam izvršio prosti čin osnovne ljudskosti tako što sam previo nogu čoveku čiji suludi čin ne mogu i neću opravdati, ali mi je to bila profesionalna obaveza. Sasvim je prirodno da mi ravnodušnost i strah tavlje u srcu", napisao je Mad tom prilikom u pismu.

Doktor Mad je zabranio da se pije sveža voda, koju je ispravno smatrao izvorom zaraze. Zahtevao je čistu posteljinu, bolje obroke, biljne čajeve i eventualno prokuvanu vodu. Davao je obolelima kalomel,

lek na bazi žive za izazivanje povraćanja za čišćenje organizma, kao i tinkturu opijuma za bolove i tegobe. U roku od nekoliko dana obolelih je bilo više nego zdravih. Do oktobra skoro svi iz tvrđave su preležali žutu groznicu. Zahvaljujući doktoru Madu preminulo je samo oko deset odsto obolelih. Od četvorice zatvorenika osuđenih za ubistvo Linkolna samo Majkl O'Lahlen je podlegao bolesti.

Kako je u tvrđavi bilo više vojnika od zatvorenika, Mad je većim delom spasao svoje tamničare. Bili su izuzetno zahvalni, posebno poručnik Edmund Zalinski koji je pokrenuo molbu za oslobođenje doktora Mada. Neumorno je apelovao predsedniku Endruu Džonsonu i zahtevao pomilovanje doktora koji mu je spasao život. Tom prilikom je napisao: "Nadahnuo je beznadežne svojom hrabrošću, a stalnim prisustvom usred opasnosti i zaraze, bez obzira za sopstvenu bezbednost, smirivao je uplašene. Mnogi od nas koji su iskusili njegovo blagonaklono i pravedno lečenje nikada mu se ne možemo odužiti."

Pismo poručnika Zalinskog dospelo je u ruke doktorove supruge Sare. Tek u januaru 1869. pismo je stiglo i u ruke predsednika Džonsona. Pozvao je Madovu suprugu u Belu kuću 8. februara i uručio joj pomilovanje za muža. Doktor Semjuel Mad je napustio Fort Džeferson kao slobodan čovek 11. marta te godine na parobrodu "Sloboda".

Doktor Mad se po povratku kući nerado prisećao ovog događaja. Nastavio je da se bavi doktorskom praksom, a s vremenom se uključio u politiku kao lokalni kandidat demokrata. Preminuo je 1883. od teške upale pluća. Imao je samo 49 godina. Sa Sarom je imao devetoro dece.

Mad jeste pomilovan, ali je i dalje zvanično kriv za učešće u ubistvu Linkolna. Nekolicina američkih predsednika, među kojima i Ronald Reagan, izjavili su kako veruju u nevinost doktora Mada. Njegova kuća, u kojoj je lečio nogu Džona Vilksa Buta, nalazi se u registru kulturne i istorijske baštine Sjedinjenih Američkih Država.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

Vazduh ubija! Po čijem nalogu?

reri.org.rs

Čiji robot crnu vunu prede

U Srbiji je počeo upis na master studije iz razvoja video-igara koje su zajednički osmislili inicijativa "Digitalna Srbija" i Univerzitet u Kragujevcu. Program je ozbiljan, uče se animacija, 3D modelovanje, korišćenje muzike i razne druge veštine neophodne za posao u najbrže rastućem segmentu industrije zabave, otpornom i na kovid.

Nemojte da vas iznenadi ako isti smer uskoro bude formiran i na Vojnoj akademiji, ali ne za kreatore, već za igrače. Jer, neko će morati da upravlja bespilotnim letelicama i naročito robotima, koje vojske planiraju da uskoro uvedu u službu.

Ova tema postala je naročito aktuelna posle nedelnog gostovanja britanskog generala ser Nika Kartera na Skaj njuzu, gde je izjavio da bi britanska vojska do 2030. godine u svom sastavu mogla da ima 120.000 pripadnika, od čega će 30.000 biti roboti. On se malo ogradio, rekavši "ko to zna" na kraju rečenice, ali je ovo razmišljanje mnogima raspalilo maštu. Pre svega zbog toga što nije neutemeljeno, vojna industrija uveliko radi na razvoju veštačkog vojnika, opremljenog veštačkom inteligencijom i prvim naoružanjem.

General Karter rekao je i da bi se manjak interesovanja za vojnu službu mogao nadomestiti robotima, ali da bi to trebalo finansirati, i založio se za projektovanje višegodišnjeg vojnog budžeta koji bi to omogućio.

Napraviti robota koji puca ne bi trebalo da bude preveliki izazov za naučnike, ali postoji nekoliko ozbiljnih legalnih prepreka. Najpre,

britanski zakon (kao i zakoni u mnogim državama) sprečava da bilo ko osim ljudskog bića koristi oružje. Zabranjeno je napraviti spravu, naročito inteligentnog robota, koja bi mogla da ubija ljude. Ne samo što se to protivi "zakonima robotike", koje je definisao Isak Asimov, koji kažu da robot nikako ne sme da naudi ljudskom biću, već zato što bi takva sprava mogla da se odmetne i zapuca i na svoje tvorce, ako ima softverski bag ili je preuzmu neprijateljski hakeri.

Zbog toga je realnije da bi robotizovani vojnici mogli da budu teledirigovani, da njima upravlja živ čovek koji se nalazi na udaljenoj lokaciji, prilično slično današnjim video-igramama, samo što bi u ovom slučaju na drugoj strani bili pravi ljudi. Time bi se prevazišao problem da roboti ubijaju jer bi oroz potezao čovek, odnosno vojnik. Trenutno se razvija dron sa takvim mogućnostima, ima šest rotora i dva mitraljeza i prvenstveno služi za urbanu borbu, odnosno upadanje u zgrade koje su okupirali teroristi ili za slične gradske borbe, gde su gubici u ljudstvu najveći.

Robotizovanje vojske, usput i policije, najveća je promena od nastanka vazduhoplovstva pre malo više od sto godina. Zauzimanje protivničkih položaja bez rizikovanja ljudskih života je nezamisliva prednost za onoga ko ima dovoljno novca da takve robote napravi ili kupi. Pod uslovom da ga na drugoj strani ne čekaju protivnički roboti, što bi ratovanje pretvorilo u video-igru u realnom svetu, takoreći gejmfikovanje rata. Bolje zvuči nego što bi izgledalo. ¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

VANVREMENI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

JEDNO OD UŽIVANJA KOJE PRONALAZIM, POSMATRAJUĆI STARE FOTOGRAFIJE SA BUVLJE PIJACE, JE ŠTO MOGU DA OSETIM, DA JE, U VREME KADA SU FOTOGRAFIJE NASTALE, LJUDIMA VREME PROTICALO SPORIJE. SENKA JE PREMREŽILA FOTOGRAFISANE, A ONI NISU ŽURILI DA SE POMERE; MOŽDA SU I BILI POTPUNO SVESNI VANVREMENOSTI PRIZORA SA SENKOM, KOJEG ĆE FOTOGRAFIJA ZABELEŽITI, ŠTO JE TAKOĐE ZANIMLJIVO.

PRONAŠAO SAM JOŠ JEDNU FOTOGRAFIJU NA KOJOJ SVETLOST I SENKA STVARAJU UTISAK BEZVREMENOSTI, A LJUDI DELUJU KAO URONJENI U NEKU VELIKU TIŠINU.

TU SU I DECA KOJA SU LAGANO POREĐALA
SVE SVOJE IGRAČKE, KAO DA JE U PITANJU
RITUAL KOJEG SAMO ONA RAZUMEJU...

ZATIM, ŽENA PORED SPOMENIKA DELUJE
TAKO JEDNOSTAVNO, A U ISTO VREME U TOM
PRIZORU IMA NEČEG NESTVARNOG... ONA BI
MOGLA I DA JE NEKO KO POZIRA ZA
STRANICE AVANGARDNOG ČASOPISA...

...JEDNAKO ZAGONETNI SU I PORTRETI ŽENA, KOJI SU MI IZGLEDALE KAO PROJEKTOVANI
DIREKTNO IZ SNA... IAKO, NISAM SIGURAN ŠTA JE TU ZAPRAVO SNOLIKO, MOŽDA
NEKAKAV OSEĆAJ TIHE SLUTNJE...

Ritual

Nedeljom uveče, kada se slegnu ukusi i mirisi ručka ili se odnekud vratim kući, sa radošću iznesem brdo veša, uključim TV i čekam Utisak nedelje, da započnem peglanje. Moj mali ritual u kome ritmično, kao što vernici vrte brojanicu, godinama uvežbanim pokretima, slušam, gledam i peglam, sparujem čarape, ravnam rukave i posteljine. A zapravo, presabiram u sebi sedmicu koja je prošla i onu koja je preda mnom. Ako sam se na koga naljutila, zaravnim i to, kao kragnu peglom, i tamo negde oko 11, kad se emisija približi kraju, sve je lepo razdvojeno na gomilice i složeno, taman kao što život treba da bude, namirisano, smiren, a spreman da se, koliko sledećeg jutra, glavačke baci u novi dan.

Čisti zen, osećaj da su svi oko mene zdravi i dobro i dani se nižu, spolja gledano isti i dosadni, a zapravo baš dobri dani naših života.

Da mi je neko tamo oko dvadesete rekao da mogu ovako zamisliti jedno srećno veče, verovatno bih ga peglom ubila. Mrzela sam tu dužnost iz dna duše, i uštirkanu posteljinu koju mi je majka slagala na gomilu, i školsku kecelju i kragnu koja mora da dubi. Jer, sa 15 sam sanjala da ću biti Marija Kiri, a njoj je uštirkana kecelja bila poslednja stvar na svetu. Ili bar Frida Kalo, umotana u dvadeset šarenih suknji, nepeglanih. Uprkos svemu, prvo što sam kupila od studentskog kredita bila je pegla, nikad korišćena. Sa 18, crne rolke i farmerke bile su moj no-vootkriveni egzistencijalizam. Zamisliti Simon de Bovoar kako pegla Sartrove košulje, kakvo svetogrđe. Domsku posteljinu smo podizali jednom u desetak dana, ja-stučnica je stizala od kuće opeglana majčinom rukom. Beskrisni posao bio je najdalje moguće od mene.

Preokret se, kao i sve u životu, desio bez plana. Leto je već mirisalo, moj brucški ispitni zbir nije bio blistav i samo sam čekala da se vratim kući. Samovala sam u polupraznom domu kada se na vratima sobe pojavila Soka. Iza nje je, napola skrivajući se, stajala još jedna devojka, a Soka, visoka, uspravna, gledala je pravo u oči i uprkos tom čistom, mirnom glasu i pogledu, video se umor i tračak beznađa. Ja, mera smotanosti, uplašena od svega u velikom gradu i sluđena skoro propalim ispitnim rokom, pustila sam ih u sobu nemajući pojma šta hoće. Bez mnogo uvoda Soka je objasnila – njihov dom se renovira, naredili su im iseljenje, njih dve nemaju gde. Soka je bila iz nekog sela kod Knina, njena tiha drugarica iz sela pored Arandjelovca i krenule su od doma do doma, od sobe do sobe, tražeći da ih neko primi na upražnjeno mesto, jedan krevet bar, da mogu preko leta da uče i rade. Jer, para da se putuje je tamo-amor nije bilo.

Soka je, sa pletenicom preko ramena i mirnim čvrstim glasom, ličila na slike mladih partizanki. Zaštitnički pokreti kojima je čuvala svoju miš uplašenu cimerku samo su pojačavali

utisak. Nikada do tada nisam nekome koga znam manje od pet minuta poverovala svaku reč, niti se o deljenju sobe dogovorila posle par rečenica. Radost i smirenje koje sam videla u Sokinim očima pamtim i danas. Rekla mi je posle da je u moju sobu ušla posle ko zna koliko neuspelih pokušaja i zalupljenih vrata, na izmaku snage, i da je nekako bila sigurna, kad su nam se pogledi sreli, da je neću odbiti. Tako smo postale privremene cimerke, a već sutradan me je pitala gde se kod nas može oprati i okačiti veš. Imala je svoj mali lonac za iskuvavanje, od mene je dobila rešo, ključ domske terasice, peglu, sve ono što u tih godinu dana nisam ni koristila.

Sledeće večeri, dok su napolju mirisale lipe u letnjoj noći, ja sam sedela sa njih dve, Soka je osušenu robu sortirala i polako, predano peglala, malo ćuteći, malo mi pričajući o velikoj po-

rodici u selu, o toliko braće i sestara da nije imala mesta da ih sve stavi u obrazac za prijavu u dom. O tome da joj je lakše u Beogradu, iako ih se uželela, nego u prepunoj roditeljskoj kući. Rešena da završi fakultet i bude svoj čovek. Njena cimerka, ućutana u čošku kao uplašena srna koju ona hrabri da će sve biti dobro i da će njih dve opet dobiti sobu, položiti ispite, da je ona, Soka neće ostaviti na cedilu. Ja, fascinirana njenim samopouzdanjem i verom, hrabrošču da od vrata do vrata traži krevet i najzad tom potrebom da u haosu u kome su se našle, sve svoje, ma koliko malo i skromno

bilo, dovede u savršen red. Red koji kaže da drugačije ne može biti i da će se i u životu sve dovesti u jedan takav red.

Leto nas je razdvojilo. Jedan telefonski poziv na početku jeseni koji mi brat prepričava – zvala je neka od mojih cimerki, neko je u bolnici, ali je poruka da će sve biti dobro.

Bila je to Soka, saznaću posle, tog leta je spasla život svojoj nerazdvojnoj drugarici, u trenutku teškog duševnog rastojstva. Uspela je da je smesti u bolnicu, bila joj i majka i sestra dok joj nije našla porodicu. Otišla je ipak kući u Knin, a onda se i odselila u stari dom pre mog povratka. Preveliki Grad nas je razdvojio na beskrajno udaljene obale. Jedini put, mnogo godina kasnije, u prolazu, ugledala sam je kroz tramvajski prozor. U godinama rata i posle, izгона od Oluje, zapitala sam se mnogo puta kako je i gde su sad svi njeni. Najčešće uveče, nedeljom dok završavam peglanje, sa nadom da i ona negde radi isto. I da joj je drugarica zdrava i vođena njenim prijateljstvom našla mir, isti onakav koji je Soka na mene prenela u samo 15 dana zajedničkog domskog života. I ne znajući, naučila me je strpljenju i ritualu iz koga sam godinama posle crpila snagu i u vremenu kada mnogo šta nije bilo valjano. Da loše jednom mora proći i da će se mirni dani opet složiti, kao rukavi dobro ispeglane košulje.

Foto: pexels

ЉУБОМИР АНА ЖАРКО АЊА АНДРИЈА ИГОР МИМА КАТАРИНА
БАНДОВИЋ ФРАНИЋ ЛАУШЕВИЋ ПАВИЋЕВИЋ КУЗМАНОВИЋ БЕНЧИНА БЕНЧИНА КАРАЏИЋ ЖУТИЋ

ИМЕ НАРОДА

ФИЛМ ДАРКА БАЈИЋА

РЕДИТЕЉ ДАРКО БАЈИЋ; СЦЕНАРИО МИЛОВАН ВИТЕЗОВИЋ; ПРОДУЦЕНТ ЛАЗАР РИСТОВСКИ; ДИРЕКТОР ФОТОГРАФИЈЕ ЗОРАН ЈОВАНОВИЋ ЖОФР; МОНТАЖЕРИ АНДРИЈА ЗАФРАНОВИЋ, ПЕТАР МИЛИЋ;
СЦЕНОГРАФ ДЕЈАН АНЂЕЛКОВИЋ; КОСТИМОГРАФ БОРИС ЧАКШИРАН; АУТОР МАСКЕ/ЛИМНКЕ АЛЕКСАНДАР РАШИНАЦ КЕМПЕС; ДИЗАЈНИ И МИКС ЗВУКА ВЕЛИБОР ХАЈДУКОВИЋ, НЕБОЈША ЗОРИЋ; КОМПОЗИТОР ДЕЈАН ПЕЈОВИЋ;
УЛОГЕ ЉУБОМИР БАНДОВИЋ, АЊА ПАВИЋЕВИЋ, КАТАРИНА ЖУТИЋ, ЖАРКО ЛАУШЕВИЋ, ИГОР БЕНЧИНА, АНДРИЈА КУЗМАНОВИЋ, НИКОЛА РИСТАНОВСКИ, МИЛУТИН МИМА КАРАЏИЋ, РАДОВАН ВУЈОВИЋ, АНА ФРАНИЋ,
АЛЕКСАНДАР МАТИЋ, АРПАД МЕСАРОШ, ПАВЛЕ МЕНСУР, ДРАГАН ПЕТРОВИЋ ПЕЛЕ

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova

Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad

Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak

Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš

Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica

Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec